سفرنامه‌ی اُزبکستان

رقیه کبیری

افق

بسم

اؤزبکیستان سفرنامه‌سی

مؤلف: رقیه کبیری

سرشناسه: کبیری، رقیه، ۱۳۴۱
عنوان و نام پدیدآور: اؤزبکیستان سفرنامه‌سی، رقیه کبیری؛
مشخصات نشر: تبریز: انور کتاب، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۲۰۹ ص.: (مصور)؛ ۱۴×۲۱س‌م.
شابک: ۱-۰۰-۸۵۱۳-۶۰۰-۹۷۸
۱۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: ترکی.
موضوع: کبیری، رقیه، ۱۳۴۱، سفرها، اؤزبکیستان
موضوع: اؤزبکیستان، سیر و سیاحت
شناسه افزوده: بخشمند، حمید ، ویراستار
رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۸الف۲ک/DK۹۴۴
رده بندی دیویی: ۷/۹۵۸
شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۰۴۴۰۵

انور

عنوان: اؤزبکیستان سفرنامه‌سی
مؤلف: رقیه کبیری
ناشر: انور کتاب
طراح گرافیک: رضا غفاری
قطع: رقعی / ۲۰۹ ص
تیراژ: ۵۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول/ تبریز-۱۳۹۵
قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال
چاپ و صحافی: انور کتاب
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۳-۰۰-۱
آدرس: تبریز، چهارراه منصور، مجتمع تجاری اطلس، طبقه زیرین، پلاک ۲
تلفن های تماس : ۲-۳۳۲۵۱۸۴۱-۰۴۱/۰۹۱۴۸۳۱۴۶۷۶

طبق قانون حمایت از حقوق ناشران و مولفان هر شخص حقیقی و حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر و مولف ، نشر یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگیری جدی قانونی خواهد گرفت .

اؤزبکیستان سفرنامه‌سی

اؤزبکیستان یعنی م. م. م

سفریمیز تاشکنددن باشلانیر. مین اوچ یوز دوْخسان دؤردونجو گونش ایلی، آذر آیی‌نین آلتینجی گونو، جومه گونودور. ایران ائیر طیّاره‌سی ایکی ساعات یاریم اوچوشدان سونرا قوش کیمی اوْرتا آسیانین أن بؤیوک هاوا آلانیندا یئره قونور. گؤمروک سالونونا گیردیییمده أسکی بیر بینا، سلیقه‌سیز و قیریق- قوْپوق یاشیل دؤشمه‌نی گؤرونجه ذؤوقوما توخونور. خیالیمداکی هاوا آلانی چوخ دبدبه- کبکبه‌لیدی. اورتا آسیانین أن بؤیوک هاوا آلانی بئله اولسا، کیچک هاوا آلانلارینین دوُروملاری گؤر نئجه اولا بیلر!

گؤمروک مأمورلارینین یوْنیفورملاری ایکینجی دونیا ساواشینین عسگرلرینی خاطیرلادیر. مستقل بیر جمهوریّت اولماغا دئییل، هله ده سوْوئت دؤورونون ایزلرینی تاشکندین گؤمروک مأمورلارینین یونیفورملاریندا، داورانیشلاریندا، کؤهنه آختاریش اوصول- قایدالاریندا گؤرمک اولور. گیریش مؤهورو پاسپورتلاریمیزا ویریلمادان اؤنجه ایران کوْنسولگریسی طرفیندن

گلن بیر نوماینده «ایرانلی مسافیرلر اؤزبکیستانین گؤمروک فوْرمونو دولدورمالیدیلار»، دئییر. قال‌ماقالدا سوروشا بیلمیرم کی بو قانون اوروپادان گلن توریست‌لره ده شامل اولور یوخسا یوخ؟

کیملی‌ییمیزی، و همچنین اؤزبکیستانا گتیردیییمیز دوْلارلارین مبلغینی بو فورملاردا یازماغا مجبور قالیریق. أسکی بیر دئییم ذهنیمدن کئچیر: «خانیمین یاشینی، آغانین معاشینی سوروشمازلار» آخی! آمما تاشکندین آستاناسیندا نه خانیملیق وئجه گلیر نه آغالیق. ایراندان گلن آیری مسافیرلرله بیرگه، بیزیم ده کیچیک کولتورل قوروپ اؤیه‌لرینین هم یاشلارینی، هم ده ماللارینی سوروشوب، ثبت ائدیرلر. قوروپ اؤیه‌لری جواد مجابی (آدلیم فارس یازیچی، شاعیر)، اونون حیات یولداشی آسیه جوادی (فارس یازیچی، *ناستین* تخلوصلو)، جواد مجابی‌نین قیزی پوپک مجابی (فارس شاعیر)، مهرین ایرانی (رسّام) و اونون حیات یولداشی، الاهه رئیس‌دانا (رسّام و گالری مودورو) و حیات یولداشی، بیر ده مندن عبارت اولور.

مسافیرلره اختصاص وئریلن «انتظار سالونو» هاوا آلانینین حیطی‌دیر. مأمورلار مسافیرلرین استقبالینا گلنلری نرده‌لرین دالیسیندان ایچرییه گلمه‌یه یول وئرمیرلر. اورتا آسیانین «انتظار سالونو» اولمایان أن بؤیوک هاوا آلانی!!! ایکینجی ذؤوقوما توخونان بیر گؤرونتو اولور.

گؤمروکدن چیخیب، چمدانلاریمیزی حیطده نرده‌لرین دالیسیندا توپلاشمیش جاماعاتا ساری سوروروک. مسافیرتی توُرون یئرلی بلدچیسی تورون آدی (ژیوار) یازیلمیش پلاکارت ألینده، بیر مینی‌بوسون کناریندا بیزیم قوروپو گؤزله‌ییر.

«اؤزبکیستان هوْتئل»ینه گئتمزدن اوّل، سوروجو ماشینی تاشکندین بیرینجی توریستی مکانینا ساری سورور. بلدچیمیز یوْلا نردیوان قویسون دئیه اؤزل و شیرین بیر دانیشیقلا «اؤزبکیستان ام، ام، ام‌ده خلاصه اولور»، دئییر. سونرا بیزیم هوُیوخدوغوموزو گؤروب، گوله- گوله ساناديغی اوچ «ام»ین معناسینی آچیقلاییر: «اؤزبکیستان یعنی **م**سجید، **م**درسه، **م**وزه».

اونون اؤزل دانیشیغی اؤزبک، تاجیک، آنادولو تورکوسو و اینگیلیس دیللرینین قاریشیمی بیر دیل‌دیر. او، بو دیللردن یاردیم آلاراق، چالیشیر بلکه سؤزلرینی بیزه آنلاتسین. لاکین، اؤزبکیستانین رسمی دیلی اؤزبک‌دیر. **جواد هئیت**ین یازدیغی «سیری در تاریخ و زبان و لهجه‌های ترکی» کیتابی اساسدا اؤزبک دیلی کارلوق- اویغور یا شرق تورکی دیلینین لهجه‌لریندن ساییلیر. بو اؤلکه‌نین خطّی سؤوئت دؤورونده‌ن میراث قالمیش کیریل خطّی‌دیر.

سوروجو ماشینی نم- نیشانینی تانیمادیغیمیز خیاوانلاردا سورور. بلدچی ایسه اوجا سسله تاشکندی بیزه تانیتدیرماغا چالیشیر: «تاشکند ۵۰۰ مئتیر، سمرقند ۷۰۰ مئتیر دنیزدن هوندورده

قرار تاپیب. بو دو بیتینی سمرقند و بخارا شهرلرینین تانیتیمی سایماق اولار:

سمرقند صیقل روی زمین است

بخارا قوّت اسلام و دین است»

اؤز- اؤزومه دئییرم: «بس تاشکند نئجه؟ اونو هانسی دو بیتی له تعریفله‌مک اولار؟!»

بیر اوْخ نئچه هدفی بیرلیکده نیشان آلیب، کاماندان بوراخیلدیغی کیمی سؤزلر ده اینانیلماز بیر انرژیله بلدچی‌نین بوغازیندان ماشینین محدود فضاسینا بوراخیلیر: «اؤزبکیستانین سیاستینده اؤزبکلر اینانجلارینی، دین و ایمانلارینی اورکلرینده ساخلاییرلار. بلکه ده ائله بو سببه گؤره ۱۶- جی عصرده یاشایان بیر شاعیر بئله بویورموش: "دل بیار و دست بکار". اوسته‌لیک، آرتیرمالی‌یام کی اؤزبکیستانین پرئزیدئنتی اسلام کریم‌اوْو دا شاعیردی و بئله بیر سیاسته اینانیر.»

اسلام کریم‌اوْوون آدینی ائشیتمکده، کئچن ایل گولناره کریم‌اوْوادا ن[1] اوخودوغوم مناقشه‌لی بیر خبر یادیما دوشور.

---

۱. گولناره کریم‌اوْوا اؤزبکیستان پرئزیدئنتی‌نین بیرینجی خانیمیندان اولان بؤیوک قیزی‌دیر. گولناره سوْن کئچمیش ایللرده اقتصادی ساحه‌ده اورتا آسیانین گوجلو خانیملاریندان ساییلیردی. دئدی قوْدولارا گؤره بو خانیم «چیرکلی پوللار یویولماسی»نا (پولشوییی‌یه) متّهم اوْلموشدور. گولناره عئین حالدا «قوقوشا» آدی ایله اؤزبکیستانین مشهور پاپ اولدوزو دا ساییلیردی. اوسته‌لیک، موْدل‌یئر (دیزاینئر، مد طراحی) اولوب و اؤزونه مخصوص اقتصادی ایمپئریاسی (امپراطورلوغو) وارمیش. آمما ندنسه کئچن ایل آتاسینین فرمانینا گؤره اؤزبکیستان حؤکومتی طرفیندن ائو دوستاغیندا ساخلانیلیر.

ایستیرم سوروشام گولناره گئنه ده ائو دوستاغیندادیر؟ آمما بلدچی‌نین کریم‌اوْوایا گؤستردییی سایغی و حؤرمت و اونون اؤزل لحنی، سوآلیمی سوروشماغا مانع اولور. او ایسه تاشکندی تانیتدیرماغا دوام ائدیر:

«تاشکند زلزله‌خیز بیر شهردیر. کئچن آی بو شهرده اوچ دفه زلزله اوز وئریب. تاشکندین تاریخینده بوراجان ۱۰۰۰ زلزله ثبت اولونوب. أن دهشتلی زلزله ۱۹۶۶- جی ایلده ۸/۷ (سککیز ممیز یئددی) ریشتر قووّتده ایمیش. مین‌لر اینسان بو زلزله‌ده جانلارینی ألدن وئرسه‌لر ده آنجاق سوْوئت حؤکومتی زلزله‌ده اؤلنلرین ساییسینی ۴ نفر اعلان ائتمیشدیر. سای و آماردان سؤز گلدیکده بو ساختا آمارلارا بئله بیر مطلب ده آرتیرمالی‌یام. سؤوئت دؤولتینین اعلانینا گؤره اؤزبکیستاندا ۶ میلیون توْن پَخته (پامبیق) بیچیلیرمیش. حال‌بوکی بئله بیر آمارین واقعیّتی یوخ ایمیش.

توریست‌لر تاشکندین خیاوانلارینی و جادّه‌لرینی گؤرنده عادتاً تعجّوبله‌نیرلر. دئییرلر بوراسی اؤزبکیستان دئییل. لاکین بو گئنیش خیاوانلارین سببی ۱۹۶۶–جی ایلین زلزله‌سی اولموش. زلزله‌دن سونرا شوروی دؤولتینین ۱۴ جمهوری‌سیندن تاشکنده یاردیم گلمیشدی. بو جمهوری‌لر أل- أله وئریب، یئنی و مدرن بیر تاشکندین بینؤوره‌سینی قویموشدولار. اونا گؤره اؤزبکیستان شهرلرینین ایچینده پایتخت یئنی تیکیلمیش بیر شهر ساییلیر.

زلزله‌دن اؤنجه أن هوندور بینانین اوجالیغی اوچ مئتیردن آرتیق دئییلدی.

تاشکند بیر نئچه زمینده شان- شؤهرت صاحیبی اولموش. بیرینجی، "دوستلوق شهری"دیر. بو آدین شأن نزولو زلزله گونلری آیری جمهوری‌لردن گلن یاردیملار اولموش. زلزله گونلری سوْوئت سوسیالیت رئسپوبلیکالار اتّفاقی (اتحاد جماهیر شوروی)نین ۱۴ جمهوری‌سیندن تاشکنده دوستلوق ألی اوزادیلیب، شهری یئنی‌دن تیکیلمه‌یینه یاردیم گؤسترمیشلر. تاشکندین ایکینجی آدی "چؤرک شهری"دیر. ایکینجی دونیا ساواشیندا تاشکند اهالیسی اوچ ائوینه ایشله‌ییب، دؤیوشن عسگرلرین آذوقه‌سینی تأمین ائتمیشلر. اونا گؤره بو شهره "چؤرک شهری" ده دئییلیر. تاشکندین اوچونجو آدی "اوشاقلار شهری"دیر. اؤیرنجی‌لر اؤزبکیستانین هر بؤلگه‌سیندن تحصیل آلماق اوچون بورایا گلیب، تاشکند بیلیم‌گاهلاریندا (دانیشگاهلاریندا) درس اوخیورلار.

تاشکندین أسکی آدی "چاچ" ایمیش. سککیزینجی قرنده عرب‌لرین هجومو نتیجه‌سینده عرب دیلینده "چ" حرفی اولمادیغی اوچون بو شهر اؤنجه "شاش"، سونرالار "شاشکند" و اون‌بیرینجی قرندن بری "تاشکند" آدینی داشیییر. تاشکند ایپک یوْلو اوسته قرار تاپدیغی اوچون چوخلو هجوملارا معروض

قالیب، تاریخ بویو داش کیمی دایانمیشدیر. اونا گؤره ده تاش (داش) سؤزو تاشکند میللتینین دایانیش سمبولو اولموشدور.»

اؤزبکیستانین أن بؤیوک بایرامی (بلدچی‌نین دیلیجه بایرامِ بزرگ اؤزبکیستان) نوروز بایرامی‌دیر. آمما بو فرقله کی اؤزبکیستاندا "هفت سین" تؤره‌نی یوخدور. نوروز بایرامیندا بوتون شهرلرده دؤولت طرفیندن اؤزل تؤره‌نلر کئچیریلیر. بایرامین اؤزل خؤره‌یی خلیسه (حلیم)دیر. بو خؤره‌یی یالنیز نوروز بایرامیندا پیشیررلر.»

یئتیشمیشیک *حضرت امام* مجموعه‌سینه. اؤزبکیستاندا هر شهرین اؤزل بیر امامی وار. اؤزبکیستان میللتی تسنّن اهلی و حنفی مذهب مسلمانلاردیلار. *حضرت امام* مجموعه‌سی ۱۶-جی عصرده تیکیلمیشدیر. بو تیکینتی «موی مبارک»، «قفال» و «براق‌خان» مدرسه‌لرینی اؤزونده احتفا ائدیر. اوسته‌لیک، تاشکندین اؤزل دینی رهبری *حضرت امام*ین مزاری دا بو مجموعه‌ده یئرله‌شیر. یئرلی جاماعاتین دئییم‌لری و اینانج‌لارینا گؤره اسلام پیغمبرینین توکو *موی مبارک* بیناسینین گومبذینده قالیبدی. اوچونجو خلیفه، عثمانین مصحفی ده گویا بو مدرسه‌ده‌دیر. بو مصحف جئیران دریسینده ۳۳۸ واراقدا یازیلمیشدی. بو مصحفین ۱۳ واراغی هانسیسا بیر حرّاجا بازاردا لندن موزه‌سینه ساتیلمیشدی. بلدچی‌نین دئدیینه گؤره عثمانین کاتیبی زید، بو قرآنی ۶۴۴-جو میلاد ایلینده کوفی خطی ایله

یازمیشدی. دئییم‌لره گؤره عثمان خلیفه، قرآن اوخویارکن دوشمن‌لرین هجومونا معروض قالیب، اونون قانی مصحفه داشلانیر، هله ده قان لکه‌لرینی بو مصحفین اوستونده گؤرمک اولار. ۱۴۰۱–جی میلاد ایلینده امیرتئیمور بو مصحفی بغداددان سمرقنده گتیرمیش. ۱۹–جو عصرده روس دؤولتی ۱۰۰ قیزیل روبل قیمتینه بو مصحفی آلیب، سن‌پترزبورق موزه‌سینه آپاریر. نیقالایین أمریله ۵۰ نسخه بو مصحفدن کپی اولونوب، تؤحفه اوچون بعضی اسلامی اؤلکه‌لره گؤنده‌ریلیر. کپی اولونموش نسخه‌لرین بیر جیلدی ده ایرانین میللی کیتابخاناسیندا ساخلانیلیر[۲]. اوْکتوبر انقلابیندان سونرا مصحف تاتارستان جمهوریتی‌نین اوفا شهرینه منتقل اولور. ۱۹۲۴–جو ایلده مصحف تاشکندین لنین موزه‌سینه گتیریلیب، ۱۹۸۹–جو ایلده *موی مبارک* مدرسه‌سینه آپاریلیر. بو مدرسه‌نین ۳۰۰۰۰ جیلد کیتابی واردی. سونرا کیتابخانا آیری یئره منتقل اولور. *جومه مچید* و *نامازگاه* دا بو مجموعه‌نین کناریندا قرار تاپیبلار.»

بلدچی‌نین سؤزلری باشا چاتیر. بو بیلگی‌لرین نه قدر صحیح یا سقیم اولدوغوندان خبریم یوخدور. بو بیلگی‌لری آنجاق اؤزبکیستان توریزم سازمانینا باغلی اولان بلدچی‌نین بیزه چاتدیردیغی معلوماتی سایماق اولار.

۲. سازمان اسناد و کتابخانه‌ی ملی‌نین مجازی صفحه‌سینده بئله بیرکیتابی تاپا بیلمه‌دیم.

هرچند بیزه عثمان مصحفیندن شکیل چکمه‌یه اذن وئرمیرلر، لاکین مصحفین شکیلینی اینترنئتده گؤرمک ائله ده چتین بیر ایش دئییل. یئری گلمیشکن آرتیرمالی‌یام کی عثمانین مصحفی ۱۹۹۷–جی ایلده یونسکونون حفظ اولونموش اثرلری سیراسیندا ثبت اولونموشدور.

زلزله‌دن ضرر گؤرموش بو مجموعه‌نین بینالاری سوْوئت دؤورونده بیر قدر مرمّت اولموش، نهایتده ۲۰۰۸–جی ایلده اسلام کریم‌اوْوون فرمانیله کاشی‌کارلیقلاری تعمیرات اوزو گؤروب، أسکی کاشی‌لارین پارچالاری هله ده صنایع موزه‌سینده ساخلانیلیر. بو مجموعه‌ده تاختا تاغلار، گؤزل مقرنس‌کارلیق‌لار، کنده‌کاری اولمونموش سوتونلار و قاپیلار گؤزدن قاچمیر. بلدچی‌نین سؤیله‌دیینه گؤره قاپیلار و سوتونلار جئویز (گیرده‌کان) آغاجیندانديلار.

قفال چاچی مدرسه‌سی

موی مبارک عبادتگاهی (*حضرت امام* مچیدی)
عثمانین مصحفی بو عبادتگاهدا قوْرونور.

براق‌خان مدرسه‌سی

قوروپ خانیملاریندان ایکیسی *حضرت امام* مجموعه‌سینین قارشیسینداکی کوچه‌یه کئچیرلر. کوچه‌نین دیوارلاری سوُواقداندیر. یئرلی بیر جوان خانیم کوچه‌نی سولاییب، سوپورور. یادیما گلمیر بئله بیر صحنه‌نی اؤز اؤلکه‌میزده نه زامان گؤرموشم.

یاشاییش طرزینین ده‌ییشیلمه‌سی، آپارتمان‌نشینلیق چوخداندی بو گؤزل صحنه‌لری ذهنلریمیزدن سیلمیش. بو صحنه نسه ذهنیمی نشئه‌لندیریر. دیل- دوداغیم ترپنمه‌دن میزیلدانیرام:

کوچه‌لره سو سپمیشم... کوچه‌لره سو سپمیشم

یار گلنده توْز اولماسین، یار گلنده توْز اولماسین

ائله گلسین، ائله گئتسین، آرامیزدا سؤز اولماسین...

دی گل کی کئچمیشدن نه لـله قالیب، نه یوردو. بونونلا بئله، ألینه سوپورگه آلمیش تازا گلینه باخماقدان دوْیمورام. بلدچیمیز هوشلی- باشلی آدامدی. بو صحنه‌یه دیققت وئردیییمی گؤروب، اؤزبکیستانین عنعنه‌لریندن سؤز آچیر:

«اؤزبکیستاندا رسمدیر تازا گلین‌لر هر گون سحر ائوی، کوچه‌نی سیلیب سوپوررلر. اونلار بئلنچی ایشلرله جوُوان‌أزن‌لیکلرینی قاپی- قونشویا گؤستریب، اؤزلرینه اعتیبار قازانارلار.»

ألینده سوپورگه اولان گلین، چالاچوخور کوچه، سوُواق دیوارلار، سلیقه‌سیز و بدترکیب گاز لوله‌کش‌لیک‌لری و... قارشیدا حضرت *امام* مجموعه‌سینین عظمت‌لی و گؤز قاماشدیریجی بینالاری، ماوی رنگلی کاشیلاری، ماوی گونبذلری..! پارادوکس... پارادوکس... پارادوکس... و...

تاشکندده کوچه‌نی سوپورن بیر تازا گلین

حضرت *امام* مجموعه‌سی بوتون عظمتی ایله اؤز یئرینده دورور. بیز ایسه ماشینا مینیب، هوتئله گئدیریک. بلدچیمیز ماشیندا ایسته‌دیییمیز قدر دولاری، «صوم» (اؤزبکیستان پولو) ایله ده‌ییشیر. هر بیر دولار آزاد بازاردا ۵۰۰۰ صوم، لاکین اؤزبکیستان دؤولتی اعلان ائتدییی قیمت ۲۵۰۰ صومدور. اؤزبکیستاندا یئییب-ایچمک چارشی‌لار و سنتی بازارلاردا صوم ایله، آمما توریستی مکانلاردا آلیش- وئریش دولار واسیطه‌سی‌ایله انجام تاپیر.

بلدچی، یولوموز اوسته قرار تاپمیش امیرعلی‌شیر نوایی محلّه‌سینی، اونون کیتابخاناسینی (اؤزبکجه معرفت مرکزی یازیلمیشدی)، أنهار کانالینی، اؤزبک توریزم دفترینی بیزه گؤستریر. «اؤزبک توریزم، اؤزبکیستانین باشاباشیندا بوتون توریزم

شیرکت‌لرینه نظارت ائدیر. توریست‌لرین هر بیر شیکایتی اولورسا بو شیرکت شکایت‌لره یئتیشمه‌لیدی»، دئییر.

اوتاقلاریمیزا گئتمزدن اوّل، هوتئلین بوفه‌سینده چای ایچیریک. یاشیل چای یوْرقونلوغومو چیخاردیر. پوپک ایله بیر اوتاغی پایلاشاجاییق. بو بیرینجی دفه‌دیر کی عاییله‌دن علاوه بیر شخصله اوتاغیمی پایلاشیرام. من تنهالیق سئون بیر انسانام. مسافرتی شیرکته آد یازدیراندا تک بیر اوتاق ایسته‌دیییمی وورغولامیشدیم. لاکین، سفره بیر- ایکی گون قالمیش پوپک ایله اوتاقداش اولدوغومو سؤیله‌دیلر. دئمک، یاشامامیش بیر تجربه‌نی یاشییاجاغام.

امنیتلی یئرده حاجی لئیلک بیر آیاغی اوسته دایانیر

جومه گونو، گونوْرتادان سونرادیر. بلدچی قرار قویدوغو ساعاتدا هوْتئلدن چیخیب، بیزی ناهار یئمک اوچون بیر اؤزبک رستورانینا آپاریر. اؤزبکیستانین سنّتی مطبخینی قاباقجا تئلویزیوندا گؤرموشم. اوغلوم احسان اؤزبک پیلوْو یئمه‌یینی برک- برک تاپشیریب. آمما بو رستوراندا اؤزبک پیلوْوو سئرو اولونمور. یئمک منوسیندا شکیللرین ایچینده منه تانیش گلن بیر خؤره‌یی سفارش وئریرم. رستورانین یئرلی دکوراسیونو دیققتیمی چکیر. گؤزلریم رنگ‌لرین دیلینه دالیر. سالونون اورتاسیندان تاغا دوْغرو اوزانمیش دیره‌یین باشیندا پاییزلامیش یارپاقلار تاغی بزه‌ییب. تاغا یاخین دؤرد دؤره دیواردا مؤو آغاجیندان آسلانمیش اوزوم سالخیملاری، میز باشیندا *باغِ زاغان* اوزوموندن گئدن سؤزلر بیر- بیریله اویغون گلیر. *باغِ زاغان* ایندی شوشه‌لرین اوستونده بیر ائتیکئت اولسا دا، تئیموری‌لر دؤوروندە هرات شهرینده بیر باغین آدی ایمیش. حؤکومت آداملارینین سور- سات‌لاری هله کناردا قالسین، دؤکتور مجابی‌نین بویوردوغونا گؤره بو باغین اوزوم‌لرینین شؤهرتی واختیله چوخ یئرلره یاییلمیشدی. حتی بو باغین اوزوم‌لری حاقدا شعرلر قوشولموشدور.

آرتیرمالی‌یام کی، تاریخه گؤره امیرتئیمور ساواشدان علاوه هنر و طبیعتی عزیرله‌ین بیر حاکیم ایدی. تئیموری‌لر دؤورونده سمرقندین أطرافینی باغلار چئوره‌له‌میشدی. بو باغلار آرشیتئکت

کیتابلاریندا تئیموری باغلاری آدینا تانینیر. *باغِ نو*، *باغِ شیمال*، *باغِ بهشت*، *دلگشا* و *دئولت‌آباد* باغلاری سمرقندین أطرافیندا تیکیلمیش أن اؤنملی باغلاردان سایلیرمیش. یازیلار و آرکئولوژی تدقیقاتلارا گؤره *باغِ بهشت* منطقه‌البروُجو ن[۳] بوُرج‌لاری سایی‌سیندا ۱۲ باغدان عبارت ایمیش. بو عصرده تیکیلمیش باغلار حتی رسّاملیق صنعتینه ده تأثیر بوراخمیشدیر[۴]. تئیموری باغلارینی اوْرتانجیل بیر حلقه کیمی گؤرمک اولار. اؤز عصریندن اؤنجه آلدیغی تأثیرلر و اؤز عصریندن سونراکی دؤورانلارا باغیشلادیغی ائتگی‌لر باغ معمارلیغیندا اؤنملی بیر یئر توتور. بو معمارلیقلار حاقدا چوخلو تدقیقات آپاریلیب.

گؤزوم رنگلری سئیر ائدرکن همسفرلرین اوجا سسله دانیشدیقلارینا دا قولاق وئریرم. همسفرلریمی یاخشی تانیمادیغیما گؤره ندنسه میز باشیندا بیر نؤوع غریبلیک حیسّیم وار.

یئمکدن سونرا *أنهار چایی*‌نین کناریندا ماشینداان أنیب، مستقیللیک خیاوانینا گئدیریک.

۳- منطقه‌البروُج: حَمَل، ثوُر، جوْزا، سرطان، اسد، سونبله، میزان، عقرب، قوْس، دی، دَلو، حوُت. بو فلکی بوُرجلارین سماوی مکانلارینی ۹۶۴–جو میلادی ایلینده ایرانلی منجیم عبدالرحمان صوفی تعیین و ترسیم ائله‌میشدی.

۴- بو مؤوضوع حاقدا آرتیق اوخوماق اوچون میللی شورا مجلیسینین دیجیتال کیتابخاناسیندا تئیموری عصرینین خاطره‌نویس‌لریندن شرف‌الدین علی یزدی‌نین «ظفرنامه» کیتابینا و مجتبی انصاری و الهام صالح یازدیقلاری مقاله: «بررسی تطبیقی نگارگری مکتب دوم تبریز و باغ ایرانی در دوره‌ی تیموری و صفوی» و آیری قایناقلارا مراجعت ائتمک اولار.

تاشکندین اورتاسیندا آخان *أنهار چایی*

چئرکوْو[۵] یا کلیسا بو خیاوانین أسکی آدی ایمیش. نیقالای رژیمی دئوریلندن سونرا لنین‌ین ۳۳ مئتیرلیک هئیکلی خیاوانین باشیندا دیکلمیش و خیاوانین آدی قیزیل خیاوانا (خیابان سرخ) ده‌ییشیلمیشدی. بلدچی‌نین دئدیینه گؤره ۱۹۹۱-جی ایلده استقلالدان سونراکی حادثه‌لر اوزره لنین‌ین هئیکلی دئوریلیب، سیندیریلمیشدی.

داها دوغرو، ۳۳ مئتیرلیک بیر هئیکل خیالیما سیغمیر. آخی بو هوندورلوکده هئیکل منجه حتی اوْکتوبر انقلابیندان دا بؤیوک نظره گلیر. ائشیتدیییمه یقین ائله‌ییم دئیه، بیر داها بلدچیدن هئیکلین اوجالیغینی سوروشورام. «۳۳ مئتیر! ۳۳»، دئییر.

۵- Cherkov

خیاوان باشیندا بؤیوک بیر تابلودا اؤزبکیستانین استقلالی حاقدا بیر پارا یازیلار یازیلیب. هر ایل معیّن بیر گونلرده استقلال تؤره‌نلری بو خیاواندا کئچیریلیر.

سوْوئت حؤکومتیندن ایندی‌یه‌دک بو اؤلکه‌ده هئیکل‌لر اوچون اؤزل یئرلر اختصاص وئریلیب. خیاوانین اؤزو هم گئنیش، هم ده یام‌یاشیل گزمه‌لی بیر پارک کیمی‌دیر. بیر جوت پارادوکسیکال هئیکل بو خیاوانین اؤزل بزه‌یی کیمی گؤزه چارپیر. بیرینجیسی بؤیوک بیر یاسلی آنا هئیکلی‌دیر. اونون آیاغی آلتدا سؤنمه‌ین بیر اوجاق یانیر. آنا ایسه دیزینی قوجاقلاییب، توتقون و غم- غصه‌لی باخیشینی اوجاغا تیکیبدیر. دئمک، بو بیر شهید آناسینین سمبولودور.

یاسلی آنا سمبولو، مستقیللیک(استقلال) خیاوانی

ایکینجی عظمتلی هئیکل قوجاغینا کؤرپه آلمیش بیر خوشبخت آنا سمبولودور. هئیکل‌لرین پارادوکسیکال دوروملاری منه ده ضدیّت‌لی تأثیرلر بوراخیب، اؤز- اؤزومه میزیلدانیرام:

تو برای وصل کردن،

یا برای فصل‌کردن آمدی..؟

بو هئیکل‌لری ایکی ناساز سؤزون مصداقی یوخ، بلکه ده یاشام آدلی بیر فنومن‌ین دیالئکتیکی باغلیلیغینی دوشونمک اولار. باریش و ساواش، وصل و فصل، کدر و سئوینج و... اینسانا گلدیکده، اوْ اؤز چئشیدلی یاشامینین فصیللریندن تأثیرله‌نرکن چیچکله‌نیب، چیلپاقلانیر. حیات آدلی بیر آخیمدا بیریسی اؤلوب یاشاییش دایره‌سیندن چیخارکن، باشقاسی اوْلوب، یاشام عرصه‌سینه قدم قوْیور. بو فیکیرلرین آردینجا، ایستر- ایسته‌مز، مؤولانین سؤزو یادیما دوشور:

هر زمان نو می‌شود دنیا و ما

بی‌خبر از نو شدن اندر بقا

عمر همچون جوی نونو می‌رسد

مستمری می‌نماید در جسد

پس تو را هر لحظه مرگ و رجعتی‌ست

مصطفی فرمود دنیا ساعتی‌ست

بو اؤزل و گؤزل سمبوللار منجه بو اؤلکه‌نین کولتورل نیشانه‌لریندن ساییلیر. منه ائله گلیرکی، بو اؤلکه‌ده ده شرقین بیر

چوخ اؤلکه‌لری کیمی، بیر خانیم اؤز خوشبختلیک و غم-غصه‌لرینی یالنیز ائولادلاریندا عکس ائتدیریر. ائولادلاریندان باشقا اؤزونه عاید اؤزل بیر غم- غصه‌دن، اؤزل بیر خوشبختلیکدن هئچ بیر نَم- نیشان یوخ!

تاشکند، خوشبخت آنا سمبولو، مستقیللیک خیاوانی

ایندیسه بیز خوشبخت آنا سمبولونون قارشیسیندا دایانمیشیق. بلدچیمیز اوزاقدان شوشه‌لری پارلایان بؤیوک بیر بینانی گؤستریرب، دئییر: اؤزبکیستانین *سنا* پارلامئنتی‌نین بیناسی.

اؤزبکیستانین ایکی پارلامئنتی (مجلیسی) وار: قانون کئچیرن یا *سفلی* مجلیسی و سنا یا *علیا* مجلیسی. سنا مجلیسی‌نین ۱۰۰ نماینده‌سیندن ۱۶- سی جمهور باشقانی طرفیندن و قالانی محلی شورالارین طرفیندن سئچیلیر. قانون کئچیرن مجلیسین سئچیم‌لرینده قانونی و ثبت اولونموش پارتیالارین (حزب‌لرین)

نوماینده‌لری اشتراک ائدیب، ۱۵۰ نفر سئچیلمیش نوماینده‌دن ۱۵ نفری (یعنی اوْندان بیری) *یاشام چئوره‌سی* (محیط زیست) پارتیالارینا اختصاص وئریلمه‌لیدیر. دئمک، اؤزبکیستاندا طبیعتین قوْرونماسی مجلیس سئچیم‌لرینده روْل اوْیناییر. ۱۵۰ نوماینده‌نین ۸/۳۵ (سککیز ممیّز اوْتوز بئش) فاییضی خانیم‌لاردان سئچیلیر. بو اؤلکه‌نین حؤکومتی‌نین عنوانی آنایاسادا «دموکراتیک اؤزبکیستان جمهوریتی» آدلانیب و سیاسی حاکیمیّت اوچ قووّه‌دن تشکیل تاپیر: ایش گؤروجو (اجرائیّه)، قضاوت ائدیجی (قضائیّه) و قانون کئچیریجی (مقنّنه) قووّه‌لری. هرچند بو قووّه‌لر أن آزی قانون اوزرینده مستقیل حساب اوْلونور، آمما مقنّنه و قضائیّه قوّه‌لری جمهور باشقانی‌نین نظارتی آلتیندا ایشله‌ییرلر. اوُزون سؤزون قیسّاسی، اجرائیّه قوّه‌سی «دموکراتیک اؤزبکیستان جمهوریتی»نده أن گوجلو قووّه ساییلیر.

خوشبخت آنا سمبولونون قارشیسیندا حاجی لئیلک سمبوللاری قانادلانیب، اوچماقدادیلار. لئیلک‌لری گؤرونجه ذهنیمین قارانلیق یئرینده گیزلی قالان ایکی لئیلک، یادداشیمی قیدیقلاییر. بیرینجیسی، آنا یوردوم خوی شهرینین گیره‌جاغیندا بیر جوت یئوندم‌سیز لئیلک؛ ایکینجیسی ایسه اوْرهان پاموکون *منیم آدیم قیرمیزی* اثرینده‌کی لئیلک آدلی بیر رسّام. آز قالیر منیمله آیاق‌باآیاق گئدن رسّام همسفریمیز مهرین‌دن سوروشام: «پاموکون لئیلک‌ینی تانییرسان؟ آخی آللاه قویسا سن رسّام‌سان!»

لاکین دیلیمی دیشله‌ییب، واز کئچیرم. همسفرلریمیزین خوُلق–خوُیلارینا هله یاخچی بلد دئییلم.

لئیلک‌دن سؤز گلمیشکن دئمه‌لی‌یم کی، اوخودوقلاریما گؤره لئیلک هر هانسیسا بیر جغرافیا و کولتورده فرقلی شخصیت داشیییر. میصیرده جوان لئیلک‌لر قوجالمیش لئیلک‌لردن گؤز–قولاق اولدوقلارینا گؤره بو قوش عاییله‌ده بیرلیک و حؤرمت سمبولودور. لئیلک‌لر یاز فصلینده شیمالی اوروپایا کؤچدوکلرینه گؤره بو اؤلکه‌لرین فولکلوریک ناغیللاریندا اؤزلری ایله کؤرپه اوشاق گتیریب، عاییله‌لر آراسیندا پایلاشارلار. آفریقا نژادلی لئیلک، مارابو، لئش‌دن قیدالاندیغینا گؤره منفی بیر شخصیتی وار. غربی آفریقادا یاشایان یئرلی‌لرین اینانمالارینا گؤره لئیلک ده‌نیز، یئر و گؤی آراسیندا بیر چرخه‌ده ایکی دونیا آراسیندا آوارا قالمیش بیر وارلیغین یاشام سمبولودور. نئچه ایلدیر ایرانین زنجان شهرینده آغ لئیلک‌لره *یاشام چئوره‌سی* (محیط زیست) سمبولو وئریلیب. اوسته‌لیک، بو شهرین أطرافینداکی کندلرین بیرینده *لئیلک‌لر قالاسی* آدلی بیر قالا وار. بو قالا فولکلوریک اینانمالار أساسیندا کندلی‌لرین طرفیندن ده‌لیکلی داش آدلانیر. لاکین اؤزبکیستاندا ایسه لئیلک‌لر عومومیّتله مثبت بیر سمبول داشیییرلار. بلدچیمیزین دئدیینه گؤره لئیلک‌لر هارادا صلح و تمیز هاوا وارسا، او مکاندا یووا سالیرلار. اؤزبکیستاندا بخارا شهری لئیلک‌لرین أن چوخ یاشادیغی مکاندیر. ألده ائتدییم معلوماتا گؤره بو اؤلکه‌نین جمهور

باشقانی، اسلام کریم‌اوْو، لئیلک‌لردن فرقلی بیر تأویل اوْرتایا قویموشدور: «هاردا أمنیت وارسا، لئیلک اورادا بیر آیاغی اوسته دایانار». بئله‌لیکله اؤزبکیستانین بوتون لئیلک هئیکل‌لری یا اوچماق حالینداديلار یا بیر آیاغی اوسته دایانیرلار! اؤز- اؤزومه دئییرم گؤره‌سن اورهان پاموک یاراتدیغی لئیلک آدلی رسّام ندن بیر دفه ده اولسون بئله ناقیشلی گئتمیر، همیشه ایکی آیاغی اوسته یئرییير؟ و... دوغما شهریم خویدا یؤندم‌سیز لئیلک‌لر ندن ایکی آیاقلاری اوسته دایانیبلار!!!

تاشکند، لئیلک سمبولو، مستقیللیک خیاوانی

یاسلی آنا سمبولوندان بیر آز قیراقدا، بیر دالان ایچینده، هر ولایتین شهیدلرینین آدلاری هر بیریسی آیریجا، میس رنگلی ده‌میر

صحیفه‌لرده یازیلیبدیر. بو آدلار یالنیز ایکینجی دونیا ساواشی شهیدلرینین آدلاریدیلار.

استقلال خیاوانیندان بیرباشا پیادا یوْل ایله شهیدلرین خاطیره‌لرینی عزیزله‌مک اوچون تیکیلمیش بیر بینایا گئدیریک. تاشکند تئلویزیونونون بورجو بو بینانین کناریندادیر. *بوزسو* چایی گؤزو نوازش ائدن بیر گؤرونتو کیمی بو بینانین أته‌ییننده آستا–آستا آخماقدادیر. بو خاطیره بیناسی ۲۰۰۰- جی میلادی ایلده اسلام کریم‌اوْوون فرمانیله تیکیلمیشدیر.

تاشکند، مستقیللیک خیاوانی، شهیدلرین آدلاری یازیلمیش صحیفه‌لر

تاشکند، شهیدلرین خاطیره بیناسی

تاشکند، تئلویزیون بورُجو و بُوزسو چایی

بلدچیدن اؤزبکیستاندا یاشایان جمعیّت‌لره گؤره سوروشورام. اوْ دئییر: «اؤزبکیستانین ۱۲ ولایتی وار. بیلدیییز کیمی، مرکزی تاشکنددیر. بو ۱۲ ولایتدن علاوه *قره‌قالپاق* آدیندا خودمختار بیر بؤلگه ده وار. یاشایان جمعیت‌لرین ایچینده یوزه یئتمیش دوْققوزو اؤزبک، یوزه یئددیسی روس، یوزه دؤردو قزاق، یوزه دؤردو

تاجیک، یوزه ایکیسی تاتار و یوزه بیری قره‌قالپاق، قالانی دا قیرقیز، کوره، اویغور، باشقیر، آذربایجانلی، ائرمنی، یهودی، ایرانلی، ترکمن و کریمه تورک‌لری و بیر نئچه آیری جمعیت‌لردیلر.»

اونون وئردییی معلوماتا گؤره بوتون جمعیت‌لر قانون قاباغیندا برابر حوقوقلو وطنداشلار سایبلیرلار. اوسته‌لیک، قادین و کیشی قانون قاباغیندا ائشیددیلر. هئچ جمعیتین آیری جمعیته اوستونلویو یوخدور. بونونلا بئله، تاجیک جمعیتینین بیر چوخونون پاسپورتلارینداا اؤزبک میللیّتی یازیلیبدیر. او اوزدن رسمی آمارلاردا یازیلمیش تاجیک‌لرین سایی شوبهه‌لی‌دیر. بو اؤلکه‌ده کیمیلک آدلی برگه یالنیز همن پاسپورتدور. بلدچیدن ائشیتدییم سؤزلر منی گیجلدیر. نئجه اولا بیلر کی تاجیک اولاسان، آمما پاسپورتوندا اؤزبک یازیلسین!؟ ایندی یاخشی باشا دوشورم کی دونیانین بیر چوخ یئرینده حاکیم دیل و حاکیم کولتور، قدرت و حاکیمیتین دیلی و کولتورو اولماق، نه دئمکدیر..! بیر چوخ اؤلکه‌لر کیمی بو اؤلکه‌ده ده تاجیک جمعیتینی اؤزبک‌لشدیرمک ایسته‌میشلر.

بلدچی آرتیریر: «اؤزبکیستاندا یاشایان ایرانلی‌لارین بیر چوخو بخارا و سمرقندده یاشاییرلار. بخارادا یاشایان ایرانلی‌لار فارسجا، آمما سمرقندده یاشایان ایرانلی کؤچری‌لر آذربایجان بؤلگه‌لریندن گلدیکلرینه گؤره اؤزبکجه دانیشیرلار.»

بو اؤلکه‌نین یوزه بیر جمعیتینی تشکیل وئرن آمودریانین أته‌یینده یاشایان قره‌قالپاقلارین خودمختارلیغی، اوسته‌لیک، شهر بؤلمه‌لرینده پایتخت ۱۲ ولایتدن مستقل بیر شهر اولدوغو منه ماراقلی گلیر. دئمک اولار کی تاشکند شهری ۱۲ ولایتین هئچ بیرینه شامل اولمور.

شهیدلرین خاطیره بیناسیندان پیادا حالدا ماشینین دایاندیغی یئره گئدیریک. بلدچی یول اوسته استخبارات (اطلاعات وزیرلی‌یی) بیناسینی گؤستره‌رک کامئرالاریمیزا اشاره ائدیب «شکیل چکمه‌یین، یوخسا زیندانا گئدرسیز»، دئییر. استخباراتدان بیر آز آرالی، سوْوئت رژیمیندن قاباقکی حؤکومتدن میراث قالمیش رومانوْولارین سارایینی گؤستریر. اؤزبکیستان دؤولتینین خارجی قوناقلاری بو سارایدا قارشیلانیردیلار.

تاشکند، رومانوْولار سارایی

استخبارات بیناسینین کناریندا‌کی خیاوان *برادوی* خیاوانی‌دیر. گویا بیزیم اؤلکه‌نی چیخاندان سونرا هر اؤلکه‌نین مرکزینده *برادوی* آدلی بیر خیاوان وار. *برادوی* خیاوانی نیویورک شهرینده دونیا تئاترینین پایتختی کیمی تانینیر.

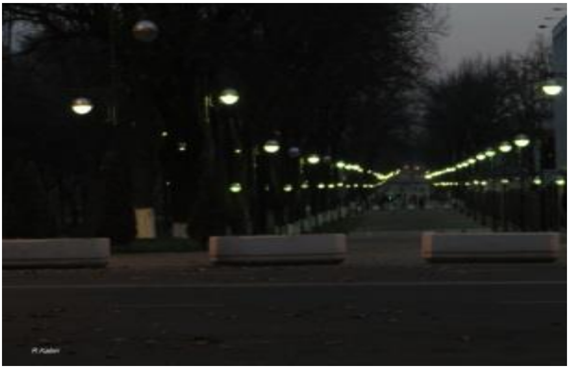

تاشکند، *برادوی* خیاوانی

قاش قارالیب. قارانلیق آستا–آستا شهرین اوستونه چؤکمکده‌دیر. مینا قوشلاری شهری باشلارینا آلیبلار. جویویلتولری تبریزین شاه‌گؤلوسونون پاییز آخشاملارینی خاطیرلادیر. اؤزبکیستان کولتورنده مینا قوشو اوْغرو بیر قوش اولدوغو اوچون خوش‌یومن قوش ساییلمیر. بو قوشلار اینسان کیمی ایجتماعی یاشاییب، مئیوه آغاجلارینین بؤیوک دوشمنلری حؤکموندە‌دیلر.

کیچیک قوروپوموزون اؤیه‌لریله برابر امیرعلی‌شیر نوایی‌نین تئاتر بیناسینا ساری آدیملایاراق بلدچیمیزدن اؤزبکیستان بیلیم‌یوردلاریندان (دانشگاهلاریندان)، خانیم‌لارین ایجتماعی دوروملاریندان، اؤزللیکله فئمئنیست قوروپلاریندان سوروشورام. فئمئنیست سؤزو بلدچینی خئیلک گولدورور.

«بورادا فئمئنیست اولماغا نه احتیاج؟ خانیم‌لار کیشی‌لرله ائشیددیلر. بیر پارا قانونلار دا شوروی دؤنمیندن بیزه میراث قالیب. ایندی اؤزبکیستانین ۷۰ دانشگاهیندان ۲۰ – سی تاشکندده یئرله‌شیر. جاوانلار بوتون ولایت‌لردن تحصیل آلماق اوچون تاشکنده گلیرلر. دونیانین اینترناشنال دانشگاهلارینین بیریسی تاشکندده‌دیر. حالِ حاضیردا دانشگاهدا تحصیل آلماق اوچون پارا وئرمه‌لیسن، لاکین شوروی دؤنمی جمعیتین ۹۹/۸ (دوخسان‌دوْققوز ممیّز سککیز) فاییضی ساوادلی ایدی. هامی پاراسیز تحصیل آلیردی. او زامان ایش‌سیزلیک و ائوسیزلیک آدیندا بیر پرابلم یوخ ایدی. همیشه هامی اوچون ایش وار ایدی. عوضینده اؤزبکیستانین قیزیل معدن‌لریندن، پَخته (پامبیق) زه‌می‌لریندن و آیری ألده ائدیلمیش محصوللارین هامیسی روسیه‌یه گؤنده‌ریلیردی. استقلالدان بویانا، بونلارین هامیسی اؤزبکیستاندا قالیر. شوروی زامانی سفر ائتمک چتین مسئله ایدی. پولون دا اولسایدی سفره گئده بیلمزدین. آمما ایندی ألیمیزده‌کی پاسپورت ایله هر هارا ایسته‌سک سفر ائده بیله‌ریک. ایندی اگر

عاغلین اولسا، راحات یاشایا بیلرسن. پارا قازانماق اوچون هم عاغیل، هم ده زحمت لازیمدی»

امیرعلی‌شیر نوایی[۶] آدلی تئاتر بیناسینا چاتمیشیق. بینانین اؤنونده بیر حوْووض وار. هاوانین سویوق اولدوغونا گؤره نه فوّاره سو آتیر، نه ده فوّاره‌نین اطرافینداکی چیراقلار ایشیلداییر. فوّاره‌نین باشی، اؤزبکیستانین اؤنملی محصولو پامبیق قوزاسی شکلینده‌دیر.

۶- امیرعلی‌شیرنوایی تئیموری حؤکومتینین عالیم، شاعیر و سیاستمدارلایندان ایمیش. فارسی و جغتایی تورکوسونده یازدیغینا گؤره، اونا ذولسانین لقبی وئریلمیشدی. تورکجه شعرلرینی «نوایی» و فارسجا شعرلرینی «فانی» تخلّوصو ایله یازارمیش.
امیرعلی‌شیرنوایی‌نین جغتایی تورکوسو و فارسجا شعرلریندن ایکی بیت اؤرنک اوچون:

غربتدا غریب شادمان بولمَس ایمیش
ایل اونگا شفیق و مهربان بولمَس ایمیش
آلتین قفس‌ایچره گر قیزیل‌گؤل بولسه
بولبول‌غه تیکَن‌دَک آشیان بولمَس ایمیش
***
گر به‌میکده‌ام یک شب انجمن باشد
چراغ انجمن آن به که یار من باشد
چه میل باغ کنم با وجود قد و رخش
که صد فراغتم از سرو و یاسمن باشد

تئاتر بیناسینین تیکیلمه‌یی لنین مقبره‌سینین معماری الکسی شوسف معمارلیغی ایله ۱۹۳۹-جو میلادی ایلده باشلانیب و ۱۹۴۷-جی ایلده باشا چاتمیشدیر. بینانین ایچریسینی گؤرمک بیزه مومکون اولمور. آمما اوخودوقلاریما گؤره بو بینادا «تاشکند»، «بخارا»، «خوارزم»، «سمرقند»، «فرغانه» و «ترمذ» آدیندا اؤزل سالونلار وار. هر سالونون آدینی داشیدیغی ولایتین معمارلیغی أساسیندا بزه‌نیب‌دیر.

جواد مجابی و الاهه‌نین حیات یولداشی یورقون اولدوقلاری اوچون، هوتئله گئدیرلر. اونلاری چیخاندان سونرا هامیمیز نومایی‌یشی گؤرمه‌یه قرار وئریریک.

بلدچی بلیت آلماق اوچون ایچری کئچیر. تأسّوفله آخیرینجی اجرانین قورتارماسینا آز قالیر. چاره‌سیزلیکدن تئاتر بیناسیندان بیر نئچه شکیل چکیب، سونرا بیر هایپر مارکته گئدیب، بیر آز مئیوه و آیری قیویر- زیویر آلیریق. بو گون پوپک خانیمین دوغوم گونودور. اونون آد گونونو قوتلاماق اوچون اوتاقلارین بیرینه ییغیشیب، کیچیک بیر جشن توتماق قرارینا گلیریک.

امیرعلی‌شیرنوابی آدینا تئاتر بیناسی

تئاتر بیناسینین لوسترلری اؤزبک بؤرکو (اؤزبکجه کله‌پوش) شکلینده‌دیر.

خالق رستورانی و اؤزبک پیلوْوو

شنبه گونو، صبحانه‌دن سونرا صنعت موزه‌سینه گئدیریک. بلدچیمیز امیرتئیمور مئیدانیندا اونون آت اوسته‌کی تندیسینی گؤستریب، دئییر: «کئچن یوز ایلین عرضینده بو مئیداندا بیر نئچه تندیس یئرلرینی بیر- بیریله ده‌ییشمیشدی. ۱۹-جو قرنین سون ایللرینده بو مئیدانین بیرینجی تندیسی ژنرال *کوْنستانتین فون کافمن*‌ین[۷] تندیسی اولموشدور. سوْوئت حؤکومتی ایش اوسته گلندن سونرا اونون یئرینی استالینین هئیکلی آلمیشدی. سونرالار لنین، مارکس و... نهایت، امیرتئیمورون هئیکلی اونلارین آخیرینجیسی اولور.»

صنعت موزه‌سینه یئتیشمیشیک. همسفرلریم «صنعت» سؤزونو ائشیتجک تعجّوبلو گؤرونورلر. دؤکتور مجابی‌نین خانیمی حئیرتله «بس نییه بیزی صنعت موزه‌سینه گتیریبلر؟» دئیه، سوروشور. منسه «بورا تجسّومی هنرلرین موزه‌سی‌دیر. تورک‌لر اینسان ألیله یارانمیش هنری محصوللارا "اینجه صنعت" دئییرلر. بو سؤز

۷- کوْنستانتین فون کافمن روس قوْشونونون آلمانلی ژنرالی ۱۹-جو قرنین سون ایللرینده تاشکند والیسی اولموشدور. فون کافمنه عاید، خطّی بیر مجموعه «وین شهرینین میللی کیتابخاناسیندا اؤنملی بیر گنجینه کیمی مخافظت اولونور. بو گنجینه‌نین ایچینده‌کی کیتابلارین بیری «زرتشت بهرام پژدو»نون *أرداویراف‌نامه* آدلی کیتابیدیر. زرتشت بهرام پژدو ایلخانی‌لر دؤورونده کرمانلی بیر شاعیر ایمیش. نجوم و حساب اوخوموش، *أرداویراف نامه* کیتابینی پهلوی دیلیندن منظوم صورتده فارسجایا چئویرمیشدی. *أرداویراف نامه* کیتابی‌نین روایتی ویراف آدلی بیر زرتشتی عاریفین یئددی گون عرضینده جنّت، جهنم و برزخه سفر ائتمه روایتی‌دیر.

یونانجا هنر آنلامینی وئرن "تئخنه" سؤزوندن آلینمادیر. هنرهای مستظرفه تورکجه "اینجه صنعت" سؤزونون معادلی دئمکدیر. اؤزبک‌لر ایسه عبارتی قیسّالداراق اینجه سؤزونو گؤتوروب، یالنیز صنعت دئییرلر» دئیه، اونا آچیقلاما وئریرم.

أل چانتالاریمیزی موزه‌نین گیریش یئرینده تحویل وئریب، یوخاری قالخیریق. اوچ مرتبه‌لی بیر موزه‌دیر. اؤزبکیستان قازینتی‌لاریندان أله گلمیش ماتریاللار، اورتا عصرلره (قرون وسطی) و اؤزبکیستان تاریخینه عاید تئیموری دؤورونون، همچنین اوندان اؤنجه و سونراکی عصرلردن قالمیش هنری اثرلر بو موزه‌ده یئرله‌شیبلر. حضرت *امام* مجموعه‌سینین کاشی قیرینتی‌لاری، قازینتی‌لاردان تاپیلمیش هئیکل‌لر، خط ایله ناخیشلانمیش ساخسی اثرلر، سوُزن‌دوُزی‌لر (سوزَنی)، خالچالار، موسیقی آلت‌لری، محتشم کنده‌کاری اولونموش قاپیلار، تزیینی شئی‌لر و عمومیّتله اؤزبکیستان مدنیّتینه عاید بیر چوخ ده‌یرلی اثرلر بو موزه‌ده نومایشه قویولوبدور.

حضرت امام مجموعه‌سینین کاشی قیرینتی‌لاری، صنعت موزه‌سی

خط ایله ناخیشلانمیش ساخسی اثرلر

بو موزه‌ده کوفی خطی ایله ناخیشلانمیش محتشم ساخسی اثرلر یئرله‌شیب. ساخسی‌چیلیغی أن قدیم هنرلردن سایماق اولار. جواد مجابی‌نین وئردییی معلوماتا گؤره اسلام دینینده اوّل بیر گوندن حئیوان و اینساندان شکیل چکمک حرام ساییلمیشدیر. اوْ

اوزدن او عصرین مسلمان هنرمندلری خوشنویسی هنریندن فایدالاناراق خط واسیطه‌سیله ساخسی‌لارین اوزرینده حئیوانا بنزر ناخیشلار و رسم‌لر چکیرمیشلر. بو محتشم اثرلری گؤردوکده دایماً آختاریشدا اولان بشرین ذهنی گوجونو دوشونورم. تاریخ بویو محدودیت‌لر و یاساقلار اونون ذهنی خلاقیتی‌نین قاباغینی آلا بیلمه‌میش، حتی بئله بیر دوروملاردا اونون ذهنی هر زاماندان آرتیق یئنی‌لیک‌لره و اؤزل اثرلر یاراتماغا جان آتمیشدیر. گؤزومون اؤنونده اولان اثرلر بو فیکیری ثبوتا یئتیریر کی اینسان منفعل بیر مؤوجود دئییل. حتی یاشامین أن قارانلیق دؤورولرینده بئله، ایشیق یولو تاپماغی باجارا بیلمیشدیر.

بو سایاق ایشلره «چکیده نگاری» دئییرلر. چکیده نگاری منیم اوچون «آز و اوُز» سؤزونون مصداقی‌دیر.

صنعت موزه‌سی، جئویز آغاجیندان کنده‌کاری اولونموش محتشم قاپیلار

کنده‌کارلیق هنری حتی تئیموری عصریندن اؤنجه ده رؤونقلی بیر هنر ساییلیرمیش. سمرقندده، بخارادا و اؤزبکیستانین دیگر ولایت‌لرینده جئویز آغاجینین بوْل اولدوغونا گؤره هله ده بئله بیر هنر بو اؤلکه‌ده رؤونقدن دوشمه‌میشدیر. کوچه‌لرده و خیاوانلاردا گؤزه ده‌یَن قاپی- پنجره‌لر، هوْتئل‌لر و رستورانلارداکی تزیینات، آیدین‌جا بو هنرین رؤونقینه دلالت ائدیر. قاپی، رحل، صاندیق، میز و... کیمی گؤرکملی اثرلر بو موزه‌نین گؤزه گلن أشیالاریندانديلار. ایپک و کتان نسنه‌لری اؤلکه‌نین یئرلی محصوللاری اولدوغونا گؤره سوُزن‌دوُزی هنری اؤزبکیستانین أسکی هنرلریندن ساییلیر. بو سوُزن‌دوُزی‌لر اؤزبکیستانین کولتورل سمبوللارینی اؤزلرینده نقش ائتدیرمیشلر. گؤزل گؤیچک جبّه‌لر، چکمه‌لر، چانتالار، دیوارکوب‌لار او جمله‌دندیلر.

سوُزن‌دوُزی اولونموش ساعات سمبولو

بو موزه‌ده دونیانین بیر نئچه مشهور هنرمندین کپی و یا اوْرجینال اثرلری ده یئرله‌شیبدیر. *پابلو پیکاسونون* بوْشقاب اوزرینده چکیلمیش اوْرجینال اثرلری همین موزه‌ده ساخلانیلیر.

پیکاسونون بوْشقاب اوزرینده رسم ائله‌دیبی شکیل

ورقه و گلشاه منظومه‌سینین دیوار رسیم‌لری (دیوار نگاره‌لری)

جواد مجابی‌یه گؤره بو اثر *ورقه و گلشاه* منظومه‌سی أساسیندا رسم اولونموشدور. امیرتئیمور و ها بئله اونون جانشین‌لری فتوحاتلاریندان علاوه رزمی روحیّه‌یه صاحیب اولدوقلا برابر اؤز ایمپریالارینین هر یئریندن عالیم‌لر و هنرمندلری سمرقند، هرات و بخارا شهرلرینه دعوت ائدیب، هنره رؤونق وئرمک یولوندا جیدّی حالدا چالیشمیشدیلار.

هنر و اینجه صنعتین اینسانی اینجه روحلو بارا گتیرمه‌سی تعجّوبلو دئییل کی هئچ، چوخ دا طبیعی و نوْرمال
بیر فنومن‌دیر. لاکین تاریخده بیر سیرا رحم‌سیز و قان‌تؤکن حاکیم‌لره راستلاشیریق کی بونلار بیر طرفدن کلّه لردن میناره سالدیقلاری حالدا هنر و اینجه صنعته ده ماراق گؤستریب، هنرمندلری و صنعتکارلاری عزیزله‌ییب و اونلارا حامی دورموشلار. امیرتئیمور دا بو پارادوکسیکال احوال – روحیه‌نی

داشییان حاکیم‌لردن بیریسی اولموشدور. بیر یاندان دایماً دؤیوشوب و باشاردیقجا حؤکمرانلیق ائتدییی جغرافیانی گئنیشلندیرمه‌یه چالیشماق، او بیری یاندان عالیم‌لر و هنرمندلره ییه دورماق، آنجاق اینسان آدلی بیر وارلیغین ضدیتلی یؤنلرینین گؤستریجیسی‌دیر.

ورقه و گلشاه منظومه‌سینی عیوفی «عروه و عفرا» آدلی بیر عرب ناغیلیندان اقتباس ائده‌رک، بو منظوم اثری یاراتمیشدی. عیوفی غزنوی‌لر پادشاهی، سلطان محمودون درباری شاعیرلریندن ایدی. بو منظومه‌نی حال- حاضیردا الکترونیکی کیتاب شکلینده اینترنئتدن ائندیرمک مومکوندور.

رسّاملیق تئیموری دؤورونون رؤونقلی هنرلریندن ساییلیرمیش. تئیموری سبکی رسّاملیق هنرینده اؤزونه مخصوص مستقل بیر سبک‌دیر. بو سبکین ایکی اؤنملی قوْلو هرات و شیراز مکتب‌لری اولموشدور. اؤرنه‌یین، «کمال‌الدین بهزاد»ی تئیموری عصرینین أن آدلیم رسّاملاریندان سایماق اولار. یئری گلمیشکن قئید ائتمه‌لی‌یم کی، اورتا آسیادا هنرین رؤونقلی دؤوره‌سی، اوروپانین رنسانس دؤورویله هم‌عصر ایدی.

موزه‌دن سونرا ناهار یئمک اوچون اؤزبک پیلوْوو سئرو ائدن بیر رستورانا گئدیریک. ماشیندا بلدچیدن ایسته‌ییریک بیزی اؤزبکیستانین یئرلی رقص‌لرینی گؤرمه‌یه ده آپارسین. آمما بلدچی‌نین دئدییینه گؤره بئله رقص‌لری سمرقند و بخارادا تاماشا

ائله‌مک اولار. تاشکندده آنجاق استریپ دانس و گئجه کلوبلاری اولور. بونونلا بئله قرار اولور شامی سیم‌سیم آدلی بیر رستورانا گئدیب، اورادا جانلی موسیقی ائشیدیب و اؤزبکیستانین میللی رقص‌لرینی تاماشا ائدک.

اؤزبک پیلوْوو پیشرن رستورانا چاتیریق. بؤیوک قازانلار قدیم سایاقکی کیمی حیطده اوجاقلار اوستونه دوزولوب. جاماعات ایسه قازانلارین دؤوره‌سینه توْپلاشیبلار. یاغ ایچینده اوزه‌ن اؤزبک پیلوْووندان شکیل چکندن سونرا یئمک اوچون رستورانین ایچینه کئچیریک. منسه عؤمرومده بو بؤیوکلوکده رستوران و بو قدر جمعیت گؤرمه‌میشم. پوپک‌له بیرگه خئیلک دایانیب، جاماعاتین یئمک طرزینه تاماشا ائدندن سونرا، بو دا «خالق رستورانی» دئییب، گولوشوروک.

اؤزبک پیلوْوو ایکی نؤوعدور: فرغانه و عروسی. من عروسی اؤزبک پیلوْوو سفارش وئریرم.

اؤزبک پیلوْوو

ناهاردان سونرا تاشکندین سنتی چارشی بازاریندایيق. بو چارشی بازار (استقلالدان اؤنجه کالخوز بازاری) نئچه بؤلومدن عبارتدیر: چؤرک بازاری (اؤزبکجه بازار نان)، أت بازاری (بازارِ گوشت)، خشکبار بازاری و لبنیات بازاری. اؤزل و آیری- آیری سالونلاردا گؤی- گؤیرتی، مئیوه، ادویه و باشقا قیویر- زیور دا

بؤیوک بیر سالوندا گؤزه گلن انتظام ایله هر بیری اؤزل یئرلرینده یئرله‌شیبلر.

چؤرک بازاریندا خوشا گلیم ده‌ییشیک تندیرلر گؤزومدن قاچمیر. یئر تندیرلریندن علاوه، بیزیم سنگک‌پزلریمیز کیمی یئر اوزریندن اوجادا اولان تندیرلرده کونده‌لری تندیرین تاغینا یاپیب، چؤرک پیشندن سونرا چؤمچه‌یه بنزز بیر نسنه ایله چؤره‌یی تندیردن چیخاریرلار.

دیگر ماراقلی مسئله بو کی، خشکبار بازاریندان أت بازارینا باخاندا بیر آن نظریمه گلیر بوراسی بورس بازاری اولمالیدی. دوغوز، آت، قوْیون، اینک، توْیوق، خوْروز، اؤردک و سایر حئیوانلارین بورس بازاری.

ایکی نؤوع تندیر: یئرده و یئردن اوجاداکی تندیرلر

بازاردا دیققتیمی چکن اؤزل بیر مسئله ساتیجی‌لارین جینسیتی‌دیر. چؤرک بازاریندا تندیر باشیندا دوران، خشکبار و أت بازاریینداکی ساتیجی‌لارین چوخو کیشی‌دیلر. آمما گؤی- گؤیرتی، لبنیات و آیری قیویر- زیویر ساتانلارین یوزه دوخسانی خانیم‌دیلار. اوسته‌لیک، گؤی- گؤیرتی بازاریندا اؤزبک پیلوْوو اوچون لازیم اولان گؤی- گؤیرتی‌لری گؤز قاباغیندا دوغراییب، ساتیرلار. حتی یئمه‌لی نوْخود دا ایسلانمیش حالدا ساتیلیر. عؤمرومده بیرینجی دفه‌دیر کی ایسلانمیش نوْخودون ساتیشینی گؤرورم.

أت بازاریینداکی ساتیجیلار

بازاری گزندن سونرا استراحت اوچون هوْتئله قاییدیریق. آیری اؤلکه‌لرده‌کی کیمی بورانین هوْتئل‌لرینین اوتاقلاریندا برقی چایداندان خبر یوخدور. بیر ایستیکان چای ایچمک اوچون هوْتئلین بوفه‌سینه گئتمک زوْروندا قالیرسان. منیم کیمی چوخ چای ایچن اینسانا اوتاقدا چایدانین اولماماسی بؤیوک بیر بوْشلوقدور.

گئجه سیم‌سیم رستورانینا ساری یوْللانیریق. قاباقجا رئزرو اولونموش میزلرین أطرافیندا أیله‌شیریک. رستوانین فضاسی ائله های- کویدور کی، گوُم- گوُم گوُمبولداییر. دانیشاندا بیر- بیریمیزین سسیمیزی ائشیتمیریک. جاز موسیقیسی‌نین گورولتوسو قولاقلاریمیزی اذیّت ائلیر. رستورانین یوخاری باشیندا بیر دسته رقص ائدیرلر. بوراسی فیلیم‌لرده‌کی گئجه کلوبلارینا بنزه‌ییر. جواد مجابی بیرینجی شخص‌دیر کی ناراحات اولدوغوندان آیاغا قالخیر. بلدچی بیزیم ناراضیلیغیمیزی حیسّ ائدیب، گئدیب رستورانین مودورلریله دانیشیر. بیزیم قوروپا قارشیداکی سالوندا یئر وئریرلر. دینج و خوشا گلیم بیر سالوندور. بورادا تک بیز دئییلیک، بیزدن علاوه بیرنئچه میزین دؤوره‌سینده أیلشیب، یئمک یئین شخص‌لر ده وار. جانلی کلاسیک موسیقی‌یه دالیرام. ویولون چالان خانیمی گؤردوکده اونون بئل‌چانتاسی گؤزومه تاخیلیر. یقین میزلرین باشیندا أیله‌شن‌لرین وئردیکلری ائنعاملاری

بئل‌چانتاسینا قویور. اؤز اؤلکه‌میزده‌کی هنر و هنرمندلرین جایگاهینی دوشونورم...

خئیلک سونرا قارشی سالوندان گلن تانیش بیر موسیقی سسی مهرینی، پوپکی و منی اورایا چکیر. آذربایجان ماهنی‌لاری هر اوچوموزو ده ائتگیلندیریر. پوپک ایله مهرین تهراندا یاشاییب، فارس دیللی اولسالار دا بو موسیقی یابانجی بیر اؤلکه‌ده اونلارا دوغما اولماسا دا، آنجاق تانیش گلیر. «بابک احمدی»نین سؤزو یادیما دوشور: «هانسیسا بیر هنرین پئیغامی اؤزونده اولسا، اوْ هنر، میدیادیر.» رقص هنری‌نین ده پئیغامی اؤز ایچینده‌دیر. اینسان هر هانسی بیر زامان ایچیندن گلدیینی گؤسترمه‌لیدیر.

قاطار مراقنده‌یه دوغرو آخیر

هفته‌نین ایکینجی گونو، سحر ساعات سککیزده قاطار تاشکنددن سمرقنده ساری یوللانیر. زامانلا طبیعت أل- أله وئریب، بیرلیکده گؤز اؤنومده ماراتون اوْیونو اوْیناییرلار. یاخشی بیلیرم کی، زامان انتزاعی بیر آنلامدیر. اوسته‌لیک، زامانی قاطار سرعتینین أساسیندا اؤلچمک اولماز.

أزل- أبدین اینسان یاشامیندا تأثیری یوخدور. آنجاق اینسان طبیعتین بیر پارچاسی اولاراق یاشام حالقاسیندان قیراق دورا بیلمیر. اینسان اوْلور، یاشاییر، اؤلور. آمما اوْ، طبیعتین اؤزل و یئگانه بیر وارلیغی اولماقلا، زامان آخیمیندا اونون اؤز تاریخی یارانیر.

زامان اینسانین ذهنینده، اؤز آخیمیندان عمومی بیر ایز بوراخیر. کیمیسی آینا قاباغیندا دوروب، بو ایزی اؤز سیر- صیفتینده گؤرور، کیمیسی دوست- آشنانین ده‌ن دوشموش ساچیندا، آلنینین جیزگیلرینده، دوشوک چیین‌لرینده، بوکولموش بئلینده، یازیلمیش خاطیره‌لرینده و یا چکیلمیش شکیللرده گؤرور. بعضی‌لری ده ائو أشیالارینداَ، أسکی پال- پالتارلاردا، بینالارین باشدان کئچیرتدییی حادیثه‌لرده زامانین ایز- توْزونو آختاریر..!

گئنیش بیر گؤرونتوده أسکی زاماندان بری هانسیسا بیر سولاله‌نین تاریخینی اونون ألده ائتدییی تورپاقلار و یا قازاندیغی مدنی- کولتورل اثرلرینی گؤروب اوخوماقلا مومکون اولور. تئیموری‌لر سولاله‌سی اورتاآسیادا ۱۳۰ ایلدن آرتیق دوام تاپدیغی

حؤکومت‌لریله شرق تاریخینین أن چوخ موناقشه‌لی سولاله‌لریندن بیری اولموشدور. بیر یاندان باشاردیقجا دؤیوشوب، تورپاقلارینین گئنیش‌لییینی آرتیریب، او بیری یاندان هنر و مدنیّته ده‌یر وئریب، اؤز عصرینین هنرمندلرینی ماورالنهرین هر بیر بؤلگه‌سیندن سمرقند، بخارا و هرات شهرلرینه دعوت ائدیب، بو هنرمندلره ییه دورموشلار. بئله بیر پارادوکسکاللیغی طبیعتدن علاوه، اونون شوعورلو پارچاسی، یعنی اینساندا دا گؤرمک اولور.

طبیعت سرعتله گؤز اؤنومدن قاچیرکن، ذهنیمده اونونلا پارالل، زامانین قاچیشیندان اؤزل بیر تصویر یارانیر. منه ائله گلیر کی قاطار زامانین آخیمی عکسینه، مدنیّت قالارقیسی اولموش بیر مکانا دوغرو آخیر. نهایت، منسه اوْرتا عصرلر تاریخیندن یادگار قالمیش بیر بؤلگه‌ده قاطاردان ائنیب، تاریخین ایچینده آددیملاییب، اورادا نفس چکیب و بیر ایکی گون بو بؤلگه‌ده ایره‌لی‌یه یوخ، بلکه گئری‌یه دؤنه‌جه‌یم.

سمرقنده چاتیریق. ماشین، قاطار دوراغیندان بیرباشا امیرتئیمورون مزارینا ساری ایره‌لیله‌ییر. شوشه آرخاسیندان شهره باخیرام. اینسانلارسا عادی یاشاییشلاریندا، گلیب- گئتمه‌ده‌دیلر. گویا منیم کیمی توریست‌لرین عکسینه، زامانین مادی بیر سمبولو اولموش بؤلگه‌ده یاشاماق هئچ ده اونلارین وئجینه دئییل. پارادوکس حاللارین گؤزللیینه دالیرام. پاییزلامیش آغاجلار، یام یاشیل پارکلار، خیاوانلار و...

بلدچی سمرقندین ایندیکی مدنیت و تاریخیندن دانیشیر: «سمرقندین اؤنملی استحصالاتیندان ایکی نؤوع ماشین و بیر ده بیر آسانسور فابریکاسیندان آد آپارماق اولار. سمرقند قدیم زاماندان *ایپک یولو* اوسته اولدوغونا گؤره اورتا آسیانین تجاری مرکزلریندن بیری اولموشدور. بو اؤلکه چین و اوروپانین اورتاسیندا بیر اتصال حلقه‌سی ایمیش. سمرقند تاجیرلری ایران، تورکیه، آمئریکا، چین و بیر چوخ اؤلکه‌لرله آلیش- وئریشده اولموشلار. سمرقند *سُغد* دؤولتی زامانیندا ***مراقنده*** آدلانیرمیش. دؤرد قرن میلاددان اؤنجه مقدونیّه‌لی اسکندر (ذوالقرنین) مراقنده والی‌سینین قیزی روخشارک (رکسانا) ایله ائولنمیشدیر.»

جواد مجابی بلدچی‌نین سؤزونون آراسیندا بیر بند شعر اوخویور:

«سمرقند کَندمَند- بذَیْنَت کی افکند؟»

بلدچی ایسه اؤز سؤزلرینین آردینی توتور: «سمرقندین أسکی بیر شهری ده وار. بو شهرین قدیم آدی *شهر افراسیاب* ایدی. ۸ تا ۱۳-جو قرنه‌دک، یعنی ۵ قرن بویوندا بوراسی *شهر افراسیاب* آدلانیردی. البته ایندیکی شهردن قیراقدایدی. ایندی *افراسیاب شهریندن* یالنیز تورپاق و اوچولموش دیوارلار قالیر. سمرقندین باشیندان بیر چوخ حادیثه لر کئچیب. چنگیزخانین هجوموندا *افراسیاب شهری* تورپاق ایله بیر اولوب. سونرا امیرتئیمور گلیب شهری یئنیدن تیکیب و اورانی اؤز پایتختی اعلان ائدیب. تئیموری

دؤولتیندن سونرا سمرقند شهری بخارا والیسی‌نین حاکیمیتی آلتیندایدی. سونرا روس دؤولتی ۱۸۶۵–جی ایلده تاشکنده و ۱۸۶۸–جی ایلده سمرقنده حاکیم اولور. *آبراهام بیک* سمرقندین بیرینجی روس والیسی ایدی. اونون زامانیندا مسلمانلار ایله یاخچی کئچینه بیلمه‌دیکلرینه گؤره، شهرده روس معمارلیغی أساسیندا یئنی بینالار تیکیلمیش و چوخلو چینار آغاجی أکیلیر. رومانوْولار سولاله‌سیندن سونرا شوروی حؤکومتی گلیب تزارلارین تیکدییی بینالاردان بیر آز قیراقدا یئنی بینالار تیکمه‌یه باشلاییب.»

ماشین یام‌یاشیل بولواردان کئچیر. بلدچی بیر بینانی گؤستریب، دئییر: «بوراسی سمرقندین مدیسین بیلیم‌گاهی (حکیم‌لیک دانیشگاهی)دیر.» بولوار اؤنجه *آبراهام‌اوْو*، ایندیسه *طلبه بولواری* آدلانیر. طلبه بولواری باشا چاتدیقدا بیر مئیدانا یئتیشیریک. امیرتئیمورون تخت اوسته أیلشمیش بؤیوک هئیکلی مئیدانین اورتاسیندا یئرله‌شیب. بلدچیدن ایستیرم ماشینی ساخلاتدیرسین تا هئیکلدن شکیل چکیم. بیر سوآل ذهنیمده گل- گئت ائدیر: «گؤره‌سن تئیمورون هئیکل‌لری تاریخین هانسی چاغینا جان بیر میللتین گوج و مدنیت سمبولو اولوب، مئیدانلارین اورتاسیندا آت چاپیب، امپراطورلوق تختینده أیله‌شه‌جک؟ ۶ قرن آز بیر زامان دئییل. بو نئچه گونده گؤروب ائشیتدیکلریم أساسیندا گویا امیرتئیمور هله ده بو میللتین کؤنول سلطانی‌دیر.»

سمرقند، امیرتئیمورون هئیکلی

بلدچی آرتیریر: «امیرتئیمور ۱۳۳۶-جی میلادی ایلینده *شهرسبز* آدلی بیرشهرده دونیایه گؤز آچیر. اوْ، اؤنجه مغول حکمدارلیغیندا سرلشکر اولور. میلادین ۱۴۰۵-جی ایلینده حؤکومته چاتیر. ۳۵ ایل سوره‌سینده ۱۵ دفه بؤیوک دؤیوش‌لرده اشتراک ائدیب، سونونجو قوْشون‌کئش‌لیینده وفات ائدیر. تئیمور *شهر سبزده آق سارای* آدیندا بؤیوک بیر بینا تیکدیریب، وصیت ائتمیشدی کی اونو اورادا دفن ائتسینلر. لاکین او ایل آغیر بیر قار-یاغیش یاغماسیندان ساری *شهر سبزین* یولو باغلانیر. او سببدن واریث‌لری اونو سمرقندده نوه‌سینه تیکدیردییی بینادا باسدیرماغا مجبور قالیرلار»

تئیمورون مزارینا چاتمیشیق. بلدچی‌نین دانیشدیغی سؤزلرده بیر مسئله دیققتیمی چکیر. امیرتئیمورون آدی کاریزماتیک بیر آد کیمی اونون آغزیندان چیخیر. ایچری کئچمه‌میش اوجو گؤیه

ساری یؤنلمیش گؤزل بیر گونبذه باخیریق. جواد مجابی‌نین وئردییی معلوماتا گؤره تئیمورون مزار گونبذی دونیانین أن گؤزل و محتشم گونبذلریندن بیری ساییلیر.

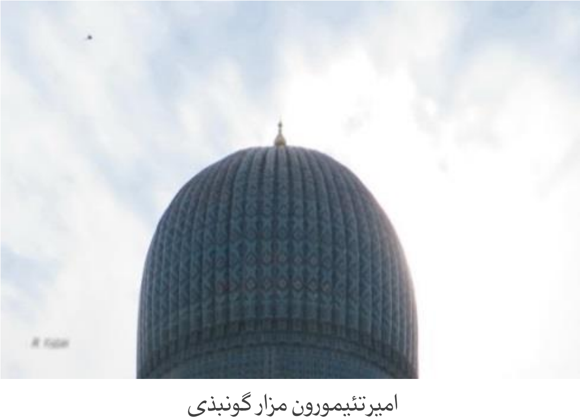

امیرتئیمورون مزار گونبذی

گؤیونن گونبذین رنگی گؤزل بیر همنوالیق یارادیب. مزارین ایچینه کئچمه‌دن اوّل بلدچی بیزیم قوروپو حیطین بیر گوشه‌سینده‌کی حوْووضا بنزر بیر داشین کنارینا آپاریب، دئییر: «بو *سنگ‌تخت*‌ی *شهر سبزین آق سارایندان* گتیریبلر. بو *سنگ‌تخت*‌ین واختیلا اؤزونه عاید اؤزل بیر عنعنه‌سی واردی. دئمک، *سنگ تخت*‌ین ایچینی نار سویویلا دولدوروب، تئیمورون عسگرلری ساواشا گئتمزدن اوّل دوشمن قانینین سمبولو کیمی بو نار سویوندان ایچرمیشلر. سونرا هر بیر عسگر خیردا بیر داش گؤتوروب، اؤز آدینا *سنگ تخت*‌ین ایچینه آتارمیش. ساواشدان قاییداندان سونرا گئنه همین حوْووضون ایچیندن اؤز آدینا آتیلمیش داشی گؤتوررمیش. بئله‌لیکله ساواشدا اؤلن عسگرلرین سایيسی معلوم اولاردی.»

سنگ‌تخت

بلدچی گونبذین آلتینداکی پنجره‌نی گؤستریب، دئییر: «مزارین ایچینه کئچن قاپی قاباقجا بو پنجره‌نین یئرینده‌یدی. اولوغ بَی (بیگ) حؤکومته چاتدیقدا قاپینین یئرینی ده‌ییشیر. چونکی قاپیدان ایچری کئچنلر بیرباشا تئیموروِن مزاریله قارشیلاشیردیلار، و بو قارشیلاشما امیرتئیمور اوچون سایقیسیزلیق حسابلانیردی.»

پنجره‌یه یاخینلاشیرام. جئویز آغاجیندان یونولموش مشبّک بیر پنجره‌دیر. پنجره‌نین دالیسیندان قیزیل قاریشیمی کاشی‌لارین عظمتلی گؤرونوشو اؤزونو نوماییشه قویوب. تئیموروِن فتح ائتدییی اراضی‌لری ایندیسه یالنیز تاریخ کیتابلاریندا ایزله‌مک اولار. منسه امیرتئیمور آدلی شخصیّتین هر ایکی یؤنونو ذهنیمده اؤلچورم. آنجاق اونون هنر و مدنیّته گؤستردییی قایغی دیققتیمی چکیر. زامانین بو آنیندا و بو مکاندا منیمله یالنیز هنر دیلی دانیشیر. هنر تاریخین اؤنملی جیلوه‌گاهلاریندان بیریسی‌دیر. بو تاماشادان لذت آلارکن هیجانلی‌یم.

تئیمورون مزاری سید برکه‌نین آیاغی آلتیندادیر. بلدچی‌نین ایضاحینا گؤره تئیمورون وصیتی بئله ایمیش کی اونو اوستادینین آیاغی آلتیندا تورپاغا تاپشیرسینلار. تئیمورون ایکی اوغلو: شاهروخ و میرانشاه، ایکی نوه‌سی: محمدسلطان و اولوغ بیگ و ایکی نتیجه‌سی‌نین مزارلاری دا ائله همین بینادا یئرله‌شیب‌لر. امیرتئیمورون مزاری باره‌ده بوراجان افسانه‌لر سؤیله‌نیلیبدیر. او جومله‌دن: کیمسه تئیمورون أبدی آرامیشینه توخونسا، قادا- بلایا اوغرایار. آیری بیر روایته گؤره سوْوئت دؤورونده میلادی ایلینین جوُن آییندا علمی تدقیقات ایستیقامتینده مزارین داشینی گؤتورن گون، شوروی ایله آلمان ساواشا گیریب و اونون آردیندان ایکینجی دونیا ساواشی باشلانمیشدیر.

مزارین درگاهیندا، طاغ‌آلتی مقرنس‌کارلیق

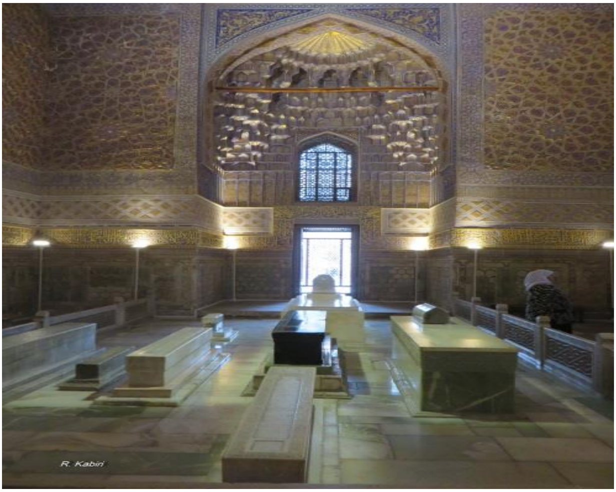

امیرتئیمورون مزاری (اورتاداکی قارامتیل داشلی مزار)

دئییرلر اؤلومدن سونراداکی دونیادا امیرتئیمور کیمی آدلیم سرکرده ایله هانسیسا بیر نم- نیشانسیز اینسانین دوروملاری برابردیر. لاکین بورادا منی و همسفرلریمی هر ندن آرتیق ایلگیلندیرن بو بینانین سامباللی قیزیل قاریشیم کاشی‌لاری و عوموميّتله بینانین معمارلیغی‌دیر. بو بینا اسلامی معمارلیغین محتشم اثرلریندن بیریسی ساییلیر. اسلامی معمارلیغی‌نین آذری سبکینده ایکی قوْلو وار. بیر قوْلو ایلخانی‌لر حؤکومتینه چاتیر، ایکینجیسی ایسه تئیموری دؤورونه عاید اولور.

مزار چئوره‌سینین هر ایکی طرفینده دوزولموش نیمکت‌لرده یئرلی زیارت‌چی‌لر دسته- دسته گلیب، مزارلارین أطرافینداکی نرده‌لر اوزرینه آغ پارچالار سالیب، أیله‌شیرلر. سونرا بیر روحانی شخص گلیب، اونلارین کناریندا أیله‌شیب و بیرلیکده دوعا اوخویورلار. زیارت دب‌لری بیزیم اؤلکه‌نین زیارتگاهلارینین دب‌لریله فرقلی‌دیر.

جاماعاتین زیارت دب‌لرینی گؤردوکده، بو اؤلکه‌ده امیرتئیمورون معنوی مقامینی یاخچی باشا دوشمک اولور.

حیطده آدام بویوندان آلچاق قاپیلار گؤزه چارپیر. بلدچیدن او قاپیلارا گؤره معلومات ایستیرم. او ایسه «چیلله‌خانا»دان آد آپاریر. تخمینیم دوغرو چیخیر. شرق عیرفانیندا چیلله‌نشین‌لی‌یین اؤزل بیر مقامی وار. صوفی‌لر سئیر و سلوک ائتمک اوچون

چیلله‌خانالارا سیغینیب، دونیانین بوتون لذت‌لریندن أل اوزوب و قیرخ گون، قیرخ گئجه چیلله‌نشین‌لیک ائدیرلر.

بیر آن خیال قوشوم اوچور. شمس ایله مؤولانا ذهنیمدن کئچیر. اگر بیر آز بوندان آرتیق ذهنیمه مئیدان وئرسم خیالیم بوْیلانیب، قاپینین دئشیییندن شمس ایله مؤولانانی گوده‌جک. یازیچی اوْلدون، خیالین زامان- مکان تانیماز. ایسته‌دییی واخت ذهنیوین بوتون بور- بوجاغیندا دؤرد نالا آت چاپدیرار. لاکین بئلنچی یئرلرده خیال آتیوین جیلوْوونو بوراخسان، همسفرلریندن گئری قالارسان. شمس ایله مؤولانانین چیلله‌نشین‌لیییندن آز ائشیتمه‌میشم. آمما بوراجان هئچ واخت اونلارین چیلله‌نشینلیک مکانلاریندان هئچ بیر تصوّروروم اولمامیشدی. ایندیسه «چیلله‌خانا»لارین محتشم کنده‌کارلیق اولونموش قاپیلاری آرخاسیندا نه کئچدیینی گؤرمک ایستیرم. تأسّوفلر کی، قاپیلارین هامیسی قیفیللی‌دیر. گویا زامان ایره‌لیله‌ییب مدرنلشدیکجه، اینسان ایچ دونیاسینا آچیلان قاپیلاری قاپاتیب، علاقه‌سینی دونیایا آزالتماق عوضینه دیش (ائشیک) دونیا ایله داها آرتیق ایلگیله‌نیر.

گون اولموشدو کی من ده دونیانین لذت‌لریندن أل اوزمه‌ییم گلدیکده ایچیمه قاپانیب، اوتاغیما سیغینیب، اؤزومله باش- باشا قالمیشام. یالنیز بو فرقله کی، ورد یئرینه کیتاب اوخوموشام. آمما بئله کئچیردییم گونلریمین سایی هئچ واخت قیرخا چاتمامیشدی. دئمک، مندن دوز- عمللی بیر صوفی چیخماز..!

یالنیز بیرجه آچیق اولان چیلله‌خانانین پیلله‌لریندن آشاغی ائنیریک. بورادا اؤزبکیستانین أل ایشلری ساتیشا قویولوب. جئویز آغاجیندان کنده کاری اولونموش زینتی أشیالار، سوزن‌دوزی چانتالار، میز اؤرتوکلری، پال- پالتارلار و سایره.

امیرتئیمور مزارینین حیطینده‌کی بیر چیلله‌خانا

امیرتئیمور مزاریندان سونرا ناهار یئمک اوچون بیر رستورانا گئدیریک. رستورانین اؤنونده بیر قادین تندیسی دوُرور، چیل- چیلپاق؛ ألینه چتیر آلمیش. تندیس سمرقندین سنّتی فضاسینا اویغون دئییل. اوسته‌لیک، گؤزلریمیز بئله چیلپاقلیقلاری گؤرمه‌یه عادت ائله‌مه‌ییب.

ریگستان آدلی بیر مکانا گئدیریک. ریگستان دئدیین بؤیوک بیر مئیداندا اوچ بینادان تشکیل تاپمیش بیر مجموعه‌دیر. اولوغ بیگ مدرسه‌سی، شیردار مدرسه‌سی ایله طلاکاری مچید- مدرسه.

بلدچی‌نین ایضاحینا گؤره بایرام نامازلاری بو مئیداندا قیلینیر. اولوغ بیگ مدرسه‌سینین بیناسی میلادین ۱۵-جی عصرین و طلا کاری مدرسه ایله شیردار مدرسه‌سی ۱۷-جی عصرین معمارلیق گؤستریجیسی‌دیر.

ریگستان

ریگستان، شیردار مدرسه‌سی

ریگستان، اولوغ بیگ مدرسه‌سی

اولوغ بیگ مدرسه‌سینین ایچری حیطیندن گؤروشن ایکینجی مرتبه، بو مدرسه‌ده تحصیل آلان طلبه‌لرین یاشاییش مکانی ایمیش. آمما حال حاضیرده یالنیز توریستی بیر مکانا چئوریلیب. قئید ائتمه‌لی‌یم کی اؤزبکیستانین توریستی مکانلاریندا‌کی کیچک

حجره‌لرده بو اؤلکه‌یه عاید اولان أل ایشلری ساتیلیر. بئله مکانلاردا آلیش- وئریش دولار واسطه‌سیله انجام تاپیر.

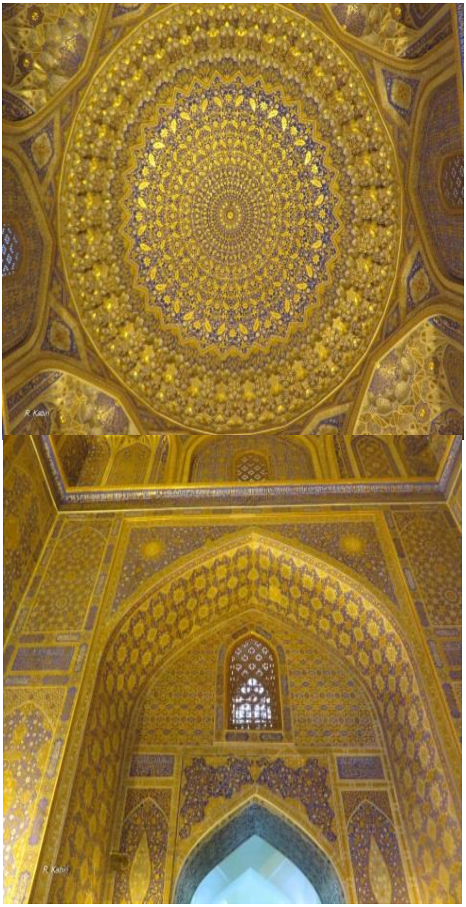

ریگستان، طلاکاری مدرسه

بو مدرسه‌نین معمارلیغینین اؤزللیکلریندن بیری بودور کی، گونبذ آلتینداکی مقرنس‌کارلیق، باصره خطاسی اوزوندن هامار گؤرونور. بلدچی‌نین ایضاحینا گؤره شوروی – آلمان (ایکینجی دونیا) ساواشیندا، بو مدرسه سمرقنده قاچانلارین پناهگاهی اولموشدور. سونرالار دیققت‌سیزلیکدن بینا اوْد توتوب و چوخلی ضرر گؤرور. اؤزبکیستانین استقلالیندان سونرا بو مدرسه مرمت اولونموشدور.

ریگستاندان چیخیب، هوْتئله ساری گئدیریک. اوچ مرتبه‌لی هوْتئلین فضاسی سنتی و اؤزبکیستانین مدنیت و کولتورونه یارارلی گؤزل تزئیناتدان بهره‌له‌نیر. هوْتئلین لابیسینده قناره قوشلاری قفسلرین ایچینده بیرباشا چه‌چه ووروب، اینسانی ذؤوقا گتیریرلر. پوپک قفسلره یاخینلاشیب، هانسیسا بیر قناره‌نی دانیشدیرماغا چالیشیر. قارشی قفسده‌کی قناره بیر آن سوسور. اونون سوسماغی دیققتیمی چکیر. پوپک بو دفه سوسان قناره‌نی دانیشدیریر. قناره گئنه ده سوسور. ایندییه‌جن بونجا یاخیندان بیر حئیوانین قیسقانجلیغینا شاهید اولمامیشدیم! اؤز- اؤزومه دئییرم: مین رحمت منه!

آرتیرمالی‌یام کی هوْتئلده قالدیغیمیز سوره‌ده بو قناره سوسموش قالیر. دفه‌لرجه پوپک و اونون آناسی خانیم مجابی قناره‌نی دانیشدیردیلار. آمما قناره‌دن سس چیخمادی کی

چیخمادی..! سعدی دئمیشکن: آن سوخته را جان شد و آواز نیامد..!

سمرقندده یئرلشدیییمیز هوْتئل

یئرله گؤیو بیر- بیریله باریشدیران سمرقند

بویون هفته‌اوچو، بیرینجی مقصدیمیز *افراسیاب شهری*‌دیر. أسکی سمرقنددن قالمیش بینالاری یاخیندان گؤرومک اوچون حاضیرلاشیرام. ماشین دره- تپه‌لی گئنیش بیر زه‌می‌نین قاباغیندا ساخلاییر. ذهنیمده‌کی *افراسیاب شهری* بیر آن یئرله یکسان اولور. تعجّوبله دئییرم: «بوردا کی تورپاقدان سورا بیر شئی یوخدی!» بلدچی ماشینین ایچینده ایضاح وئره‌رک بیز ایسه پنجره‌دن دره- تپه‌یه باخیریق.

«بو زه‌می‌نین میلاددان اؤنجه‌کی آدی *افراسیاب شهری* ایمیش. چنگیزخان اورتا آسیایا هجوم گتیرنده بو ۲۰۹ هئکتار یئرین آدی ***مراقنده*** ایدی. چنگیز بخارانی فتح ائدندن سونرا مراقنده‌نی تالاییب، تورپاقلا بیر ائله‌ییر. امیرتئیمور حؤکومته چاتاندان سونرا شهری آوادانلاشدیریب، بورانی اؤز پایتختی اعلان ائدیر.»

سوروجو، ماشینی «خوجا دانیال» مزارینا ساری سورور. همسفرلریم بیر- بیرلریله دانیشیرلار. منسه مدنیّت سمبوللارینی داشییان شهرلرین تورپاغا چئوریلمه‌سینی دوشونورم. خیال‌باز ذهنیمین بور- بوجاغیندا قیلینجلارین چاققاچاغی، قالخانلارین تاققاتاغی ساغدان سولا، سولدان ساغا أییلیب، اوخلارا، قیلینجلارا سیپر اولماسی. عسگرلرین ذهنیمده‌کی مراقنده‌ده آت چاپماسی، شهری توْزاناق ایچینده ایتیریبدیر. آتدان یئره دوشن کیم، آت قویروغوندان یاپیشیب یئرده سورونن کیم، باشی یاریلان، بدنی

چاپیلان... اؤز- اؤزومه دئییرم گؤره‌سن هیروشیما و ناکازاکی‌نین آتوْمی بوْمباردومانی آرتیق وحشیانه ایمیش، یوخسا اوْرتا عصرلرده آت چاپیب، قیلینج- قالخان ایله ساواشماسی؟ *داعش‌ین* قارا بایراغی ذهنیمین سماسیندا یئلله‌نیر. داعش ده‌وه اوْتاران چاغلاردان گلمه‌سینه رغماً، ایندیسه مرکَبینی آتدان توْیوتا و لندکروزا چئویرمیش، قیلینجی مدرن سیلاحلارلا یئربه‌یئر ائله‌میش، گوناهسیز- دفاعسیز اینسانلارین باشینا اوْد یاغدیریب، شهرلری یئرله یکسان ائله‌ییب، حتی أسکی پالمیرا شهرینه ده رحم ائله‌میر. بلدچیدن سوروشورام: «اؤزبکیستاندا طالبان و داعش قوّه‌لرینین ده طرفداری وار؟» بلدچی سوآلیمدان هویوخور. بلکه ده ذهنیمده نه کئچدیییندن خبری یوخدور. باشینی ترپه‌ده‌رک، دؤنه- دؤنه تیکرار ائلیر: «نه... نه... نه!» ناچار قالیب، اؤزبکیستانلا افغانیستانین اورتاق سرحدلرینی و بو کئچیددن تروررچو قووّه‌لرین نفوذ ائتدیینی اونا وورغولاییرام. سونرا بو نظامی- امنیّتی مسئله‌دن کئچیب، اؤزبکیستاندا نارکوتیک مادّه‌لر و نارکوتیکه عاید مجازاتلاردان سوروشورام. اویسا دئییر: «البته کی بو مادّه‌لر بعضاً تاپیلیر. مثلاً، هروئین یا تریاک آز- چوخ تاپیلا بیلر. آنجاق نارکوتیک مصرف ائله‌مه‌یین و نارکوتیک مادّه‌لرین ساتیشی‌نین مجازاتی زینداندیر. اؤزبکیستاندا اعدام مجازاتی یوخدور. بو قانون شوروی زامانیندان قالیر. استقلالدان سونرا همین قانون هله ده اعتیبارینی ساخلاییر.»

ایراندا رادیو و تی‌وی‌ده ائشیتدیییم نارکوتیک‌لرین آدلارینی «ائکس»دن توتدو «کراک»اجان سایاراق اؤزبکیستاندا بئله بیر نارکوتیک‌لرین اولوب- اولماماسیندان سوروشورام. سایدیغیم آدلار گویا قولاغینا ده‌یمه‌ییب بئله.

بلدچی یول اوسته‌کی بیر- بیریندن بیر آز آرالی ایکی قبریستانی گؤستریب، دئییر: بونلارین بیریسی مسلمانلارین و او بیریسی ایسه یهودی‌لرین قبریستانی‌دیر. «سمرقندده اوچ دین تاریخ بوْیو بیر- بیریله صلحده یاشامیشلار. اسلام، خریستیانلیق و یهودیّت». خوجا *دانیال* هر اوچ میللتین اوْرتاق خوجاسی ساییلیرمیش. چوخ غریبه‌دیر..! نئجه اولا بیلر یهودی پئیغمبر هر اوچ دینه اینانان جاماعاتین خوجاسی اولا بیلسین!؟

خوجا دانیالین مزارینا چاتیریق. ماشیندان ائنرکن أطراف دیوارلارداکی سمبوللارین نه اولدوغونو سوروشورام. جواد مجابی‌نین وئردییی معلوماتا گؤره «بونلار فلکی بورجلارین سمبولیک شکیللریدیلر.»

تر- تمیز بیر بولواردا سیرایلا دوزولموش آلاچیقلار. «سیاب» چاییندان بیر آز آرالی بیر تپه اوستونده خوجا دانیالین زیارتگاهی، زیارتگاهین أته‌ییندە گومبذلی بالاجا بیر دامچا، دامچانین اؤنونده بیر جوت ائش و بیر بلدیّه ایشچیسی، زیارتگاها یؤنه‌لن پیلله‌لرین کناریندا أکیلمیش رنگ‌به‌رنگ بنؤوشه‌لر اوره‌یه یاتیم بیر تابلو کیمی گؤرونور. بنؤوشه‌لری مهرینه گؤستریب «پاییز فصلینده ده

بنؤوشه اولار؟» دئیه، سوروشورام. مهرین ایسه تاشکند خیاوانلاریینداکی چارشی‌لارین و توریستی یئرلرین تمیزلیینی وورغولاییب، چئوره‌نین و «سیاب» چایینین أطرافلی تمیزلیی گؤزوندن هئچ قاچمیر بئله. تمیزلیک و بهداشت مهرینین دیقّتینی چکن بیرینجی مسئله‌دیر. دائماً بورانین تمیزلیینی اؤز اؤلکه‌میزله توتوشدورور. «سیز طبیعت رسّامی‌سیز؟» دئیه، اوندان سوروشورام.

«منیم چئشیدلی ایشلریم وار، تابلو و قاب اوزرینده ده شکیل چکیرم»، دئییر.

خوجا دانیال زیارتگاهینین محوطه‌سی

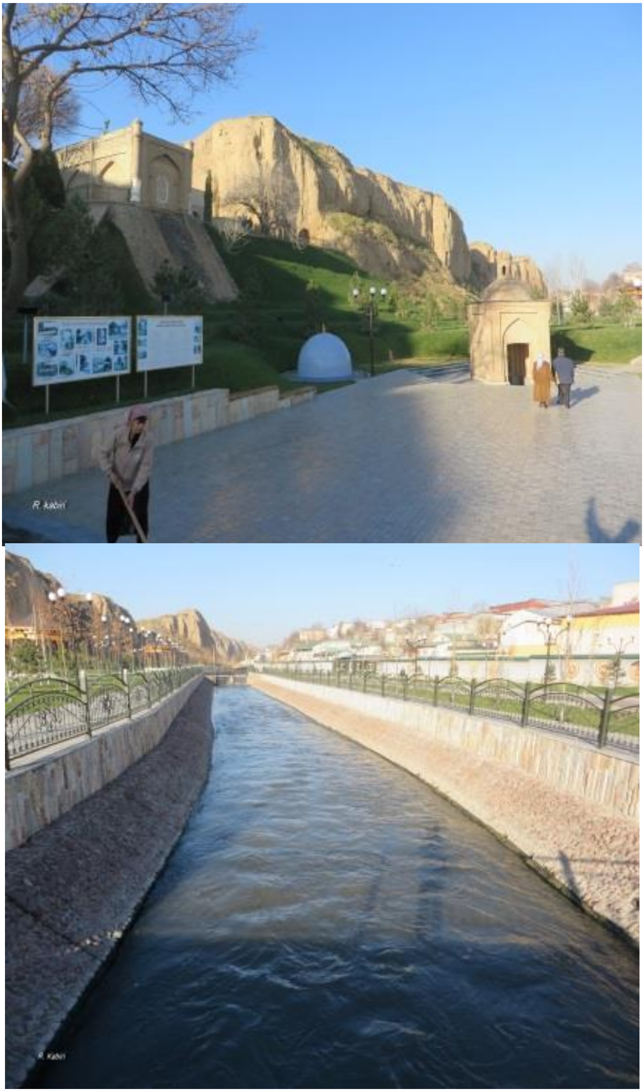

سیاب چایی و تپه‌نین اوستونده خوجا دانیال زیارتگاهی
تپه‌نین أته‌بیینده گومبذلی دامچا

بلدچی دامچانی گؤستریب، دئییر: «اورادا شفالی سو وار. امیرتئیمور ایرانا هجوم ائدنده شوش شهریندن دانیال پئیغمبرین قیچینین بیر سومویونو اؤزویله سمرقنده گتیریب، بورادا تورپاغا تاپشیرماق ایسته‌میشدی. تئیمورون آتی ایندیکی شفالی سو اولدوغو یئره یئتشنده، دایانیر. دانیال پئیغمبرین سومویونو تپه‌نین اوستونده تورپاغا تاپشیراندان سونرا آتین دایاندیغی یئردن سو جوْشور.»

اؤزبکیستاندا سو ایله مقدس مکانلار، بیر- بیرینین کناریندا یئرله‌شمه‌لری منه ماراقلی گلیر. دئمک، حاکیم‌لر سوُیو قوْرماق اوچون مقدس مکانلاردان و مقدس مکانلاری قوْروماق اوچون سوُدان فایدالانمیشلار. بو اؤلکه‌ده مقدس مکانلارلا سوُلار بیر- بیرلرینه هؤرولموش کیمی‌دیر.

خوجا دانیالین ۱۸ مئتر اوزونلوغوندا سوموک مزاری

قبیرین اوزونلوغو هامیمیزی حئیرته سالیر. بلدچی ۱۸ مئتیرلیک بو قبیرین افسانه‌وی ماجراسینی بئله ایضاح ائدیر.

«روسلا سمرقنده هجوم ائدنده جاعات، "معجزه اوز وئریب، خوجا دانیال روسلارین بوردا اولماقلاریندان ناراضی‌لیغینی بئله گؤرستریب" دئیه، روس سربازلارینین جانینا قوْرخو دوشور.»

مزارین کناریندا دوزولموش میز- صندللر دیققت چکیر. بللی‌دیر بورادا اؤزل مراسیم‌لر کئچیریلیر. اوسته‌لیک، قاپینین بؤیرونده بیر میز یئرله‌شیب و اونون اوستونه اؤزبکیستان أسکناس‌لاری تؤکولوب. نذیر- نیاز بیزیم میللتین ایچینده ده مرسوم بیر عنعنه‌دیر، لاکین بیزیم اؤلکه‌نین زیارتگاهلاریندا نذیر پوللارینی معجرلرین دالیسیندان ضریحین ایچینه سالیرلار. پوللار بو راحاتلیقدا أل ائوینده اولمور. دئمک، خوجا دانیال مزارینا نذیر

دئمک اؤزبکیستانین دینی عنعنه‌لریندندیر. مزارین کناریننداکی نذر اولونموش أسکناس‌لار همدان شهرینده گؤردویوم یهودی‌لرین زیارتگاهی «ائستر[8] و مردخای» مزارینی خاطیرلادیر. اوْ زامان «ائستر»ین مزاری اوسته گؤردویوم رنگ‌به‌رنگ شیریق و باهالی پارچالارین سببینی سوروشموشدوم. مزارین میجوْوورو «نذیر پارچالاریدیر، مسلمانلار دا ائستره نذیر دئیرلر»، دئمیشدی. و باجیم قیزی «خالا، سن ده ائستره بیر نذیر دئه» دئینده، خئیلک گولموشدوم؛ و گوله‌رک دئمیشدیم: «اگر کیتابیم نشر اولوب ایشیق اوزو گورسه، من ده ائستره بیر شیریق پارچا گتیره‌رم». ایندیسه بو ماجرادان ایللر کئچیر. آمما عجیبه بوراسیدیر کی، خوجا دانیالین باجاق سومویونون مزاریندان بیلینج‌آلتیم گؤزله‌نیلمز بیر آندا بیلینج اوزرینه یول آچیب، همن ماجرا یادیما دوشور. نه بیلیم، بلکه ده گیزلی بیر گوج ائستره بورجلو اولدوغومو منه خاطیرلادیر..!

زیارتگاه دیوارینین بؤیرونده گؤیه ساری اوزانمیش علَم دسته‌سینه بنزر آغاجین باشیندا بیر یوُماق توک گؤرونور. بلدچیدن

۸- ائستر خشایارشاهین یهودی خانیمیسی، اونون اصل آدی «هدسه» ایدی. تای‌سیز گؤزللییی اوزوندن اونا ائستر لقبی وئرمیشدیلر. تاریخ کیتابلاریندا یازیلانلارا گؤره وزیر، خشایارشاهی یهودی‌لرین علیهینه تحریک ائدیر. شاه ایسه یهودی‌لرین قتل عام فرمانینی وئریر. فرمان اجرا اولمامیش، ائستر بو فرمانی باطل ائتدیرمه‌یی باشارمیشدی.

اونون نه اولدوغونو سوروشورام. «توغ»[۹] دئییر. توغون باشینداکی دا آت توکودور. آت توکو مزار صاحیبی‌نین کیشی اولدوغونو بیلدیریر.

مزاردان بیر آز قیراقدا یارپاقسیز و یاشلی بیر آغاجین أطرافینا حاصار چکیلیب‌دیر. «بو دا مقدس آغاجدی بئله حاصارلانیب؟» دئیه، بلدچیدن سوروشورام. او ایسه بئله بیر ایضاح وئریر: «بو، قوُروموش بیر جئویز آغاجی ایدی. روسیه خریستیانلارینین رهبری /یکینجی آلکسی بورا گلنده بو آغاجین اوستونه سو چیله‌میشدی. اونون ألی شفالی ایدی. سو چیله‌یندن سونرا قوروموش آغاج جانلانیب، یارپاق گتیریر. باهاردا گلسن گؤره‌سن نئجه بار وئریر.»

بئله گؤرونور کی یالنیز منیم خیال‌باز ذهنیم دئییل، اؤزبکیسیتان مقدس نیشانه‌لر، سمبوللار و دینی ناغیللارین اؤلکه‌سی‌دیر.آغاجدان بیر آز آرالی، تپه‌نین قارنیندا حالقا-رئزه‌سیندن قیفیل ساللانمیش چیله‌خانایا گؤزوم ساتاشیر. خیال‌بازلیغیم گئنه منی راحات بوراخمیر. نظریمه گلیر بو چیلله‌خانا بیر نوطفه کیمی داغین بطنینه هوپوب و محتشم کنده‌کارلیق قاپی دا داغین دؤل ائوینین قاپیسی‌دیر. دئمک، صوفی‌لر قیرخ گون سوره‌سینده نوطفه کیمی بو دؤل ائوینده چیلله

۹- توغ، توک معناسینداادیر. توغ‌بندان شیعه‌لرین محرم آیی ایله باغلی عنعنه‌لریندندیر. بو عنعنه صفوی حؤکومتیندن میراث قالمیش.

ساخلاییب، یئنی‌دن دوغولوب و حیاتا دؤنورلر. قاپینین دئشیییندن ایچری باخیرام. بو چیلله‌خانالاردا اوز وئرن ناغیللاری دینلمه‌یه چوخ هوسلی‌یم. دی گل کی، تامام چیلله‌خانالارین قاپیلاری اوزومه قیفیللی‌دیر. داغین قارنیندا یئرلشمیش بو قاپینین دا اعلا کنده‌کارلیقلاری وار. کلمه‌لر یاغ کیمی ذهنیمه سوزولدوکده موبایلیمی نوت دفتری یئرینه قوُللانیرام:

دؤرد اپیزود

میلادین اوْن‌بئشینجی یوز ایلی
هوشلو- باشلی، بیر توْپال دؤیوشچو
ترکینده چانتا
چانتا ایچینده یهودی پئیغمبرینین باجاق سومویو،
شوش‌دان سمرقنده دوْغرو
دؤردنالا آت چاپیر.
آت، دروازادا دایانیر
تورپاق اوزرینده نال ایزی
خوشبختلیک تورپاغین آلنینی دئشه‌رک
دوُم‌دوُرو قوتسال بیر بولاغ جوْشور...
و بیر صوفی
گوناهلاردان سیلکه‌له‌نیب
یئنی‌دن دوغولماق اوچون

داغین قارنیندا،
دؤل ائوی قازیر...

❇

میلادین اوْن‌دوْققوزونجو یوز ایلی
خوجا دانیالین باجاق سومویو
روسلارین کابوسونا چئوریلیب،
گونو گوندن تورپاق آلتدا اوُزون اوُزون اوُزانیر...
داغین دؤل ائوینه هوْپموش چیلله‌خانا
قیرخ گوندن بیر دوْلور، بوْشالیر...

❇

میلادین ایرمینجی یوز ایلی،
خوجا دانیالین روزگارلا یئلله‌نن توغ کؤلگه‌سینده
قوُروموش بیر جئویز آغاجی
توپال تئیمورون ذکا ورثه‌سی‌دیر.
روس پاپاسی، ایکینجی آلکسی
تعمید سوُیو چیله‌ییر جئویز آغاجینا
آغاج یارپاقلانیر
و داغین دؤل ائوینده بیر صوفی
چیلله‌سین بوراخیب،
قاپی دئشییندن دیشاری باخیر...
یاغیش‌دک چیله‌نن سویا ایسلانماغی گلیر.

یئر، جاذیبه مرکزی‌دیرسه،
گوناهسا جئویز دئییل
ایسلانیب، یارپاقلانیب، مئیوه وئریب، سیلکه‌له‌نیب، یئره تؤکولسون.
صوفی یئنی‌دن چیلله‌سینه قاییدیر...
*
میلادین اییرمی‌بیرینجی یوز ایلی
حضرتِ شمس‌ین مزاری قیراغیندا،
اوْرتادوغودا دوْغولموش بیر قادین
جئویز آغاجی‌نین کؤکونده‌کی گیزلی هوش- باشا
و داغین دؤل ائوینین
قیفیللانمیش قاپیسینا
حئیرتله باخیر...

خوجا دانیال مزاریناداکی جئویز آغاجی و تپه‌نین قارنیندا قازیلمیش چیلله‌خانا

خوجا دانیال مزاریندان میرزا اولوغ بیگ رصدخاناسینا گئدیریک. بلدچی یول اوزو سمرقندین تی‌وی بیناسینی

گؤستریب، دئییر: «سمرقندین بئش و تاشکندین اییرمی‌بیر تی‌وی شبکه‌سی وار.»

اولوغ بیگین هئیکلی محوطه‌نین گیریشینده یئرله‌شیب. آرخاسیندا ایسه سماوی سمبوللار گؤزه چارپیر. همسفرلریمدن بیریسی گوله- گوله «دئییرلر بو آدام تئیموروون نوه‌سی‌دی. آمما نئجه اینانماق اولار تئیموروون دانیشمند بیر نوه‌سی اولسون!؟»، دئییر. ائشیتدییم سؤزه گولمه‌ییم گلیر. «یعنی تئیموروون نوه‌سی دانیشمند اولا بیلمز؟!»، سوروشورام. هسفریم گولمه‌یه سالیب، دئدییی سؤزدن واز کئچیر.

پیلله‌لردن یوخاری قالخیریق. یوخاریدا هانسی سمته باخیرسان سمرقندی آیاغین آلتدا گؤرورسن. بلدچی‌میز سمرقندین اؤزل مکانلارینی گؤستریب، بیربه‌بیر ایضاح وئریر: «سمرقند بخارانین عکسینه، دوّار بیر شهردی. بخارا بیر
یئرده مرکزله‌شیب، قالیب. سمرقند ایسه بؤیوک بیر وسعت‌ده منتشر اولوب. بو منتشر اولماغین سببی ده سو اولموشدور.

سمرقند، رصدخانا، اولوغ بیگین هئیکلی

سمرقند سویو بوْل بیر شهردیر. چنگیز سمرقنده هجوم ائدنده سیاب چایینین قاباغینی باغلاییب، شهر یئنیلمه زوْروندا قالیر. مین نفره یاخین عسگر مچیدده پناه توتور. چنگیز مچیدی اوْدا چکیر. چنگیزدن سونرا سمرقند بیر قرن بویوندا اؤلولر شهرینه چئوریلیر. تئیمور عرصه‌یه گلندن سونرا أسکی شهردن بیر آز آرالی یئنی بیر شهر تیکدیریب، آدینی سمرقند قویوب، بو شهری اؤز پایتختی اعلان ائدیر. ۱۹–جو عصرده روسلار سمرقندی فتح ائدندن سونرا مسلمانلارلا بیرگه یاشایا بیلمه‌دیکلرینه گؤره، شهردن قیراقدا یئنی بینالار تیکدیریب، آدی «روسلار شهری» اولور. سوْوئت‌لر حاکیم

اولاندان سونرا شهره یئنی بیر بؤلوم ده آرتیریلیر. بو سبب‌لره گؤره سمرقندین وسعتی چوخ بؤیوکدور.»

بلدچی آرتیریر: «تئیموروون، دؤرد اوغلو، هم ده نوه‌لری، نتیجه‌لری و نبیره‌لری هامیسی جنگاور ایدیلر. اولوغ بیگین آتاسی شاهرخ، تئیموروون دؤردونجو اوغلو ایدی. تئیموروون نوه‌لرینین ایچینده یالینز اولوغ بیگ جنگاور اولمامیشدیر. او علم و دوشونجه‌یه کؤنول وئرن بیر حاکیم ایدی. اولوغ بیگین اصل آدی محمد ایمیش.آتاسی شاهرخ، ایرانین حاکیمی اولان زامان اویسا سلطانیه شهرینده آنادان اولموشدور. اونو اوشاق‌ایکن سمرقنده گتیریرلر. تئیموروون اؤلوموندن سونرا هرات شهری پایتخت اعلان اولوب، آتاسی شاهرخ سمرقندین والی‌لیینی ۱۵ یاشلی اوغلونا تاپشیریر. اولوغ بیگ سمرقندی اورتا آسیانین علم مرکزینه چئویریب، اعلان ائدیر کی درس اوخویوب، علم اؤیرنمک بوتون مسلمان قادین و کیشی‌لره واجیب‌دیر. سمرقندین دین خادیملری بئله بیر امریّه‌نی ائشیتجک اولوغ‌بیگدن ناراضی قالیرلار. «میللت علم اؤیرنسه بیزیم سؤزلریمیز اونلارین یانیندا اعتیباردان دوشر»، دئییرلر. اولوغ بیگین ایکی اوغولو واردی: عبدالعزیر و عبداللطیف. سمرقندین امام‌لاری عبداللطیفه گیزلیجه وعده وئریرلر کی آتاسینی اؤلدورسه سمرقندین والی‌لیینی اونا باغیشلایاجاقلار.

عبداللطیف ۱۴۹۴-جو میلادی ایلینده حج سفری یولچولوغوندا آتاسینی اؤلدوروب، سمرقندین والیسی اولور. اوچ آی سونرا آتاسینین طرفدارلاری اونو اولوغ بیگ مدرسه‌سینده (ریگستانداکی مدرسه‌ده) آسیرلار. او اوزدن اولوغ بیگین جسدینی شهیدلر سایاغی‌دک پالتارلاری ایله دفن ائدیرلر. اولوغ سؤزو اولو و بؤیوک آنلامینداديیر. دئمک، اولوغ بیگ یعنی بؤیوک بَی، بؤیوک والی.

سمرقندین تورپاغی یومشاقدیر، داشلیق دئییل. اوْلوغ بیگ ۱۴۲۹-جو میلادی ایلینده ایندیکی اوستونده دایاندیغیمیز داشلیق تپه‌نی تاپیب، بورادا ۳۰ مئتر اوجالیغیندا بیر رصدخانا تیکدیریر. ۲۰ ایل عرضینده نجوم علمی حاقدا تدقیقات آپاراندان سونرا ۱۰۱۸ اولدوزو رصد ائله‌ییر. رصدخانادان علاوه سمرقندده اوچ مدرسه ده تیکدیریر. اونون نجوم علمینده أن اؤنملی اثری ذیج *اولوغ بیگ* مشهوردور.»

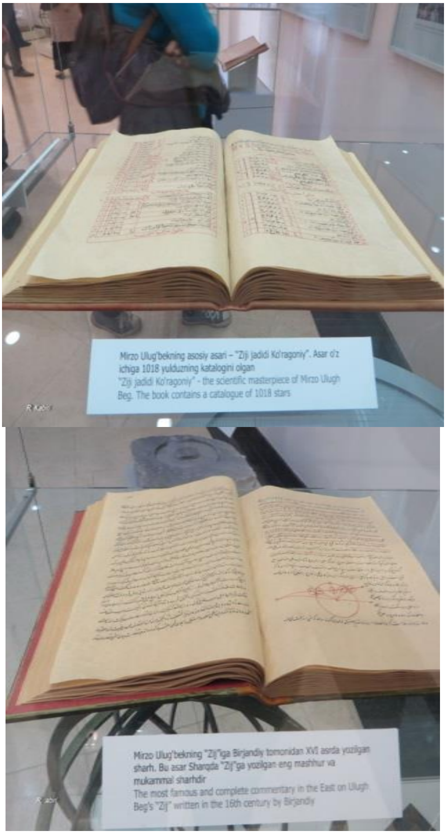

سمرقند، رصدخانا، ذیج اولوغ بیگ کیتابینین کوْپیه‌سی

بلدچی رصدخانانین اؤنونده‌کی قازینتیلار پراسسینده کشف اولونان بؤلومه گؤره ایضاح وئریر: «۱۶–جی قرنه‌دک اورتا آسیادا رصدخانا یوخ ایمیش. بو، اورتا آسیانین بیرینجی رصدخاناسی‌دیر».

بلدچی آرتیریر: «اولوغ بیگی اؤلدورندن سونرا مجتهدلرین فتوالارینا گؤره رصدخانانی و بو علمی مرکزده اولان کیتابلاری یاندیریب، کول ائله‌میشلر. علی قوشچی اولوغ بیگین شاگیردی، اونون کیتابلارینی گؤتوروب، گیزلیجه آنادولویا آپاریر. ۱۷–جی قرنده اونون کیتابلاری لاتین دیلینه چئوریلیب، علی قوشچی ایسه اولوغ بیگی اوروپادا علمی بیر شخصیّت کیمی تانیتدیریر. روسلار سمرقنده حاکیم اولاندان سونرا اییرمنجی عصرین اوّللرینده ویاتکین آدلی بیر آرکولوق رصدخانانی گؤرمک اوچون سمرقنده گلیر. لاکین او زامان رصدخانادان هئچ بیر ایز– توز قالمامیشدیر. هئچ کیم رصدخانانین هارادا اولدوغوندان بئله خبری یوخ ایدی. بیر گون ویاتکین سیاب بازاریندا بیر عطار دوکانیندان

اوْلوغ بیگ رصدخاناسینین ماکئتی.
۱۵-جی عصرده بینا بو شکیلده‌یمیش

اولوغ بیگ رصد خاناسی، آرکولوژیک قازینتیلاردا کشف اولونان گونیا مئتر(زاویه‌یاب)

اولدوزلارین زاویه‌لرینی اؤلچمک اوچون گونیا مئتر (زاویه یاب)

باهارات (ادویه) آلیرمیش. عطار ایسه باهاراتی عرب دیللی بیر کیتابدان جیریلمیش واراغا بوکوب، اونا وئریر. قضادان ویاتکین عرب دیلینی ده بیلیرمیش. اوْ، ائوده باهاراتی بوشالداندا گؤزو اونو احتفا ائدن کاغیذ پارچاسینا دوشور. دئمه اولوغ بیگ رصدخاناسینین هارادا اولدوغو بو کاغیذ پارچاسیندا یازیلمیشدی. کیتابین آدی *وقف‌نامه* ایدی. بو حادیثه‌نین آردیجا قازینتی ایشلری

باشلانیر... و نهایت، ایندیکی رصدخانا تاپیلیر. سوْوئت حؤکومتی دؤوروندە بو مکاندا اولوغ بیگین آیاق اوستە دایانمیش هئیکلی یوْنولور و اوستەلیک، بیر موزە دە بینا اولور.

استقلالدان سونرا اسلام کریموْو، اؤزبکیستانین جمهور باشقانی دئییر: اولوغ بیگ آیاق اوستە دورماقدان یورولوب، اونو تخت اوستە أیلشدیرمک گرک. أسکی هئیکل یئرینە ایندی گؤردویوز هئیکل یوْنولور. سوْوئت رژیمی تیکن موزە دە سؤکولوب، اونون یئرینە یئنی بیر موزە تیکیلیر.»

اؤز- اؤزومە فیکیرلەشیرم کی، شرق کئچمیش عصرلردە حقیقتاً عجوباتلی حادیثەلر مکانی اولموشدور. یهودی بیر پئیغمبرە مسلمانلار نذیر دئین بیر جغرافیادا، بئلە حقیقی، آمما افسانەیە بنزر روایتلر هئچ دە غیرمومکون دئییل.

جواد مجابی آرتیریر: «تئیموری حؤکومتی قانتؤکن بیر حؤکومت اولدوغویلا برابر، دینی بیر حؤکومت دئییلدی. بونونلا بئلە هنر و علمە ییيە دورووردولار. بیزیم بوتون تجسمی هنرلریمیزین شاەاثرلری مغوللار و تئیموریلر عصرینە عایددیر و بو عصردە هنر انکیشاف ائتمیشدیر». دؤکئور مجابی سؤزلرینین قووّەتیندە حافظدن بیر شعر اوخویور: «عیب می جملە بگفتی، هنرش نیز بگو...»

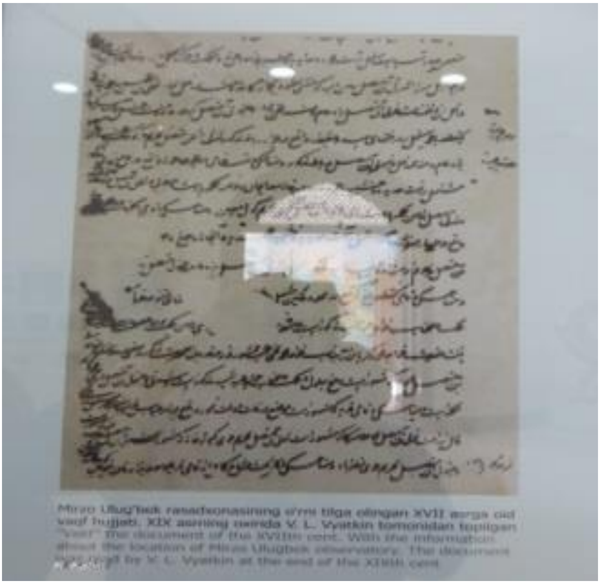

سمرقند، رصدخانا موزه‌سی، باهارات (ادویه) بوکولموش کاغیذ

اولوغ بیگین شاگیردی، علی قوشچونون کیتابی

ویاتکین‌ین قازینتی‌لاریندا اَلده ائدیلن آسترونومی آلت‌لر
تاغدان آسیلان ۱۵ –جی عصردن قالمیش بیر اوسطورلاب

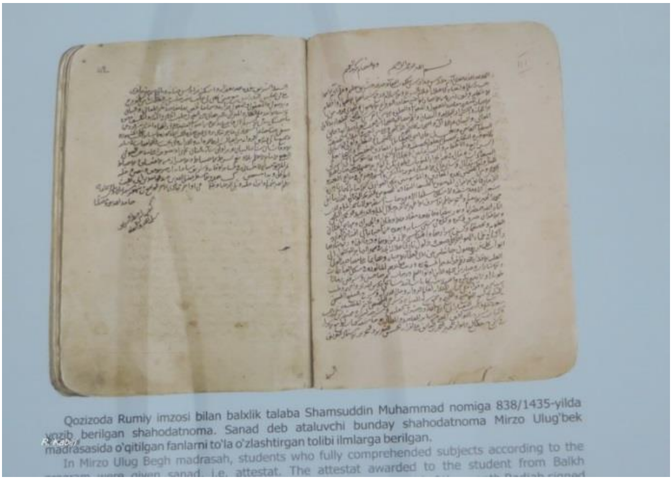

قاضی زاده‌ی رومی‌نین کیتابی، اولوغ بیگ رصدخاناسی

قاضی‌زاده‌ی رومی (صلاح‌الدین موسی پاشا، ریاضیّاتچی و ستاره‌شوناس)، اولوغ بیگ و بیر نئچه عالیمله برابر بو رصدخانادا تدقیقات آپاران عالیم‌لردن بیری ایدی. قاضی‌زاده اولوغ‌بیگین اوستادی ساییلیرمیش.

آرتیرمالی‌یام کی، اولوغ بیگین آناسی گوهرشاد، ایرانین مشهد (مشهدالرضا) شهرینده گوهر شاد مچیدینی تیکدیرمیشدی. بو مچید معمارلیق باخیمینداان تئیموری دؤورونون شاه‌اثرلریندن ساییلیر.

اولوغ بیگ رصدخاناسیندا گؤردوکلریمیز بیزیم کیچیک قوروپو ماراقلاندیریب، ذؤوقه گتیریب. سمرقندین کاغیذ کرخاناسینا چاتانادک بوتون سؤز- صؤحبت‌لر اولوغ بیگ و رصدخانایا گؤره‌دیر. بلدچی ماشینداان یئره ائنمه‌دن اؤنجه دئییر: «بو کاغیذ کرخاناسی ۸-جی میلادی ایلیندن قالمیش بیر کرخانادیر. استقلالداان سونرا بینا مرمّت اولوب، آمما کاغیذین دوزه‌لینمه‌سی عئیناً او زمانداکی کیمی‌دیر.»

کاغیذ کرخاناسینا آیاق قویوب، دوُم‌دوُرو سویون ایچینده أسکی بیر ده‌ییرمانی گؤردوکده، اؤزومو تاریخین قاتلاریندا حیسّ ائدیرم. بو گوُر آخیملی چایین ایچینده‌کی أسکی ده‌ییرماندا زامان مادّی بیر نسنه کیمی اؤزونو نومایشه قویوب. روزگارین

دەییرمانی ساچیما دەن سالسا دا پوپک‌له برابر اوشاق کیمی دەییرمانا ساری دوْ گؤتورورورک. سفر اینسانی پیشیرر، دئییبلر. آمما من ایسه بو آن گؤردوکلریمه دایاناراق سفره چیخدیغیمدان نه قدر ممنون قالا بیلدیییمی هله دیلیمه گتیره بیلمیرم. دەییرمانین فیرلانان پرەلریله برابر بیر فیکیر ذهنیمده فیرلانیر: «آن... آن... آن...» زامانین آخیمیندا «آن»لاری یاشاماق! گونلر بو دەییرمانین باشیندا اوتوروب، اونون پرەلری فیرلاندیقجا من ده یاشادیغیم و یاشامادیغیم «آن»لاری دوشونه بیلیرم.

بلدچی کاغیذین سنّتی شکیلده عمله گلمه مرحلەلرینی بیزه گؤسترمک ایستەییر. دەییرمانی دوردوغو یئرینده بوراخیب، قوروپوموزون اؤیەلریله برابر بلدچی‌نین آرخاسیجا گئدیریک.

بیرینجی مرحله‌ده توت آغاجلارینین بوداقلاری سودا ایسلاناندان سونرا اونلارین قابیقلارینی سوْیورلار. قابیق سوْیان قیزجیغازاؤز اؤلکه‌مده‌کی *ایش اوشاقلاری‌نی* منه خاطیرلادیر. آمما بلدچی‌نین کاغیذ باره‌ده دانیشدیغینی کسیب، ایش اوشاقلاری حاقدا سوروشماغی دوغرو بیلمیرم. قیزجیغازین سیماسی ندنسه منی کدرلندیریر. گلیب- گئدن توریست‌لرین اؤنونده ایتی پیچاقلا قابیق سوْیما خوش بیر حیسّ – أن آزی منیم اوچون – یارادا بیلمیر.

ایکینجی مرحله‌ده سوْیولموش قابیقلار اوجاق اوسته قاینایان قازانلارین ایچینده ۵ الی ۷ ساعات سوره‌سینده، یومشانینجا قاینایارلار. یومشالیب موم کیمی اولاندا قازانلاردان چیخاریرلار.

قابیق اؤز رنگینی سویا وئریر. بئله‌لیکله هم طبیعی بیر رنگ أله گلیر، هم ده قابیقلار اوچونجو مرحله‌یه حاضیرلانیرلار.

قئید ائتمه‌لی‌یم کی، ساغداکی شکیلی هم‌سفریم الاهه خانیم رئیس‌داناداان بورج آلمیشام.

اوچونجو مرحله منیم روحومو دیریلدن سو ده‌ییرمانیا باغلیدیر. ده‌ییرمانین پره‌لری فیرلاندیقجا لوْم‌لار (اهرم‌لار) ایشه دوشوب، یومشالمیش قابیقلار دؤردونجو مرحله‌یه حاضیرلانیر.

پرەلر فیرلاندیقجا ایچریده لوْمون بیر باشی یومشالمیش قابیقلاری دؤیور. ۱۰-۱۲ ساعات سورەسینده قابیقلار بیرباشا دؤیولندن سونرا موم‌دک یومشالیب سونرا خمیر کیمی اولور. بو وضعیّتی گؤرجک اوشاق چاغلاریمدا گؤردویوم ایکی نسنه یادیما دوشور: بیر دیبک داشی، بیر ده هَونگ- دسته. بوغدادان یارما ألده ائتمک اوچون ایسلانمیش بوغدانی دیبکده دؤیوب، سونرا أل دەییرمانیندا دارتاردیلار. چوخ اوزاغا گئتمەییم. نئچه ایل اؤنجه من اؤزوم ده بیر چوخ شئی‌لری هونگده دؤیردیم. آمما آپارتمان‌نشینلیک بئله نسنەلرین قوللاندیغینا مانع اولور. آتام ائویندن جئهیز گتیردیییم هونگ- دسته هله ده آپارتمانین آنباریندا توز یئییر.

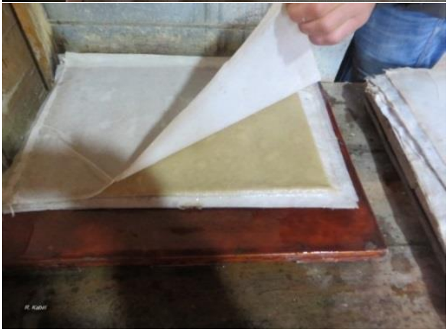

دؤردونجو مرحله‌ده خمیرلشمیش قابیقلاری بیر کیچیک حوْووضدا سویون ایچینه تؤکوب، بیر مدت قالدیقدان سونرا اونو قالیبلارین ایچینه تؤکورلر. خمیرین سویو سوزولندن سونرا قالیبلانمیش خمیری پامبیق جینسیندن اولان بیر پارچانین اوستونه قایتاریرلار. لای‌بالای بیر قالیب کاغیذ خمیری، بیر واراق پارچا

اونون اوستونده... بئله‌لیکله کاغیذلارین سایی ۵۰-یه چاتینجا آیری مرحله باشلانیر.

بئشینجی مرحله‌ده لای‌بالای دوزولموش خمیرلری داشلاییب بوتؤولوکله سویو آلینیر. خمیرلر ایکی تاختا واراغین آراسیندا یئرله‌شیب، اوستونه بؤیوک بیر داش قویولور. بو صحنه‌نی گؤرجک گئنه بعضی آنیلارا قاییدیرام. منجه بیر چوخ اینسان یاشادیغی سوره‌ده، منیم کیمی ایکی داش آراسیندا قالمیش حیس‌لر یاشاییب، سیخیلیب، سینسیییب، سارسیلیب... آمما بو سارسیدیجی دوروملارا رغماً اؤزنو بونلاردان قورتارماغا چالیشیب و نهایت، هامیسی دا اولماسا بئله، بیر چوْخو قورتولوشا

نائل اولموشلار. نه یاخچی کی اینساندا فی‌نفسه اولاراق بئله بیر قابلیّت وار دئیه، دوشونورم.
بو شکیلی ده قاباقکی کیمی الاهه خانیم رئیس‌دانانین چکدییی شکیللریندن بورج آلمیشام.

آلتینجی مرحله‌ده داشی تاختالارین اوزریندن گؤتوروب، داشلاشمیش و فورمالاشمیش کاغیذلاری لای‌بالای بیر- بیریندن آییراندان سونرا بیر مدت آل ده‌یمه‌دن اونلارین قوُروماغینا مجال وئریلیر. یای فصلینین ایستی گونلرینده کاغیذلارین قوُروماسی اوچون ایکی ساعات یئترلی اولور.

یئددینجی مرحله‌ده، کاغیدلار قوُرویاندان سونرا شکیلده گؤروندویو کیمی اؤزل بیر نسنه ایله (بلدچی‌نین دئدیینه گؤره بو نسنه اینک بوینوزوندان اولمالی) کاغیذلاری بیربه‌بیر زومباتالاییب، صیقل وئریلیب، سهمانلاییرلار.

بو مرحله‌لری گؤردویومدن سونرا ایندی کاغیذین هر بیر واراغینین ده‌یرینی داها آرتیق بیلیرم. هر بیر کاغیذ واراغی طبیعتین بیر پارچاسینین ألدن گئتمه‌سیله بیزیم ألیمیزه گلیب چاتیر. دئمک، طبیعتین جانلی آغاجلارینین قوْل- بوداقلاری سینیب، دریسی سوْیولوب، باشینداان ماجرالار سوْووشاندان سونرا ألیمیزده‌کی کاغیذا چئوریلیر. اوشاقلاریمیز طبیعت بیزه بخش ائتدییی نعمت‌لرین قدرینی بیلیب، اونلاری یاخشی قوْروماق اوچون بلکه

گله‌جکده بو کرخانادا گؤردوکلریمی بیر اوشاق کیتابی کیمی حاضیرلادیم.

کرخانین ساتیش مرکزی ده وار. قوروپوموزون رسّام خانیملاری بو کاغیذلاری رسّاملیغا مناسب گؤرورلر. هئچ واخت تصوّور ائتمزدیم کی بیر واراق کاغیذ بو قدر باهالی اولسون. یازی دفتری بوْیوندا بیر واراق کاغیذ ۲ دولار باهاسینا قورتولور. کاغیذلارین اندازه‌لری بؤیودوکجه طبیعی کی، قیمت‌لری ده یوکسه‌لیر. شوبهه‌سیز، بو کاغیذلارین باهالی اولماغینین سببی اوْنلارین چتین‌لیکله عمله گلدیییندن آسیلی‌دیر.

من رسّام دئییلم، آمما رسّاملاری و رسیملری سئویرم! همین کاغیذلاردان بیر نئچه واراق تبریزده یاشایان رسّام دوستلاریما پای آلیرام. قوروپ اؤیه‌لرینین باشلاری آلیش- وئریشه قیزیشدیقدا، منسه کرخانانین حیطینه چیخیرام. بینانین آرخا طرفیندن یئمک ایيسی گلیر. بویلانیب باخیرام. اوْدونلا قالانمیش بیر اوجاغین اوستونده ایکی یئنی‌یئتمه قیز یئمک پیشیرمه‌یه مشغولدولار. اونلارلا تورکجه- فارسجا دانیشیرام. تورکجه‌نی یاخچی باشا دوشورلر. مندن وایبر و تئلئگرام عنوانیمی سوروشورلار. اوْدون اوجاغی اوستونده، اوْ توستو دومان ایچینده یئمک پیشیرن قیزلارین أللرینده سامسونگ موبایل‌لارینی گؤردوکده

تعجّوبله‌نیرم. قلوباللاشما، اوجاق اوسته‌کی دومان کیمی دونیانین هر یئرینه چؤکوب و هئچ بیر بور- بوجاغی بوْش بوراخماییب. یئنی تکنولوژیک اینسترومئنت‌لر (وسیله‌لر) دونیانی حقیقتاً بیر کنده چئویرمیش. زامان- مکان مدت‌لر اؤنجه سقوط ائتمیش. تکنولوژی اؤزبکیستان میللتی‌نین عنعنه‌وی یاشام طرزلریله برابر آستا- آستا اؤز حضورونو اعلام ائتمیش. تاشکندده غرب سمبوللاری هر یئرده گؤزه چارپیردی. بئله کی گئدیر، سمرقند خیاوانلاریندا یئرلی پالتارلار گئیمیش اینسانلار گؤرونسه‌لر ده گئج- تئز او پالتارلاری سوْیونوب موزه‌لره تاپشیراجاقلار.

قیزلاردان بیر آز آرالی آیری بیر ده‌ییرمانین پره‌لری فیرلانیر. پره‌لره جوشلانمیش مشقفه‌لر سو ایله دولوب، هر دؤور فیرلاندیقجا سویو حوْووضچایا بوشالدیر. بو منظره‌یه دالیب، قالیرام. مشقفه‌لرین دولماغی ظاهیرده چایین ایچینده نارین بیر تلاطوما سبب اولسا دا نهایت، هئچ بیر تأثیر بوراخمیر. دوْل-بوْشال دونیا کیمی عئیناً.

بینانین اؤنونده‌کی ده‌ییرمان داها آرتیق روحومو دیریلدیر. قاییدیب بیر داش اوستونده اوتورورام. ماشین یوْللانینجا ده‌ییرمانا باخیرام. پره‌لرله سو، هر بیری اؤز ایشینده‌دیر. سو اؤز یولوندا آخیر. پره‌لر ایسه سویون آخیمینی کسیر. باخدیقجا لذت آلیرام.

کاغیذ کرخاناسیندان چیخیب *شاهِ زنده* مجموعه‌سینه گئدیریک. بو مجموعه‌نین آد شأن نزولو اسلام پئیغمبرینین عَمی نوه‌سی قثم‌بن‌العباس‌بن‌عبدالمطلب، ابن عَم‌النبی‌نین مزاری اولدوغونا قاییدیر. دئمک، ۸–جی عصرده عرب‌لر اورتا آسیایا هجوم ائدنده سمرقند جاماعاتی زردوشت دینینده‌یدیلر. عرب‌لر هجوم گتیرندن سونرا اسلام دینینی قبول ائتمیشلر. اؤزبکیستاندا بئله بیر اینام وار کی، قثم‌بن‌عباس قتله یئتیشندن سونرا ، اؤز کسیلمیش باشینی قولتوغونا ووروب، ایندی دفن اولدوغو مکاندا بیر قوُیو ایچینه گیریب و اورادا غئیب اولور. بو سببدن اونا *شاهِ زنده* (دیری شاه) دئییلیر. امیرتئیمور حؤکومته چاتاندان سونرا او مکاندا *شاه زنده*‌نین مقبره‌سینی تیکدیریر. تئیموری دؤولتیندن اؤنجه بو مکاندا بیر نئچه بینا وارمیش، آمما بو دؤورووده‌کی معمارلیقلار مجموعه‌یه اعتیبار باغیشلامیش. *شاهِ زنده* مجموعه‌سینه اورتا آسیانین میرواریسی دئییلیر. مجموعه بینالارینین بیر چوخو ۱۵–جی الی ۱۷–جی عصرده ایرانلی معمارلارین ألی‌یله تیکیلمیشدیر.

پیلله‌لردن یوخاری قالخیب، داریسقال بیر کئچیده چاتیریق. کئچیدین هر ایکی طرفی ماوی رنگده‌دیر. یئر ایله گؤی آراسیندا بوش فضا چوخ یئرده بئله ماوی گؤرونور. تای‌سیز

کاشیکارلیقلارلا فیروزه رنگلی گونبذلر گؤیه دوغرو یؤنه‌لیبلر. باخاندا کیریخ قالیرسان کی، گؤره‌سن هانسی کاشی‌کارلیغا باخیب، هانسیندان واز کئچه‌سن. بورادا کاشی‌کارلیق هنری او قدر چئشیدلی‌دیر کی لذّت، لذّته قاریشیر. بیر بینانین کاشی‌کارلیق هنریندن لذّت آلیب، ایکی آددیم کئچمه‌میش، یئنی بیر لذّته دالیرسان. بو مجموعه‌ده توپلاشمیش هنردن نه قدر دانیشسان بئله، آنجاق چکدییین لذّتی آیریسینا چاتدیرماقدا عاجیز قالیرسان.

شاه زنده مجموعه‌سیندن بیر بینا

*شاه زنده*نین مقبره‌سینین نامازخاناسی و تاقچاداکی نذیر پوللاری

*شاه زنده*نین مزاری بو قاپینین آرخاسیندا یئرله‌شیر. منه ائله گلیر کی بو اؤلکه‌ده هنر اؤزللیکجه دین خدمتینده‌دیر.

دیققتیمی چکن مسئله بودور کی، *شاه زنده*نین مزار بیناسی، آیری مزارلارلا مقایسه‌ده أن ساده و تزییناتی آز اولان بیر بینادیر.

زیارتچی‌لر گلیب بو محرابا بنزر نامازخانادا ناماز قیلیب، دوعا ائدیرلر. آمما تکنولوژی اینسانین روحونو حتی معنوی بیر فضادا دا تسخیر ائله‌ییر.

بینانین ایچ مقرنس‌کارلیغی

شاه زنده مقبره‌سینه گلن زیارتچی‌لردن بیر قادین سئلفی شکیل چکیر

مقبره‌نین ایچینده ۱۱–جی قرندن قالمیش کنده‌کاری اولونموش بیر ستون

شاه زنده مجموعه‌سینده میثلی تاپیلمایان بیر قاپی. گیریش قاپیسی و قاپینین اوستونده فیل عاجیندان تزئینات

بو قاپینین کناریندا تانیتیم بیر تابلودا یازیلیب: ۱۴۰۴ الی ۱۴۰۵-جی میلادی ایلینده *اوستا یوسف شیرازی* آدلی بیر شخص بو قاپینی کنده‌کارلیق و فیل عاجی ایله تزیین ائله‌میش. قاپینین گؤزللیییندن دوْیماق اولمور. منجه اینسانین هنری اؤزوندن داها گؤزلدیر..!

اولوغ بیگین اوستادی، قاضی‌زاده‌ی رومی‌نین مقبره‌سی

گؤی ایله گونبذلرین همنوالیق رنگی اینسانین روحونون تئل‌لرینی تیتره‌دیر. یالنیز ذهنی لذت دئییل، گئت- گئده بو همنوالیغا مفتون اولورسان.

امیرتئیمورون باجیسی *شیرین بکا*نین مزار بیناسیندا محتشم بیر کاشی‌کارلیق

R. Kabiri

R. Kabiri

شاه زنده مجموعه‌سینده محتشم کاشی‌کارلیق‌لار

عظمت دوْلو گؤزللیک مجموعه‌سیندن دویمازدان، ماشینا ساری دؤنوب، ناهار یئمک اوچون بیر رستورانا گئدیریک. *شاه زنده* مجموعه‌سینین تای‌سیز گؤزللیکلریندن علاوه سمرقندین هر بوجاغیندا فیروزه رنگلی گونبذلر، ماوی کاشی‌لار، گؤزلریمی نوازیش ائدیر. سمرقندده تاریخ ایله جغرافیانی اؤزلجه‌سینه بیر-بیرینه هؤرولموش گؤرورسن. بو جغرافیادا تاریخ ایله آددیملادیغیم اوچون اؤزومدن چوخ ممنون قالیرام.

بو یاشیما قدر گؤزلریم بیر یئرده و بیر آندا بیر بو قدر معمارلیق هنرینین گؤزللییندن پای آلامیشدیر. گؤردویوم بینالار بوْی، ائن، حجم و هر هانسیسا بیر سمت و زاویه‌دن آنالیز اوْلورسا اوْلسون،

آنجاق اونلاری هنر– خصوصیله معمارلیق هنری – دوْنو گئیمیش تاریخ‌سل عاغیل و شوعورون تمثالی گؤرمک اولار. تئیموری‌لر عصری نئچه یؤنلو و ضدیّت‌لی بیر عصردیر. اوْ عصرین دوامچیسی تانینمیش سمرقندده هر کاشی بیر شعیر، هر کرپیج بیر صنعتکارین بارماق ایزی و هر ناخیشلی قاپی بیر حئکایه‌دیر.

هاوا توتقوندور. *ائدیت پیاف*‌ین سسینی پوپکین موبایلیندان ائشیدیرم. بیر قارانقوش ذهنیمده قاناد چالیر. گؤروم هانسی فیروزه گونبذه قوناجاق. آمما دئیه‌سن آوارا– سرگردان قالیب. *پیاف* پاریسین دوغما قارانقوشو اولسا دا، آنجاق بو آن منه ائله گلیر کی سمرقندین ماوی کاشی‌لاری فیروزه گونبذلرین سماسیندا داشلاشیب، دوْنور. ایندیسه یالنیز و یالنیز شش‌مقام موسیقیسینی دف و تنبور سسسیله دینله‌مه‌ییم گلیر. موبایلین سسی کسیلیر. اؤگئی قارانقوش ذهنیمدن اوچوب گئدیر. پوپک‌سه بارماق بوْیو بیر دفترده نوت یازیر. بلکه ده شعر یازیر. من ایسه خیال‌بازلیغیمدایام. سمرقند ایشیلداییر. اوْ اؤز گؤزل‌لیینه واقف‌دیر. آمما بونونلا بئله هئچ کیمسه‌یه فخر ساتمیر. سمرقند تورپاقلا گؤیو رنگ واسیطه‌سیله باریشدیریب. هنر، یئرله گؤیو بیر– بیرینه هؤروب.

بی‌بی خانیم مچیدی

ناهار یئیندن سونرا امیرتئیمورون ائشی *بی‌بی خانیم* آدینا تیکیلمیش مچیده گئدیریک. بینانین اؤنونده مرمر داشیندان یونْولموش بؤیوک بیر رحلی قرآن وار.

قاش قارالیب. سمرقندین تئاتر سالونلارینین بیرینده فولکولوریک رقص‌لر اجرا اولونور. بلدچی بوگون آخشام ساعات آلتی اجراسینی بوتؤولوکله بیزیم قوروپ اوچون رئزرو ائله‌ییب. بیزیم قوروپ اوچون اؤزل اجرا اولاجاق. منه چوخ عجیبه گلیر. ترجیحیم بو ایدی کی اؤزبک تاماشاچی‌لاریلا بیرلیکده بو سالوندا أیله‌شیب، تاماشا ائدردیم.

نه ایسه...

اؤزبکیستانین فولکولوریک رقص‌لری

تاماشادان سونرا هؤتئله دؤنوروک. بیر ساعات استراحتدن سونرا قوروپ اؤیه‌لری هؤتئلین رستورانینا توپلاشیب، یونگول بیر یئمکدن سونرا جواد مجابی «جهان ایرانی» نظریه‌سیندن صؤحبت آچیر. جهان ایرانی *شهریار عدل* آدلی بیر آراشدیریجی و

آرکولوقون نظریه‌سی‌دیر. مجابی‌نین آچیقلاماسینا گؤره جهان ایرانی دئدییین دونیا، کولتورل بیر دونیادیر. «جهان ایرانی» سیاسی سرحدلر اوزره قورولماییب و بو نظریه اساسیندا ایران جغرافیاسی مرکز کیمی تانینمیر. دونیانین هر هانسی بیر نؤقطه‌سینده ایران کولتورونون ایزی- توْزو وارسا، دئمک بو چرچیوه‌ده یئرله‌شیر. بو ایزی دونیانین بیر چوخ یئرلرینده موسیقی، نقاشی، معماری، باغ آرایی و آیری هنرلرده آختاریب تاپماق اولار. او جمله‌دن نقاشی هنرینده مانَوی سبکینین تأثیری چین مینیاتوروندا، یا ایرانی موسیقیسینین تأثیری عرب موسیقیسینده، و ایرانی باغ آرایی هنری دونیانین بیر چوخ یئرینده تأثیر قویموشدور. *الآغانی* عرب موسیقی و شعیر تاریخینه عاید اؤز یازدیغی کیتابیندا ایرانی موسیقیسینین تأثیرینی وورغولامیشدیر. مجابی‌نین صؤحبت‌لری سیدجواد طباطبایی‌نین *ایرانشهری و دؤولت- ملّت* نظریه‌سینی یادیما سالارکن، بیر سوآل ذهنیمده جانلانیر: «جهان ایرانی» آدلی کولتورل بیر دونیانی هانسی عنصرلر و اؤلچولر معین ائدیر دئیه، سوروشورام. جواد مجابی بیر نئچه عنصرله برابر اؤزللیکله دیل، کولتور، اینام، یاشاییش طرزی، فولکلور، هنر و ادبیاتدان آد آپاریر. ایران جغرافیاسیندا یاشایان غیرفارس دیل و کولتوره صاحیب اولان جمعیت‌لردن سوروشورام. اوْ دئییر ایراندا یاشایان قومیت‌لر

ده بو «جهان ایرانی» داییره‌سینده یئرله‌شیرلر. شهریار عدل‌ین نظریه‌سی طباطبایی‌نین ایرانشهری نظریه‌سیندن بیر آز فرقلی گؤرونور. بو نظریه‌ده هئچ بیر اؤلکه و دؤولت محور سایيلمیر.

بو سفرنامه‌ده شهریار عدل و طباطبایی‌نین نظریه‌سینه گؤره تارتیشمانی یئرلی گؤرمورم.

قاطار؛ شئیطان آراباسی

هفته‌نین دؤدونجو گونو، سحر چاغی هوْتئل اوتاقلاریمیزی تحویل وئریب، واغزالا گئتمزدن اوّل سوروجو ماشینی امام محمد بخاری مزارینا ساری سورور. مزارین قاپیسیندا چانتالاریمیزی آختاریرلار.

امام بخاری‌نین مزار حیطی بؤیوک بیر باغ کیمی گزمه‌لی و صفالی‌دیر. پاییزین سون آیی اولماغینا باخمایاراق بوردا هر طرفده یاشیللیق گؤرونور.

بلدچی بیر معلّیم کیمی امام‌بخاریدان دانیشیر:

«امام بخاری هجرتین ایکینجی ایلینده، میلادین ۹-جو یوز ایلینده بخارادا دونیایا گؤز آچمیش. چوخ کیچیک بیر اوشاق‌ایکن آتاسی دونیادان گئدیر. آناسی اونو مدرسه‌یه گؤنده‌ریر. آمما او ایسه ناخوشلوق اوزوندن کوْر اولور. آناسی هر گون ناماز اوسته دوعا ائدیب، اونون شفاسینی آللاهدان ایسته‌ییرمیش. بیر گون آناسینی نامازدان سونرا یوخو توتور. یوخودا ابراهیم پئیغمبر اوغلونون شفا تاپدیغینی اونا خبر وئریر. آییلاندا اوغلونون گؤزلری گؤرورموش...»

بلدچی‌نین سؤزلری آراسیندا قوروپ اؤیه‌لرینین هر بیری امام بخارینین هانسیسا ناخوشلوقدان کور اولدوغونو تخمین وورورلار. بیری قیزدیرمادان، بیریسی چیچک‌دن، منسه قیزیلجا ویروسی دا کور ائلر، دئییرم.

بلدچی ایسه بیزیم آنلامسیز بحثیمیزدن باش تاپماییب، سؤزونون آردینی توتور: «امام بخارینین آناسی اونو قارداشیلا بیرلیکده حج سفرینه آپاریر. اویسا مکّه‌ده قالماغا قرار وئریب، آناسیله قارداشی بخارایا دؤنورلر. امام بخاری مکّه‌ده تحصیل آلماقلا برابر حدیث ییغماغا باشلاییر. ائشیتدییی حدیث‌لرین بوتون روایت‌لرینی توْپلاییر. بو ایشی‌له آسیلی بغداد، مرو، بلخ، نیشابور و بیر نئچه شهره سفر ائدیب، ائیشتدییی حدیث‌لرین فرقلی روایت‌لرینی جمع لشدیریر. امام بخارینین اؤزللیک‌لریندن بیری اونون چوخ گوجلو حافیظه‌سی ایمیش. ۷۰۰ مین حدیثی ازبردن بیلیرمیش. سونوندا، توپلادیغی حدیث‌لردن ۷۱۰۰ حدیثی صحیح بیلیب و **صحیح بخاری** آدلی کیتابدا ثبت و ضبط ائدیر. بغداد عالیم‌لری امام بخارینی امتحانا چکمک قصدیله ۱۰۰ حدیثی ده‌ییشدیریب، اون نفر طلبه واسیطه‌سیله اونلاری امام بخاری‌یه گؤنده‌ریرلر. او ایسه طلبه‌لرین سؤزلری باشا چاتاندان سونرا ۱۰۰ حدیثین دوغرو روایت‌لرینی بیربه‌بیر سؤیله‌ییر.

او نهایت، اؤز دوغما شهرینه دؤنور. بخارا جمعیتی علم اؤیرنمک اوچون اونون محضرینه اوز گتیریرلر. بخارا حاکیمی امام بخاری‌یه سؤز گؤنده‌ریب، ایسته‌ییر کی اونون ائولادلارینا درس وئرمک اوچون والی‌نین ائوینه گئتسین. امام بخاری جوابیندا دئییر: علم اؤیره‌نن گلیب عالیمین اؤنونده تعظیم ائدیب، اؤیرنمه‌یی تمنّا ائدر. من بخارا جمعیتینی بوراخیب سنین ایکی ائولادیوا درس وئرمک اوچون والی‌لییه گله بیلمرم. او اوزدن والی امام بخارینی شهردن ائشییه سالیر. او ایسه سمرقنده گلیر. بیر هفته سونرا بخارا جمعیتی والینی بیر ائششک اوسته میندیریب، کوچه‌به‌کوچه گزدیره‌رک اوزونه توپوروب، اونو شهردن ائشییه سالیرلار.»

بلدچی دانیشارکن اؤز- اؤزومه دوشونورم: «اگر من اورتاآسیادا دونیایا گلسه‌یدیم ایندی هانسی دوشونجه و اینام صاحیبی ایدیم..؟ نه بیلیم..! بلکه ده اورتاآسیانین مقدس ناغیللارینی توپلایان بیر قادین..!»

بلدچی هله ده امام بخارینین کراماتیندان دانیشیر: «امام بخاری دونیادان گئدندن اوچ گون سونرا اونون قبریندن نور قالخیر. اونون قبری اوسته بیر مقبره تیکیرلر. چنگیز خان سمرقندی غارت ائدنده اونون دا مقبره‌سی ویران اولور. آنجاق استقلالدان سونرا ۱۹۹۷- جی ایلده اسلام کریموْو، اؤزبکیستانین پرئزیدئنتیندن امر گلیر کی

امام بخاری اورتا آسیانین بیرینجی دینی عالیمی‌دیر، اونون مزاری اوسته بیر مقبره تیکیلسین!»

بو نئچه گونده گؤروب- ائشیتدیکلریم اساسدا اؤز- اؤزومدن سوروشورام «گؤره‌سن اؤزبکیستانین پرئزیدئنتینی امیرتئیمور ذکاسی‌نین دوامچیسی سایماق اولارمی..!؟». سوْوئت حؤکومتیندن سونرا بو جمهور باشقانی اؤزبکیستان میللتی‌نین بوش دامارینی یاخچی تاپیب، اینانجلارینی یاخچی باشا دوشوب و أن آزی دینی مکانلارینی مرمت ائتمکله بیر اوخ ایله ایکی نیشان توتوب. بیرینجیسی، میللتین اینانجلارینا حؤرمتله یاناشیب، ایکینجیسی ایسه، غربی توریست‌لرین آیاغینی بو اؤلکه‌یه آچیب. شرق بؤلگه‌سی، غرب اوچون اوخونولمامیش بیر تاریخ‌دیر.

امام بخارینین مزارینا دالیرام. بو اؤلکه‌نین هر مقدس بیر مکانینا عاید، أن آزی بیر افسانه‌وی روایت سؤیله‌نیلیر. *آندره یولس*‌ین ساده روایت‌لر نظریه‌سینین دوْققوز بؤلوموندن بیریسی مقدس افسانه‌لردیر. ایران آذربایجانیندا بیر چوخ فولکلوریک ناغیل توپلانیب. آمما من بیله‌نی بو ناغیللار دسته‌بندلیک اولماییب هله. قرآن ناغیللاریندان علاوه، مقدس ناغیل ژانری آدیندا ناغیل توپلوسو نه ائیشدیب، نه ده گؤرموشم. اولموش اولسا دا، أن آزی، منیم خبریم یوخ.

امام بخارینین مزاری

مزارین ماوی کاشی‌لاری و گومبذین رنگی‌له گؤیون رنگینه دالیب، قالمیشام. بلدچی مزارین کناریناداکی مرمر سوتونلاری گؤستریب دئییر: «بو مرمرلر ایراندان گلیب. کئچن ایل امر گلدی کی، اوْن گونون ایچینده أسکی سوتونلار مرمر سوتونلارلا ده‌ییشیلسین.»

بیرلیکده مزارین کناریناداکی موزه بیناسینا گئدیریک. بلدچی موزه‌ده‌کی خطی کیتابلاردان علاوه دیواردا بؤیوک بیر چرچیوه ایچینده آیه یازیلمیش بیر قارا مخمر پارچانی گؤستریب دئییر: «بو

کعبه‌پوشی اسلام کریموْو ۱۹۹۲-جی ایلده حج سفریندن گتیرمیش.»

بو قارا کعبه‌پوش خوجا دانیال مزارینین اوستونده آیه یازیلمیش یاشیل مخمر پارچانی یادیما سالیر. بیر داها اسلام کریموْو امیرتئیمور ذکاسیندان ارث آپاریب دئیه، دوشونورم.

اسلام کریموْوون حج سفریندن اؤزبکیستانا گتیردیيی کعبه‌پوش

امام بخارینین مزاریندان چیخیریق. سوروجو ماشینی سمرقند واغزالینا ساری سورور. هله بیر ساعاتدان آرتیق قاطارین گئدیشینه قالیر. بلدچی بیزی واغزالین یاخینلیغینداکی بازارا آپاریر. یول اوچون مئیوه و گؤزوموزو توتان یئمه‌لی‌لردن آلیریق. هر دؤنه بازاردا اؤزبکیستانا عاید اؤزل بیر شئی کشف ائدیریک. بو دؤنه

پوپک ایله برابر قوْوون (تبریز دئییمی قوهون) سبدینی کشف ائدیریک.

سمرقندین چارشی بازارلاریندان بیریسی. قوْوون سبدی

بازاردان چیخیب، واغزالا دوغرو پیادا یولدا گئدرکن خیاوان قیراغیندا بیر پینه‌چی موبایلینی چرخین دسته‌سینه یئرلشدیرمیش گؤرونجه اذن آلیب، شکیل چکیرم. اؤزبکیستاندا دا بیر چوخ اؤلکه‌لر کیمی موبایل جاماعاتین ضروری أشیالارینا چئوریلیب.

منه ائله گلیر کی ضرورت باخیمیندان موبایل دیش چؤرتکه‌سی و بیر چوخ اؤزل أشیانی بئله قاباقلاییب. گویا کی بوندان بئله موبایلسیز جاماعاتین أمری آشا بیلمز..!

خیاوان قیراغینداکی بیر پینه‌چی

واغزالین حیطینده بلدیّه ایشچی‌لری حیطی سوپورورلر. ایشچی‌لرین هامیسینین خانیم اولدغونون ندنینی بلدچیدن سوروشورام. باکی‌دا دا بلدیّه ایشچی‌لرینین خانیم اولدوغونو گؤرموشم. «بورادا آنجاق زور ایشلر ارکک‌لرین بوینونادیر. حتی أکین ایشلری ده خانیم‌لارین ایشی‌دیر. اؤزبکیستاندا ۴ میلیون توْن پَخته (پامبیق) أله گلیر. بو محصولو أکیب، توپلاماغین هامیسی خانیم‌لارین بوینونادیر. ایپک ایشی ده پخته‌یه تای‌دیر»، بلدچی دئییر.

سؤزو سؤزه قاتیب، «ایپک و پامبیق استحصالاتی اولدوغونا گؤره اؤزبکیستانین نئچه پارچا توخویان کرخاناسی وار؟»، سوروشورام. بلدچی «هئچ نئچه. پخته ایپلیک صورتینده آیری اؤلکه‌لره صادیر اولور»، دئییر.

واغزالا یئتیشمیشیک. گئنه ده قاپیدان ایچری کئچنده چانتالاریمیزی آختاریرلار. سمرقنددن بخارایا اوچ ساعات قاطار یولوموز وار. ساعات ۱۲ده یوللانیریق. قاطارین دمیر چرخ‌لری بیر جوت اوزون اوزادی پارالل ریل‌لره توخونور. اونون کوْبود، لاکین موزون سسی خوشوما گلیر. بو یاشیمادک یالنیز بیر دفه قاطارلا، او دا ۲۸ ایل بوندان اؤنجه، تبریزدن تهرانا گئتمیشم. تاشکند- سمرقند ایکینجی، و ایندیسه بو اوچونجو قاطار سفریم اولور. تاشکند- سمرقند قاطاری الکتریکی قاطاردی. ریل‌لرله چرخ‌لرین توْخونوش سسی موسیقایی سس دئیل. چرخ‌لر ریل‌لرین اوستونده زویوشورلر دئیه‌سن. آمما ایندیسه ائشیتدییم سس فیلم‌لردن ذهنیمده قالمیش سسه بنزه‌ییر. بیر آن ایکی ریاضی- مکانیکی مسئله‌سی ذهنیمده جولان ائدیر. واقونلار عمودی حالدا پارالل ریل‌لرین اوستونده حرکتده‌دیلر. ریل‌لرین بیر- بیرلریله تماسی یوخدور، آمما چرخ اوستونده‌کی واقونلار عئین حالدا هر ایکی ریل‌لرله تماسی وار. اؤزومدن سوروشورام «گؤره‌سن بونون

اوچلوک کیمی معناسی اولا بیلر؟ پارالل ریل‌لر واقون واسیطه‌سیله بیر- بیرلریله تماس تاپیرلار. یعنی بو ایکی پارالل خط بیر واسیطه ایله بیر- بیرینه...» مدرسه زامانی همیشه ریاضی درسیم افتضاح ایدی. اؤز فیکریمه گولمه‌ییم توتور. «سفسطه‌بازلیغی بوراخ»، دئییرم اؤزومه. مهرین و اونون حیات یولداشی ایله واقون‌داشام. گؤزومو یوموب، قاطارین کوْبود و نوستالژیک سسینه دالیرام. سفسطه بازلیغی بوراخسام دا ذهنیم هله ده پارالل ریل‌لر و اونلاری بیر- بیرینه ربط وئرن واقونلارین هنده‌ورینده گزیر.

گؤزومو آچدیقدا الاهه‌نی مهرین‌نین حیات یولداشی یئرینده أیلشمیش گؤرورم. سؤز- صؤحبتله یولا نردیوان قوْیوروق. الاهه اؤز موبایلینین گالریسینده‌کی بیر نئچه اثری منه گؤستریر. اثرلرین هامیسی خوْروز رسمی‌دیر. آغزیم آچیق قالیر. دوداقلاریمی برک- برک سیخیرام کی حئیرتیم بیلینمه‌سین. آمما اؤزومو اولدوغو قدر أله آلا بیلمیرم. «ایندیه‌جن خوْروز چکن بیر رسّام گؤرمه‌میشم!»، دئییرم. بیر داها دیقّقتله الاهه‌یه باخیرام؛ بلکه اونون ظاهری گؤرونوشو آرخاسیندا اولان فیکرلردن بیر ایز تاپدیم. الاهه چوخ معقول بیر خانیم‌دیر. آمما گؤردویوم خوْروز رسیم‌لری چوخ فرقلی رسیم‌لردیلر. گؤزومه گلن بیرینجی مسئله خوْروزلارین له‌لک‌لرینین فرقلی طرحلری و رنگلری‌دیر. له‌لک‌لری قیزیل

گولدن اولان خوْروز رسمینه نئچه دفه باخیرام. بلکه بو رومانتیک بیر خوروز سمبولو اولمالیدیر، دئیه، دوشونورم. رسیم‌لرده سمبول آختاریرام. شرقده خوروز فلکی بورجلارین ایچینده یئرله‌شیر. اوسته‌لیک، بو قوش گونشدن اؤنجه بانلادیغینا گؤره گونش پئیکی کیمی بیر آنلامی خاطیرلادیر. لاکین غربده فرقلی سمبوللار داشیییر. غربده خوْروز شانس سمبولو اولاراق فرانسانین میللی فوتبال تیمینین پرچمینه قونموش گؤرونور. الاهه‌نین اثرلرینده بو قدر فرقلی خوْروزلار هانسی سمبوللارین گؤستریجیلری‌دیر؟ خوْروز، قوشلار جرگه‌سینده اولسا دا قانادلاری قارتال قانادی کیمی بؤیوک اولوب اونو گؤیون یوخاری قاتلارینا چاتدیرا بیلمز. چوخ گوجلو اولورسا، نهایت، ییخیق دیوارلارین باشینا قدر اوچوب، آنجاق کلّه‌سینده‌کی قیرمیزی تاجینا فخر ائده بیلر. بو یوْزوما دایاناراق بو قوشون ألی گؤیدن اوزوشوب، تانریسل بیر قوش اولا بیلمز. بلکه ده قارتال کیمی بیر قوش اولمادیغی بوْشلوغو بانلاماق سسیله دوْلدورماق ایسته‌ییر!

آمان بو خیال‌بازلیق ألیندن. موبایلی الاهه‌یه قایتاریرام. نوت دفتریمی آچیب، خوروزولار باره‌سینده‌کی خیال‌بازلیغیمدان یازیرام. خوْروز رسیم‌لری ذهنیمه ایلیشیب، قالیر. بلکه بیر گون خوروز رسمی چکن بیر رسّامدان حئکایه ده یازدیم. بیر آن قاطار

سسینی ائشیتمه‌دیییمی آنلاییرام. خوْروزلار دونیاسی منی قاطارین کوْبود موسیقی هاواسیندان اوزاقلاشدیریب. ایکی هاوالی‌یام. بیلمیرم «یاشاسین خوروزلار!» دئییم، یوخسا «وار اولسون پارالل ریل‌لری بیر- بیرینه اتصال وئرن واقونلاری!» سؤیله‌ییم..!

بوراسی بخارا. بخارانین کؤهنلمیش واغزال بیناسی، سمرقندین عکسینه چوخ قالابالیقدیر. اوسته‌لیک، شهردن ده اوزاقدیر. بلدچی دئییر: «بخارا خط آهنی نیقالای زامانی تیکیلمیشدیر. خط آهن ایندیکی مکانا یئتیشنده بخارانین دین خادیملری "قاطار شئیطان آراباسی‌دیر" دئیه، خط آهنین شهر ایچینه چکیلمه‌سینه مانع اولموشلار. ائله او زاماندان بری واغزال ایندیکی مکاندا دایانیب، قالیر. آمما روس‌لار اؤزلری اوچون، واغزالا یاخین بیر شهر تیکمیشدیلر».

بو اؤلکه‌نین یالنیز مقدس مکانلاری دئییل، هر گوشه‌سینده افسانه‌وی بیر حئکایه یاتیب. جواد مجابی اؤز اؤلکه‌میزده اولان بئله ایناملاردان دانیشیر: «ناصرالدین شاه زامانی بیر عدّه لامپ ایشیغینی گؤرنده، دئمیشدیلر نئجه اولا بیلر کی بیر حباب ایچینده یاغ یانمادان ایشیق ساچسین، یقین کی بو شئیطان ایشیغی‌دیر. ائله کی جاماعاتا تورکه سایاغی دئمیشدیلر بو حباب ایکی سیم واسیطه‌سیله یانیر، سیم‌لرین بیریندن یئل، او بیریسیندن توستو

گلیب حباب ایچینده ایشیق تولید ائلیر، اوندا شک- شوبهه آراسیندا یاغسیز یانان ایشیغی قبول ائتمیشلر.»

مجابی حئیدرعموغلونون مشهد شهرینه برق چکدییندن دانیشیر: «حئیدرعموغلو هم برق موهندیسی ایدی، هم ده بوْمباچی. مشروطه زامانی بوْمبالاری حئیدرعموغلو دوزلدیرمیش. مشروطه دؤورونون بوْمبالارینا عاید بیر شاعیر گؤزل- گؤیچک بیر خانیمین گؤزلری باره‌ده بیر بئیت شعر یازمیشدیر:

چشم مست تو مگر یئپرم بمب‌انداز است
یا ز ترکان صحیح‌النسب قفقاز است؟»

منسه خوْیدا حئیدرعموغلویا عاید قوشولموش شعرلری اوخویورام. سؤز- صؤحبت مشروطه‌یه دوغرو یؤن آلیب، هر کس بیر سؤز دئییر.

قئید ائتمه‌لی‌یم کی، تاریخی یازیلارا گؤره ائرمنی یئپریم شجاعتده ستارخانا، ذکادا ایسه حئیدرخان عموغلو ایله برابرلیک ائدرمیش.

بلدچی بو گون یوْل یوْرقونو اولدوغوموزا گؤره استراحتدن سونرا یالنیز هوْتئل یاخینلیغینداکی «لبِ حوْض» آدلی بیر مکانا گئتمه‌ییمیزدن خبر وئریر.

هوْتئلین ایکی مرتبه‌لی بیناسی هئچ ده دبدبه‌لی بیر بینا دئییل. تاختا قاپیسی، کرپیج و سوُواق دیواری او قدر صمیمی و ساده‌دیلر کی، بیر ائوه قوناق گلدیییمی حیس ائدیرم. سمرقندین فیروزه و ماوی کاشی‌کارلیقلاری و گونبذلرینی چیخاندان سونرا بخارانین سوُواق دیوارلارینا واله اولموشام. بوراسی سمرقندین عکسینه، گویا گؤیدن آل اوزوب، یئره یاخینلاشماق قصدینده‌دیر. هر یئر تورپاق رنگی آلیب اؤزنه.

بخارادا قالدیغمیز هوْتئلین ائشیک گؤرونتوسو

بلدچی بیزی هوْتئله بوراخیب، عاییله‌سینه باش چکمک اوچون اؤز ائوینه دؤنور. بخارا، بلدچی‌میزین دوغما شهری‌دیر. سوُواق دیوارین دالیسینداکی بینا چوخ شیک و تمیزدیر. کیچیک بیر حیطین دؤرد- دؤوره‌سی ایکی مرتبه‌لی بیر بینادیر. پوپک‌له اورتاق پایلاشدیغیمیز اوتاغین قاپیسی حیطه آچیلیر. قاپینین حیطه آچیلماسیندان چوخ خوشلانیرام.

قاش قارالماقدادیر. بلدچی هوْتئله قاییدیب، کیچیک قوروپوموزلا برابر «لبِ حوض» آدلی مکانا گئدیریک. یول اوزو بلدچی قالدیغیمیز هوْتئلین أسکی زامانلار بیر یهودی شخصین ائوی اولدوغونو سؤیله‌ییر. قارباچوْوون پروسترویکاسیندان سونرا بورادا اقتصادی دوُروم چتین‌لشدی. یهودی‌لرین بیر چوخو اسراییل و آمئریکایا کؤچدولر، دئییر. دئمک، منیم هوْتئلده‌کی حیس‌لریم، ائوده اولدوغوم حیس‌لر تک یئرسیز دئییلمیش. گؤره‌سن بوردا یاشایان عاییله نئجه بیر عاییله ایمیش!

بلدچی بیزی پارک کیمی بیر مکانا آپاریر. پیلله‌لرین آشاغیسیندا ائششک اوسته أیلشمیش خوجانصرالدین (ملانصرالدین) هئیکلی بیرینجی گؤرونتودور. بو هئیکل اوشاقلیغیمدا ملانصرالدینه عاید بوتون حکمت‌لی گولمه‌جه‌لرین سمبولودور. آیاقلاریندان زویوشموش نعلین‌لری، گولر اوزو، اؤزل اوْتوروشوغو و اوستونده

أیلشمیش عینادکار ائششک، اینسانین دوداغینا گولوش قوندورور. خوجانصرالدین اؤزبکیستاندا چوخ سئویلن بیر شخصیتدیر. اؤزبکیستانین توریستی مکانلاریندا اونون سمبولو اولان کیچیک ساخسی تندیس‌لر ساتیشا قویولوب.

بخارا، خوجانصرالدینین هئیکلی

خوجانصرالدینین هئیکلیندن بیر آز آرالی چوخ بؤیوک بیر حوْووض وار. حوْووضون دؤرد- دؤوره‌سینی تیکیلمیش بینالار آلیب. بو بینالارین بیری رستوران، ایکیسی دینی مدرسه و بیریسی ده خانقاه‌دیر. بو حوْووض میلادین ۱۵-جی یوز ایلینده شهرده آخان چایلارین سویو هدره گئتمه‌سین دئیه، تیکیلمیشدیر. بلدچی

حوْووضون قیراغیندا، اوستونده لئیلک‌لر یوُوا باغلامیش کؤکلو-کؤتوکلو بیر آغاجی گؤستریب، دیلک آغاجی‌دیر، دئییر. آمما آغاجین قوْل- بوداقلاری چیلپاق گؤرونور. باشقا یئرلرده گؤردویومون عکسینه، بورادا دیلک آغاجیندان شیریق پارچالار آغاجین قوْل- بوداقلاریندان ساللانمیر. سببینی سوروشدوغومدا بلدچی دئییر: «بوردا بلدیه مأمورلارینا امر اولونوب هر گون او شیریقلاری آچیب، آغاجی تمیزله‌سینلر». دئمک، اینسانلارین دیلک‌لری هر گون زیبیل قابلارینا تؤکولور. بو اؤلکه‌ده جاماعات آراسیندا هر بینانین اؤزونه گؤره افسانه‌وی حئکایه‌لری اولسا دا، دؤولت طرفیندن مذهبی بینالارین یاخچی ساخلانیلماسینا و تعمیراتینا همت گؤستریلسه بئله، بو حئکایه‌لری سؤزدن عمله کئچیرمه‌یه مانع اولان بیر قدرت وار. جاماعاتین دویونله‌دییی دیلک سمبولو اولان شیریق پارچالاری هر گون آغاجدان تمیزله‌مک، منیم بو فیکریمه آیدین بیر مصداق اولا بیلیر.

قاش قارالیبدیر. حوْووضون کناریناداکی مدرسه‌نین اوززینه دوشموش ایشیق او قدر گؤزلدی کی، اؤزومو بیر حئکایه ایچینده یاشادیغیم کیمی دوشونورم. بو قدر گؤزللییه باخماقدان دوْیمورام. بورانین گوندوزو، گئجه‌سیله چوخ فرقلی‌دیر. ایشیقلار بو مکانی رومانتیک و افسانه‌وی بیر فضایا چئویریبدیر. منجه رومانتیک بیر

گئجه کئچیرمک ذهنیمدن کئچیر. تک- تنها حوْووض قیراغیندا اوتوروب، خیال بازلیق ائتمه‌ییم گلیر...

همسفرلریم رستورانین ایچینه گئتمیش. من ده گئتمه‌لی‌یم.

لبِ حوض. گئجه‌سی و گونوزو

شام یئیندن سونرا جواد محابی ایرانین رسّاملیق هنری باره سینده صؤحبت باشلاییر.

مدرن اینسانین هر ایشی یاریمچیق قالیر

بویون چارشنبه گونو بیرینجی گؤرمه‌لی یئر «ایوب چشمه‌سی»دیر. اوزاقدان بینایا باخیرام. کرپیجله تیکیلمیش بیر بینا. بلدچی بینانین گومبذین گؤستریب، دئییر: «خوارزم شهرینین گومبذلرینه بنزه‌ییر ایوب چشمه‌سینین گومبذی»

بخارا، ایوب چشمه‌سی

ایکی تایلی، تام نظم- نیظاملا گول‌میخلانمیش تاختا قاپیدان ایچری کئچدیکده، دئییرم بَه یئنی بیر ناغیلین قاپیسیندان ایچری کئچیرم. بینانین ایچینده بیر قوُیو، قویو قاپاغینین دسته‌سینه کندیر دویونلنمیش بیر آلومینیوم وئدره، قویونون آرخاسیندا بیر مزار،

مزارین قیراغیندا بیر توغ، توغون باشینا میخلانمیش بیر پنجه‌لابه (بئش بارماقلی أل تمثالی) و چشمه‌دن لوله‌کش‌لیک اولونموش سو قیرنالاری. بینانین یئنی گچ‌کارلیق اولونموش دؤرد دیواریندا شوشه قفسه‌لرده شکیللر، ماکئت‌لر و سو مَشک‌لری.

سوُ مشک‌لری

ایوب چشمه‌سینین قویُوسو

ایوب چشمه‌سی

جاوانلیغیمدا رادیونون گئجه ناغیللارینا قولاق وئرن کیمی بلدچی‌نین روایتینه قولاق وئریرم.

«چوخ قدیم زامانلار بخارادا سو قحطلیغی دوشور. جاماعات ییغیشیب أللرین گؤیه توتوب دئییرلر: آی آلـلاه، اؤزون بو شهره سو یئتیر.» بلدچی ائله صمیمیتله دانیشیر کی، دئییرم بَه ائله لاپ ایندیجه قویونون کناریندا دیزه چؤکوب، گئنه ده بخارا چشمه‌لرینین جوشماسینی تانریدان ایسته‌یه‌جک. بیلمیرم «مین بیر گئجه» حئکایه‌لری دونیاسیندا یاشاییرام یوخسا گئرچک دونیادا. دیققتله اونون سؤزلرینین آردینا قولاق آسیرام.

« آلـلاه ایوب پئیغمبری بورا گؤنده‌ریر. پئیغمبر ایسه بورانی قازیب، بیر چشمه جوْشور. آنجاق علمی آنالیزلره گؤره چشمه‌نین سویوندا معدنی یوْد عنصری وار. بو سوُدان سونرا بخارانین سویو عوموميّتله شوْردور. تکجه ایوب چشمه‌سینین سویو شیرین و ایچمه‌لیدیر. امیرتئیمور بو بینانی چشمه‌نین اوستونده تیکدیریب، آمما سونرالار خاراب اولموش و گئنه ده مرمت اولونور.»

بلدچی ألینی قفسه‌ده‌کی شکیل‌لره دوغرو اوزالدیب، بخارانین خریطه‌سینی گؤستریر: «بخارانین قدیم خریطه‌سی ده‌وه باشی شکلینده‌یدی. ایندیسه بیر آز ده‌ییشیلیب. خریطه اوستونده بخارانین چشمه‌لری علامتله‌نیب. خریطه‌ده *سیاووش ارگی* ده‌وه‌نین گؤزونده یئرله‌شیر. ۱۲-جی چشمه حضرت ایوب چشمه‌سی‌دیر. قدیم بخارادا ۱۱۴ چشمه وارمیش. قرآنین دا ۱۱۴ سوره‌سی وار!»

حضرت ایوب چشمه‌سی خریطه اوزرینده ۱۲-جی، یعنی مقدس بیر عدد اوستونده گؤرونور. ده‌وه کویر جغرافیالارین یئرلی حئیوانی‌دیر. کویر اقلیمینده یئرله‌شن بخارا شهرینین خریطه‌سی ده ده‌وه باشی شکلینده اولدوغو اوچون منه چوخ ماراقلی گلیر. خریطه‌یه باخیرام. ۱۰۳چشمه آدیندان آرتیق بیر آد گؤرمورم. قالان ۱۱ چشمه‌نین یالنیز خریطه اوزرینده نومره‌سی وار. بو اؤلکه‌نین

هر اؤنملی یئرینه عاید دینی بیر روایت ائشیده بیلرسن. بو روایت‌لرین دوغرو یوخسا یالنیش اولدوغونو بیلمیرم. آمما ائشیتدیییم روایت‌لر اساسیندا، نظره گلیر بو اؤلکه‌نین جاماعاتی آراسیندا خرافه‌پرستلییین اؤزل بیر یئری وار.

بخارانین خریطه‌سی

بلدچی آرتیریر: «۱۹۲۰–جی ایلده شوروی‌نین قیزیل اوردوسو ۳ گون دالبادال بخارانی بوْمباردومان ائله‌دیکده سو سیستئمی آغیر ضرر گؤرور. ساواشدان سونرا وبا مرضی تاپیلیر. اونا گؤره ۹۹ چشمه‌نی کور ائلیرلر تا وبا مرضی یایغین (اپیدمیک) اولماسین. ۱۹۲۰–دن ۱۹۲۴–جو ایله‌دک بخارا حؤکومتی *خلق جمهوریتی* اعلان اولونوب و *فیض‌الله خواجه* بخارانین جمهور باشقانی

تعیین اولور. ۱۹۲۴–جو ایلده شورروی حؤکومتی اورتا آسیانین جغرافیا خریطه‌سینی ده‌ییشیب، تاجیک دیللی ایکی شهر، یعنی بخارا و سمرقندی اؤزبکیستان تورپاغینا قاتیب و فیض‌الـله خواجه اؤزبکیستانین جمهور باشقانلیغینا منصوب اولور. نهایت، ۱۹۳۷–جی ایلده استالین فیض‌الـله خواجه‌نی اؤلدورتدوروب، اوشاقلارینی سیبری‌یه تبعید ائلیر.»

قوُیونون آرخاسینداکی مزارین کیمه عاید اولدوغوندان سوروشورام. «امام بخارینین معللیمینین مزاری‌دیر. مزارین باشیندا توغ اوسته پنجه علامتی گؤرورسوز. بو پنجه، اسلامین بئش اؤنملی سمبولودور.»

بلدچی دیواراداکی بیر خریطه‌ده ۱۹۶۰–دان ۲۰۱۰–جو ایله‌دک اوْرال دریاچه‌سینین قوُروماسی مرحله‌لرینی گؤستریب، دئییر: «اوْرال دریاچه‌سی باره‌ده دئمک اولار کی اکولوژیک بیر فاجیعه اوز وئرمیش. بو دریاچه‌نین قوُروماسینین اصل سببی پختە (پنبه) أکینی اوچون سوُدان حدسیز- حسابسیز استفاده اولونماسی و بونونلا باغلی یئرسیز سد ویرمالاردیر». اورمیه دریاچه‌سی‌نین فاجیعه‌سی یادیما دوشور.

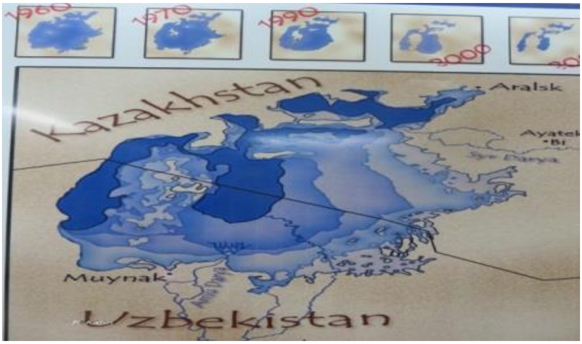

بینادان چیخمازدان اوّل بیر- ایکی اوْووج حضرت ایوب چشمه‌سینین سوُیوندان ایچیرم. تیروئیدیمه فایدالی اولماسا دا صبریمین چوخالماسینا یاردیم ائتدی بلکه..! خوجا دانیالین شفالی سویونون دادی توُرشا چالیردی. آمما ایوب چشمه‌سینین سویو همیشه ائوده ایچدییم سویون طامینی وئریر. اوسته‌لیک، بو اؤلکه‌نین یئمک‌لرینی یئییب، آدلیم چشمه‌لرینین سویونو ایچمه‌یی ده اؤزومه واجیب گؤرورم.

ایوب چشمه‌سیندن پیادا یولا دوشوب، ۹-جو عصرده تیکیلمیش اسماعیل سامانی‌نین مزارینا ساری گئدیریک. پاییزلامیش یارپاقلار گؤزلریمیزی تومارلاییب، بخارا شهرینین یونگول و تمیز هاواسینی نفس آلیریق.

بو محتشم بینانین ایچینده، تورپاق آلتدا یاتمیش شخص بیرینجی نصر، سامانی سولاله‌سینین سرسلسله‌سی‌دیر. بیر آن

مزارین میثیل‌سیز گؤزلّیینه دالیب، اؤز- اؤزومه دوشونورم: سولاله‌لر و حؤکومت‌لر بو گلدی- گئدر دونیادا گلیب- گئدیب و یئرلرینی بیر- بیرینه وئرمیشلر. تاریخده و گؤز اؤنونده قالارقی اولان یالنیز هنرمندین یاراتدیغی اثرلر اولموشدور. بو گؤزل بینانین کرپیج‌لرینین مالاتی تورپاق، دؤیولموش کولش، دەوه سودو و یومورتا قاریشیمیندان‌دیر. بو بینانین ۱۸ نؤوع کرپیج هؤرمه‌سی (آجر کارلیغی) وار.

بینا ایچیریسینین کرپیج هؤرمه‌سی

اسماعیل سامانی‌نین مزاری

اسماعیل سامانی‌نین مزاریندان گئنه پیادا یولا دوشوب، قدیم زامانلار بخارا شهرینی حاصارلایان دیوارین کناریندان بو شهرین بازارینا گئدیریک. دیوارین تاریخی، میلادین ۱۶-جی قرنه چاتیر. أسکی زامانلار حاصارین ۱۲ دروازاسی وارمیش.

بخارانین حاصار دیواری

دیواردان بیر آز آرالی بخارانین بازارینا گئدیریک. تاشکند و سمرقندده گؤردویوموز کیمی بو بازارین دا نئچه بؤلومو وار. چؤرک، لبنیات، خشکبار، أت، گؤی- گؤیرتی و سایره. ساتیجیلارین یوزه دوخسانی خانیم‌دیلار. اوسته‌لیک، بازارین تمیزلییی گئنه ده همسفریمیز مهرین‌ین دیقق‌تینی چکیر. یئرده زیبیل آدلی آتیلمیش هئچ بیر شئی گؤرونمور. خشکبار بازاریندا هر بیر ماطاح تاباغی‌نین کونجونده کول قابینا بنزز بیر زیبیل‌قابی یاراشدیریبلار.

بخارا بازارینین بؤلوملری

بخارا، چارشی بازار

بازاردان چیخیب، افراسیاب شهرینه گئتمه‌میش، یول اوسته بخارانین ۱۸–جی عصرده تیکیلمیش *بالای حوْووض* خانقاه–مچید بیناسینین گؤرمه‌یینه گئدیریک. بو بینانین ائیوانینداکی حجره‌لرده صوفی‌لر چیلله ساخلارمیشلار. ایندیسه بو بینادان یالنیز مچید یئرینه استفاده اولونور. دئمک، زمانه مدرنلشدیکجه صوفی‌لرین ده نسلی کسیلمکده‌دیر. ایندی بئش ائوینه ناماز قیلماق اوچون بو مچیدین قاپیسی بوتون مسلمانلارین اوزونه آچیقدیر.

بو مکاندا دا باشقا مقدس مکانلار کیمی سو توپلاماق اوچون حیطده بؤیوک بیر حوْووض وار.

بالای حوْووض خانقاهی

خانقاهی ترک ائدیب، بیرباشا ریگستان مئیدانینداکی سیاوش أرگی (بخارا أرگی) آدلی بیر قالایا گئدیریک. بو قالا سوْوئت حؤکومتیندن قاباق گئرچکدن بیر قالا کیمی قوللانیرمیش، لاکین ایندیسه یالنیز توریستی بیر مکانا چئوریلیب. قالا قاپیسینین ایکی طرفینده بیر جوت میناره و میناره‌لرین اورتاسینداکی نقّاره‌خانه ریگستان مئیدانیندان گؤرونور. بلدچی‌نین دئدییینه گؤره جشن، عزا و دیگر عنعنه‌لرده، نقّاره‌چی‌لر اورتا ائیواندا نقّاره چالیب،

جاماعاتی یئنی اوز وئرمیش اوْلایدان آگاه ائدرمیشلر. بخارا حاکیمی همین ائیواندان، حرم خانیملاری ایسه مناره‌لرده گؤرونن معجرلرین آرخاسیندان تاماشا ائدرمیشلر. قالانین گؤرکمی ذوذنقه شکلینده‌دیر. بینانین کؤکو بلدچی‌نین دئدیینه گؤره ۴ قرن میلاددان اؤنجه‌یه قاییدیر. تاریخ بوْیو ساواشلاردا قالانین اوست بؤلومو دفه‌لرجه ییخیلیب، تیکیلمیشدیر. ایندی گؤردویوموز بینا ۱۸-جی قرندن، قاراآغاجدان دوزه‌لینمیش گول‌میخلی قاپیسی ایسه ۱۹-جو قرندن قالیر. من أسکی تاختا قاپیلارین وورغونویام. بو قالانین قاپیسی اوشاق چاغلاریمدا گؤردویوم کروانسالارین قاپیلارینی یادیما سالیر.

قاپیدان ایچری کئچیب، اوزو یوخاری، قالایا قالخیریق. یولون هر ایکی طرفینده زیندان ایچینده سمبولیک دوستاقلاری گؤردوکده اوره‌ییم سیخیلیر. دونیا – منجه – اؤزو اؤزلویوندە بؤیوک بیر زیندان اولدوقدان علاوه، مدنیّتله برابر هر بیر اؤلکه‌نین ده اؤزونه عاید زیندانلاری اولموشدور. دؤولت آدلی بیر قورولوش تکوین تاپاندان بری، «زیندان»ی مدنیّت چرچیوه‌سینده گؤروب، ده‌یرلندیرمک اولار.

نه ایسه، اؤز سؤزوموزه قاییداق. قالانین باشیندا اؤزبکیستانین موسیقیسینی کابین‌لر ایچینده، قولچاقلار (اؤزبکجه عروسچا) سوزن‌دوزی‌لر و آیری- آیری أل ایشلرینی آچیق بیر فضادا ساتیشا قویوبلار.

هاوا توتقوندور. پویک گولوشه‌رک حاصاردان اوزاقلاشیب، «خیلی بامزه است» دئییب، قالانین باشقا طرفینه دوْغرو گئدیر.

منسه اونون «بامزه» دئدییی هانسیسا بیر مکانا باخماق اوچون سیاوش قالاسینین حاصاریندان بویلانیب باخیرام. بخارا شهری قالانین آیاغی آلتدا قالیب. بلدچی اوزاقلاردا فیروزه رنگینده بیر یاریم‌گومبذی گؤستریب، دئییر: «نیم‌گونبذ مسجیدی! مدرن معمارلیقدیر.» ایندییه‌جن بئله بیر معمارلیق گؤرمه‌میشم. گومبذین یاریسی بینانین ایچینه دوغرو یؤنه‌لیبدیر. یاریم گومبذه دالیب، قالیرام. بیر آن ذهنیمه ائله گلیر کی،گؤیه دوغرو چکیلن گومبذلره قارشی بو مدرن معمارلیق استعلا یا همن متعال‌لیغی (ترئنسئندئنتاللیغی) سوْروغو- سوآلا چکمیش بلکه. ائله بیل گومبذ بیر کوره کیمی اؤز محورینده فیرلانیب، بو دفه ایچ اوزونو ده نومایيشه قوْیور. سان کی اینسان اؤز ایچینه دالیر. بو گومبذین یاریسی گؤی (تعالی)، یاریسی ایسه ایچ (حالّ) آختاریشینین سمبولودور.

خیال‌باز ذهنیم یارمچیق قالمیش سئوگی‌لری، یاریمچیق قالمیش کیتابلاری، یاریمچیق قالمیش هنری اثرلری یاریم‌گومبذ ایله توتوشدورماقدادیر. مدرن اینسان توتدوغو هر بیر ایشده یاریمچیق قالیرمیش عجبا..!؟

یاریم‌گومبذ مچیدی

قالانین باشیندا تکجه بیر آغاج وار. *سکساوول* آغاجی آدلانیر. بلدچیدن معناسینی سوروشورام. او ایسه معناسیندان علاوه آغاجین حئکایه‌سینی ده سؤیله‌ییر: «سکساوول یعنی آران آغاجی (درختِ دشت). دئییرلر بو نؤقطه‌یه بیر قطره *سیاووش*ون قانیندان داممیش، و او داملادان بو آغاج گؤیرمیش». عجیبه‌دیر! قاندان آغاج گؤیه‌ریر..!

سکساوول آغاجی

قالانین باشیندا بخارا حؤکمرانینین تخت‌گاهی هله ده اوّلکی حالیندا أل ده‌یمه‌میش، قالیر. حؤکمران هفته‌ده ایکی گون تخته چیخیب، اؤز زیارتچیلری و همچنین آیری اؤلکه‌لرین ائلچی‌لری (سفیرلری)له گؤروشرمیش. تخت‌گاهین گیریش یئرینده تختین اوزبَه‌اوزونده، دیواردان بیر پرده چکیلیبدیر. قوُللوقچولار حاکیمین اوزونو گؤرمه‌سین دئیه، بو پرده‌نین آرخاسیندا دایانیب، یئییب-ایچمه لوازیمینی ایچریده‌کی قوللوقچولارا وئررمیشلر. ندنسه ذهنیمه گلیر بو پرده حاکیمی قوللوقچولارین گؤزوندن گیزلی ساخلاماق اوچون یوخ، بلکه قوللوقچولاری حاکیمین گؤزوندن اؤرتولو ساخلاماق اوچون ایدی. سعدی‌نین شعری یادیما دوشور:

به پوشیدن سِتر درویش کوش
که سِتر خدایت بود پرده پوش

تخت‌گاه

تخت‌گاهین اوزبه‌اوزونده‌کی پرده

قالانین گؤرونوشو ریگستان مئیدانیدان

زامان؛ اوُجوزلو بیر میدادسیلن

سیاوش قالاسیندان چیخیب، ناهار یئمک اوچون ۱۹–جو قرندن قالمیش بیر ائو– رستورانا گئدیریک. بلدچی بیر گون قاباق رئزرواسیون ایشلرینی گؤروبدور. ائو– رستوران بخارانین سوُواق دیوارلاری و کنده‌کاری قاپیلاری اولان داریسقال دربندلرینین بیرینده یئرله‌شیب. بعضی دیوارلارین سوُواقلاری تازالانمیش نظره گلیر. اوُزون بوْیلو دربندی آددیملایاراق حقیقتاً قدیم زامانا دؤندویومو حیس ائلیرم. أسکی بیر قاپینین اؤنوندن راحات کئچه بیلمیرم. دایانیب، قاپیدان شکیل چکیرم. زامان، اوجوزلو بیر میدادسیلن کیمی قاپینین گول‌میخ‌لارینین اوستونده‌کی گوللرینی، آشاغیداکی کنده‌کارلیقلار کیمی سیلسه ده، هم گوللرین، هم ده کنده‌کارلیقلارین ایزی هله ده قاپی اوزرینده بیلینیر. آز قالیر کئچیب قاپینی دؤیوب،سسله‌ییم: «آی ائو ییه‌سی..!» گؤیلوم چوخ ایسته‌ییر قاپی آرخاسیندا نه‌لر اولدوغونو گؤروم. آمما حئییف...

ائو- رستورانین حیطینده سوواقدان تیکیلمیش اوجاق و تندیر چوخ خوشوما گلیر. سمرقندین کاغیذ کرخاناسیندا قیزلار بونا اوخشار بیر اوجاغین اوستونده یئمک پیشیریردیلر. اوسته‌لیک، سمرقندده گؤردویوم اوجاغین یاناجاغی اوْدون ایدی. آمما بو اوجاغین ایچینده گاز لوله‌کشلییی گؤرونور، لاکین اوجاق سؤنوکدور. یئمک‌لری تندیرین قیراغینداکی مطبخده پیشیریرلر. منسه دایانیب تندیره و اونون قیراغینداکی اوجاغا باخیرام. بلدچی مطبخین قاپیسینی آچیب، ناهاردان سونرا یئمه‌ییمیز اوچون بازاردان آلدیغی قوْهونلاری مطبخده‌کی ایکی قوُللوقچو خانیما

وئریر. مطبخدن باخان خانیملار، تندیرین قاپاغینی گؤتوروب، دیققتله اونون ایچینه باخدیغیما گولوشورلر.

ائو اوجاغی و تندیر

ایچری کئچیریک. ائوین چوخ صمیمی و گؤزل بیر فضاسی وار. هارا باخیرسان، آنتیک اشیالار و پالتارلار گؤزه دەییر. حتی ساپا دوزولموش قیرمیزی بیبرلر بئله دیوارلارین بیریندن آسیلیب. بو ائو- رستوراندا بیزدن علاوه ایکی اوروپالی توریست ده بالاجا بیر میزین دؤوره‌سینده أیله‌شیب، چای ایچیرلر. بو ائوین قوناق اوچون یالنیز بیر اوتاغی وار. اونا گؤره قاباقجادان رئزرو ائله‌مک لازیمدیر.

میز اوستونده اؤزبکیستانین اؤزل یئمک‌لری، تورشولاری، دئسرلری دوزولموش. یئمک‌لردن آرتیق، اوتاغین دکوراسیونو خوشوما گلیر. بورانین رستوراندان داها آرتیق ائو حال- هاواسی وار. آنجاق ائو صاحیب یا صاحیب‌لری هله مطبخدن ائشییه چیخماییبلار. یالنیز ایکی قوُللوقچو مطبخ و اوتاق آراسیندا گل- گئتده‌دیلر. جواد مجابی یئمک سوره‌سینده هنرمندین جمعیت ایچینده یئر آلدیغی مقامدان دانیشیر. «هنرمند توپلوم تعریف ائله‌دییی استانداردلاردان یوخاری قالخمالیدیر. شاملو، سپهری، ملک‌الشعرای بهار، امیرعلی‌شیر نوایی، اولوغ بیگ، حافظ و سایره، اوْرتاباب دوُرومدان یوخاری قالخمیشدیلار. هر اینسان اوْرتاباب دوُرومدا قالیرسا، اوندا سورویه قاریشیب و گؤزدن ایته‌جک. قئید ائتمک لازیمدی کی، بو مقامین هم مثبت، هم ده منفی یؤنو وار. منفی یؤنونو گؤسترمک اوچون هیتلری، رضا شاهی و اونلارا تای باشقالارینی مثال چکمک اولار. استاندارد دورومدان یوخاری قالخماق اوچون هنرمند اؤز فردیتینی قوْروماقلا برابر، یاشادیغی توپلومو دا تانیمالیدیر. بیزیم فردی آلین یازیمیز، جاماعاتین جمعی آلین یازیسیله ایلگیلی‌دیر. استاندارد دئدییین مؤوضوع هانسیسا دؤوران ظرفیتی‌نین یئکونلاشماسی‌دیر.»

ائو- رستوران

یئمکدن سونرا بخارانین قدیم حاکیمینین یای سارایینا گئدیریک. باغ- سارایین آدی «ستاره‌ی ماهِ خاصه»دیر. قاپیدان ایچری گیرجک طوْووز قوشلاریلا قارشیلانیریق. اونلار تورپاقلی کردیلرین ایچینده ائشه‌له‌نیرلر. بلدچی دئییر: بو طوْووز قوشلاری چتیرلرینی باهاردا آچیرلار. اؤزومدن اختیارسیز، بیر تصنیف دیلیمین اوجونا گلیر:

هر زمان برخود نظر بودش سراپا
نخوتش افزون شد ازآن چتر زیبا
بی‌خبر از کار دنیا
من‌که خود مفتون هر نقش و جمالم
هر زمان پابند یک خواب و خیالم
خوش بُدم گرم تماشا

چو شد ز شور او، فزون غرور او، پای زشتش شد هویدا...

بیر اؤز آیاقلاریما باخیب، بیر ده طوْووز قوشلارینین آیاقلارینا باخیرام. سونرا سس‌سیز- سمیرسیز قوشلاردان اوزاقلاشیرام. بخارا حاکیمینین ائوینی سئیر ائتمک هر ایشدن یئی‌دیر. بلدچی سارایین تاریخین بئله آچیقلاییر:

«بو بینانین معماری *اوستاد شیرین مراداوْودور*. بینا ۱۹۱۷-۱۹۱۱ سوره‌سینده تیکیلمیشدیر. ۳۵ مئتر مربع بویوندا بیر پارچا توخونموش فرش اؤزبکیستاندان، موبل‌لاری روسیه‌دن، لوسترلری ورشودان، چینی‌لری ایسه ژاپن اؤلکه‌سیندن‌دیر. بخارا امیرینین خانیمیسینین آدی ستاره ایدی. او اوزدن بو سارای *ستاره‌ی ماهِ خاصه* آدلانیب. یعنی اؤزل آیین اولدوزو!»

R. Kabiri

R. Kabiri

شیرین مراداوْوون سَردیسی و ستاره‌ی ماهِ خاصه‌نین نیشانی

ستاره‌ی ماهِ خاصه سارایی‌نین یارادیجیسی شیرین مراداوْو توړپاق آلتینا گئتسه ده آنجاق اونون روس معمارلیغی بیچیمینده تیکدییی بینا بیر هنری اثر کیمی بیر قرندن آرتیق اولاراق هله ده توړپاق اوزرینده دوُرور.

اؤزل آیین اولدوزونون نئجه بیر شخصیت اولدوغونا فیکرله‌شیرم. یقین کی حاکیمین گؤزونده گئجه گوندوز پارلایان بیر اولدوز ایمیش کی اونون اوچون بئله بیر سارای حصر اولونوب. اؤز یانیمدا فیکیرله‌شیرم، گؤره‌سن اقتصاد و قدرت باخیمیندان ضعیف اولان کیشی‌لر «ستاره‌ی ماه خاصه»لرینه نه‌لر تقدیم ائدرلر..!

شیرین مراداوْوون شکیلینی چکیرم. منه ائله گلیر کی، بوداقلارینی تندیسین باشینا چتیر توتموش آغاجین بیر سویو تندیسه بنزه‌ییر!

بخارا حاکیمینین یای سارایینداان چیخیب، «چهار منار» آدلی بیر مکانا گئدیریک. بوُروق- بوُروق دربندلردن پیادا یولا دوشوب، نهایت بیر مئیدانچایا یئتیشیریک. دربندلرده گئدرکن تاشکند شهرینده گؤزومه گلن بیر مسئله بو دار دربندلرده بئله دیققتیمی چکیر. بو اؤلکه‌نین کوچه‌لرینده‌کی گاز لوله‌کش‌لیی چوخ بدسلیقه

و یؤندم‌سیزدیر. ائله بیل بونلاری ناشی بیر صنعتکار ایشله‌میش. بورادا توریستی مکانلارین گؤزللیینه اوْ قدر دیققت وئریلدیینه رغماً گؤز قاباغیندا اولان گاز لوله‌کش‌لیک‌لری افتضاح و غیرپروفئسیونال‌دیر. منه ائله گلیرکی بو چیرکین لوله‌کش‌لیک‌لر تاریخین اوره‌یه یاتیم سوواق دیوارلارینا آغیز بوزورلر. بئله بیر چیرکین وضعیّتده سنّتی مدرنیزمه دویونله‌مک ذؤوقوما توخونور.

ایکی جوت ائکیز مناره گؤیه دوغرو یؤنه‌لیب و بیر- بیرینین کناریندا دایانیبلار. قاباقداکی بیر جوت مناره‌نین باشینداکی کیچیک فیروزه گومبذلرین طرحی آرخاداکی جوت مناره ایله فرقلی‌دیر. بلدچی بو مناره‌لرین حئکایه‌سینی بئله سؤیله‌ییر: «بو دؤرد مناره مدرسه دروازاسی ایدی. ۱۸۰۷-جی ایلده *نیازگول* آدلی بیر تاجیر بو مناره‌لری تیکدیرمیش. *نیازگول* هندوستانا تیجارت مقصدیله گئدیر و اورادا بؤیوک مناره‌لر گؤرور. بو تاجیرین دؤرد یئتیشکن قیزی وارمیش، لاکین قیزلارین ائلچی‌لری یوخ. او اوزدن هر قیزین آدینا بیر مناره تیکدیریر. اوندان سونرا قیزلارا ائلچی گلیر و...»

بو شیرین حئکایه چوخ خوشوما گلیر. اؤز- اؤزومه دئییرم: «اؤلمه‌دیک قالدیق، نهایت بو اؤلکه‌ده بیر غیرمقدس ناغیل دا ائشیتدیک!»

مناره‌لرین باشیندا لئیلک‌لر یوُوا قوروبلار. بیرینین اوستونده بیر قوش اوتوروب. بوتون دیققتیمله باخسام دا آنجاق هانسی قوش اولدوغونو سئچه بیلمیرم. بلکه ده لئیلک‌دیر و اسلام کریموْو دئدییی کیمی بیر آیاغی اوسته دایانیبدیر. لئیلک یوخسا آیری بیر قوش اولورسا اولسون، آنجاق ندنسه نیمایوشیجین هئیکل قوش (مرغ مجسمه) آدلی شعری ذهنیمدن کئچیر:

مرغی نشسته بر سرِ بامِ سرای ما
مرغی دگر نهفته به شاخِ درخت کاج
و... الخ.

بو اؤلکه‌ده امنیت و تهلوکه‌سیزلیک حیسی حقیقتاً هامیمیزا تأثیر بوراخیر. قالابالیق خیاوان یا بازارلاردا چانتاوی برک برک سیخیب ساخلاییب، امنیت‌سیزلیک حیسی یاشامیرسان. ائله‌سه، اوندا یاشاسین بیرآیاقلی دایانمیش حاجی‌لئیلک!
یاشاسین باریش و امنیت!

چهار منار

سفر در وطن، خلوت در انجمن

(بهاالدین نقشبند)

بو گون جومه آخشامی، بخارا شهرینده کئچیردیییمیز سوْن گوندور. گئجه ساعات ۹-دا طیاره‌یله تاشکنده گئدیب، گئجه‌نی هوْتئلده قالیب، سحر ساعات ۸:۳۰ -دا تهرانا دؤنه‌جه‌ییک.

بو گون گئده‌جه‌ییمیز بیرینجی مکان *بهاالدین نقشبندین* مزاری‌دیر. بخارانین بوتون مقدس مکانلارینا تای بو مزاری چئوره‌له‌ین بؤیوک بیر پارک کیمی مکاندا سو ایله دوْلو بیر حوْووض وار. بخارانین کویری اقلیمی اوزوندن بو بؤیوک حوْووض‌لار (گؤل‌لر) سوُیون هدره گئتمه‌یینین قاباغینی آلیب و أسکی زامانلاردان بری سوُ توپلاماق اوچون بیر یوْل- یؤندم اولموشلار. یاغینتی‌لارین سویو، سو یوللاریندان آخیب گلیب، بو حوْووضلارا ییغیشیر. سمرقند و بخارادا گؤردویوم سو یوللاری شهر معمارلیغیندا گؤزل ایشلردن بیریسی‌دیر.

حوْووض و سوُ یوْللاری

کرپیچله هؤرولموش بیر بینانین ایچیندن کئچیب آرخا حیطه گیریریک. *بهاالدین نقشبندین* آغ معجرله حاصارلانمیش اوستو آچیق مزاری حیطین اوْرتاسیندا یئردن اوجا بیر مکاندا یئرله‌شیر. حیطین اوچ ضلعی بوْیوندا تیکیلمیش ائیوانی، بیر نئچه چیلله‌خاناسی و کنده‌کارلیق قاپیلاری گؤزه چارپیر. چیلله‌خانالارین تازا قاپیلاری بینانین یئنی مرمت اولدوغوندان حئکایت ائلیر.

مزارین ائشیک حیطی و قوُرموش توت آغاجی (دیلک آغاجی)

بهاالدین نقشبندین مزاری و مزار باشیندا پنجه یئرینه نار نیشانی اولان توغ

بلدچی همیشه‌کی کیمی بو مکانلاردا توْرپاغا تاپشیریلان اؤزل اینسانلارا عاید حئکایه‌لر سؤیله‌یه‌رک، آچیقلاما وئریر: «چوخ قدیم زامانلار هندوستانلی‌لارین بورادا یاشادیقلارینا گؤره بو

مکانین آدی *هندوان قصری* آدینا تانینیرمیش. سونرالار *عارفان قصری* آدلاندی. ایندی گؤردویونوز بو بینا ۱۹–جو قرنده تیکیلمیش. نقشبندیه طریقتی‌نین باشچیسی *بهاالدین نقشبند* میلادین ۱۳۱۸–جی ایلینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. خواجه محمدبابا سماسی کی او عصرین تانینمیش عاریفلریندن ایدی، بیر گون *قصر هندوان*ین اؤنوندن کئچنده دئییر بورادان اؤزل بیر اینسان اییسی گلیر. بو اییین صاحیبی گله‌جه‌یین بؤیوک عاریفلریندن اولاجاق. محمد (بهاالدین) دونیایا گلندن اوچ گون سونرا آتاسی اونو خواجه محمدبابا سماسی‌نین حضورونا آپاریب، اوندان اوغلونا خئیر– دوعا دیله‌ییر. بابا سماسی بهاالدینی گؤرجک دئییر: "*قصر هندوان*دان همین بو کؤرپه‌نین اییسی گلیرمیش. بو کؤرپه بخارانی اسلام مرکزینه چئویره‌جک."

بهاالدین‌الدین بوْیا باشا چاتیب و اؤز عصرینین بؤیوک عاریفلریندن اولور. اونون شاگیردلرینه وئردییی درس بو ایمیش: *سفر در وطن، خلوت در انجمن*. اوْ، *ذکر جهری*[۱۰] ایله راضیلاشا بیلمیردی. اوستادین اصل اؤیره‌تیسی «دل بیار و دست بکار» ایدی. بهاالدین دئییردی کی، گرکلی دئییل بیر صوفی طریقت یولوندا

۱۰- ذکر جهری: اوجا سسله عبادت ائتمک و دیندارلیغی ظاهری و ریایی داورانیشلاردا گؤسترمک.

سئیر و سلوک ائتمک اوچون یاشامین نعمت‌لریندن اَل اوزسون. صوفی ده سایر اینسانلار کیمی یاشامالی، معاش اوچون هامیلار کیمی ایشله‌مه‌لی، عاییله قورمالی و عمومیّتله یاشاملا برابر صوفی‌لیین دؤرد مرحله‌سی یعنی شریعت، طریقت، معرفت و حقیقته چاتمالی‌دیر.»

بلدچی دانیشاراق پوپک ائیوانداکی بیر چیلله‌خانانین یاریمچیق آچیق اولان قاپیسینی آچیب، ایچری کئچیر. نئچه ثانیه‌دن سونرا پالتارلاری گچه بولاشمیش حالدا ائشییه چیخیب، اوست باشینی تمیزله‌ییر. بلدچی سؤزونو کسیب گوله‌رک دئییر: «پوپک آلوده شد به گچ روحی!». اونون سؤزونون آردیجا هامی گولوشور. «آلوده» سؤزو منیم اوشاقلیق چاغلاریمدا گرگین و بعضاً ده بیر جور منفی باغلیلیق آنلامیندا ایشله‌نردی. مثلا عاشق بیر اینسانا *آلوده* دئیرمیشلر، هم ده مثلاً نارکوتیک مادّه‌لره معتاد اولان بیر شخصه. ایندیسه عموماً بیر معنالی ایشله‌نیر(بیر شئیه، او جمله‌دن سئوگی‌یه بولاشماق). اؤز- اؤزومه دئییرم: گؤره‌سن صوفی‌لیک ده بیر جور معنوی آلوده‌لیک (گرگین باغلیلیق) دئییلمی؟

بلدچی‌نین ناغیل‌سل روایتی هله باشا چاتماییب: «بیلیرسیز کی ۷، مقدس بیر عدددیر. بهاالدین نقشبند ۱۳۱۸-جی ایلین یئددینجی آیی‌نین یئددینجی گونونده آنادان اولموش. یئددی

یاشیندا قرآنی بوتؤولوکله أزبرله‌میش. یئتمیش یاشیندا ایسه دارِ فانینی ترک ائتمیش. بهاالدین یعنی بهاءِ دین (دینین ده‌یری) و نقشبند ایسه (ناخیش ووران) اونون لقبی ایدی. پارچالار و علَم‌لری ناخیشلاماق اونون أل صنعتی ایمیش. بهاالدین وصیت ائله‌میشدی کی اونون مزاری اوسته هئچ بیر بینا تیکیلمه‌سین. اونون مزارینین قیراغینداکی توغدا پنجه علامتی (تَسنّون اهلینین بئش فرضی دین سمبولو: شهادتین سؤزلری، ناماز، زکات، اوْروج و حج) یئرینه نار علامتی گؤرونور. نار، نقشبندیه طریقتینین سمبولودور. بو سمبولون رمزی بئله یوْزولور کی، نقشبندیه طریقتی‌نین مریدلری نار ده‌نه‌لری کیمی هم آرتیرلار، هم ده بیر-بیرلریله سیخ علاقه‌ده اولورلار.»

قاباقجا گئتدیییمیز بیر چوخ مکانلاردا سوزن‌دوزی ایشلرینین اوستونده «نار» طرح‌لرینی گؤرموشم. همسفرلریمین بیری دئییر: «قضادان بو طریقتین مریدلری هئچ ده نار کیمی چوخالماییب. جمعینده ۲۰۰۰ نفر دونیادا مریدلری وار.»

آرتیرمالی‌یام کی اینترنتده بهاالدین نقشبنده گؤره اوخودوغوم نئچه مقاله‌ده اونون دوغوم تاریخینه گؤره فرقلی تاریخ‌لر یازیلمیش. بلدچی‌نین «۷-جی گون، ۷-جی آی، ۷۰ یاش» روایتی او مقاله‌لرله اوست- اوسته دوشمور.

مزارین حیطینده قورروموش بیر توت آغاجی وار. بلدچی آغاجین ایکی قورروموش هاچاسینی گؤستریب، دئییر: «دیله‌یی اولان آداملار بو ایکی هاچانین اورتاسیندا دایانیب، تانریدان اؤز دیلکلرینی ایسترلر. بهاالدین ایکینجی حج سفرینده بیر گئجه یوخوسوندا حضرت ابراهیم پئیغمبری گؤرور. پئیغمبر سورروشور بس سن بخارایا نه تؤحفه آپاراجاقسان..؟ بهاالدین دئییر: هله کی ألیم بوشدور. ابراهیم پئیغمبر اونا بیر آغاج دالی[11] وئریب، دئییر: بو آغاجی أکسن بار وئرر. بهاالدین یوخودان آییلیب، کناریندا بیر توت آغاجینین دالینی گؤرور. بخارایا دؤندوکده اؤز باغیندا آغاج دالینی أکیر، و آغاج بار وئریر. ایندی بوْیلو اولمایان خانیملار و آیری دیلک ایسته‌ینلر گلیب آغاجین هاچاسی آراسیندا دایانیب، آرزیلارینین حیاتا کئچمه‌سینی ایسته‌ییرلر.»

بیر مقدس حئکایه گئنه ده ائشیتدیکلریمه آرتیر. الاهه ایله من نؤوبتی حالدا هاچانین اورتاسینا کئچیب، شکیل چکیریک. بیلمیرم الاهه‌نین دیله‌یی وار یوخسا یوخ، آمما من دیلک‌لریمی ورد ایله دئییل، آنجاق چالیشماقلا ألده ائتمک ایسته‌میشم. بونونلا بئله همیشه اینسانلارین ایناملارینا حؤرمتله یاناشماغی دا اونوتمامیشام.

۱۱- دال: بوداق، شاخه.

بلدچی آرتیریر: «سوْوئت دؤورو بو مکان قاپالی‌یدی. استقلالدان سونرا، هم مرمت اولونوب، هم ده قاپیسی توریست‌لرین اوزونه آچیلیب.»

مزارین بیناسینداکی کیتابخانادان اؤزبکیستان حاقدا ایکی کیتاب آلیرام. ساتیجی خیوه شهرینه گؤره مصوّر بیر کیتاب منه هدیه وئریر. اؤز- اؤزومه دئییرم: «دیله‌ییم اولمادان آلـلاه اؤزو یئتیردی!»

نقشبندین مزاریندان بخارانین سوْوئت دؤورونون سوْنونجو جمهور باشقانی فیض‌الـله خواجه‌نین ائو- موزه‌سینه گئدیریک. بلدچی ماشینین ایچیندن بیر نئچه بینانی گؤستریر: «عسگرلرین بیناسی، تئنیس مئیدانی، ژیمناستیک سالونو، بانک مدرسه‌سی، مدیسین مدرسه‌سی...». خانیم مجابی چوْقان اوْیونوندان سوروشور. بلدچی باشا دوشمور. فیض‌الـله خواجه‌نین ائو- موزه‌سینه یئتیشیریک. بلدچی دئییر: «بخارانین وارلی عایله‌لرینین ائولری بو ائو کیمی‌دیر. بو ائو سمبولیک بیر ائودیر.»

ائوین اوچ حیطی وار. بیرینجی حیط باغ کیمی‌دیر. اوْرتانجی حیطین بیناسی دؤولتی ایشلره یئتیشمک اوچوندور. اوسته‌لیک، حیطین اورتاسیندا فیض‌الـله خواجه‌نیین هئیکلی دورور. فیض‌الـله خواجه ۱۹۲۴-۱۹۲۰ ایللرینده بخارانین و ۱۹۳۷

ایله‌دک اؤزبکیستانین جمهور باشقانی اولموشدور. همین سوْوئت خادیمی ۱۹۳۷-جی ایلده بیر چوخ بلشویک کادرلاری کیمی استالین‌نین امریله اؤلدورولور. اونون وار- یوخ بیر قیزی سیبری‌یه سورگون اولور. فیض‌الـله‌ین تندیسی مایاکوفسکی‌نی منه خاطیرلادیر. بو تندیس حقیقتاً ده مایاکوفسکی‌یه چوخ بنزه‌ییشی وار.

اگر بخواهید
تن هار می‌کنم
همانند آسمان
رنگ در رنگ
اگر می‌خواهید
حتی از نرم نرمتر می‌شوم
مرد
نه
ابری شلوارپوش می‌شوم...

دیلمیده *ابر شلوار پوش* شعرینی میزیلدایاراق اوچونجو حیط، یعنی خانیم‌لارین اؤزل حیطینه کئچیرم.

فیض‌الله خواجه‌نین هئیکلی

اوچونجو حیط ایکی مرتبه‌لی و اوچ ائیوانلی بؤیوک بیر ائودیر. بو ائو گونشین شعالاری اساسدا یای، یاز، پاییز و قیش ائولرینه بؤلونوب. هر فصیلده او فصیله عاید ائوده یاشارمیشلار. حیطین بیر طرفینده ائوین مطبخی یئرله‌شیر.

فیض‌الـله خواجه‌نین ائوی

قئید ائتمک لازمدیر کی، اؤزبکیستانین أسکی معمارلیقلاریندا ائولرین پنجره‌لری حیطه ساری آچیلیرمیش. بو ائولرین کوچه و دربنده دوغرو پنجره‌لری یوخ ایمیش.

ائوین ایچینده جمهور باشقانی و اونون عایله‌سینه عاید اؤزل أشیالار، قوناق اوتاغی، أل اوتاغی و بیر چوخ پال- پالتار و ائو أشیالاری گؤزه ده‌ییر. بو ائوده ناخیشلی تاقچالار، اؤزل تزئیناتلی پیش‌بخاری‌لر، پرده‌لر، حتی صاندیق اوسته لای‌بالای قالانمیش یوْرقان- دؤشک‌لرین جانلی رنگلری اینسانی ماراقلاندیریر.

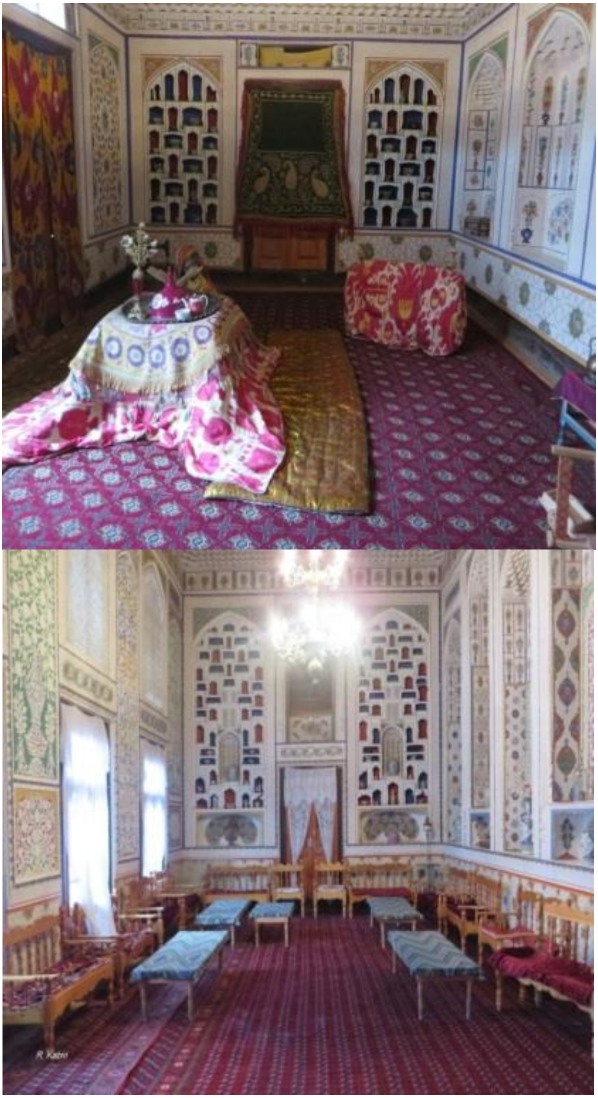

قوناق اوتاغی، أل اوتاغی

ائو مطبخی و اوراداکی قاب- قاجاق

ائو- موزه‌دن چیخیب، بؤرک آلماق اوچون بؤرکچو بازارا
ساری یوْللانیریق. بؤرکچو بازاردان قاباق بلدچی بیزی زرگره

بازارا آپاریر. بوراسی عجیبه بیر مکاندیر. تبریزین امیربازاری هارا، بورا هارا..! یئردن گؤیه فرقی وار. بورانین زرگره بازاری تبریزده‌کی کره‌نئی‌خانانین أل ویترین‌لری ایچره عقیق اوزوک و شاه مقصود تسبئح ساتانلارینی یادیما سالیر. بو فرقله کی تبریزین ساتیجیلارینین هامیسی کیشی، آمما بخارانین زرگره بازاریندا، کابینه اوخشار توکانلارین ایچینده أیله‌شن ساتیجی‌لارین هامیسی خانیم‌دیلار. منه ائله گلیر کی مین‌لر ایل اؤنجه، داش دؤوروندە‌کی بیر بازاردا آددیملاییرام. بیر زرگر خانیم منی سسله‌ییب، دئییر: «خانوم، شما از کجا..؟» فارسی دانیشماغیندان تاجیک اولدوغونو تخمین وورورام. هم سمرقند، هم ده بخارا جمعیتینین یئتمیش فاییضیندان چوخو اؤزبکلشمیش تاجیک‌لردیلر. «ایراندان گلمیشم»، دئییرم. گوله‌رک دئییر: «تهران، شلوغ... خیلی شلوغ...»

بازارلاردا، زرگره بازاردا و بیر چوخ ساتیش مکانلاریندا ساتیجی‌لارین خانیم اولدوقلارینا رغماً، خیاوانلاردا ماشین سورن خانیم چوخ آز گؤزه ده‌ییر.

بخارانین قیر– قیزیل ساتان خانیملاری

زرگره بازاردان بؤرکچو بازارا گئدیریک. بخارانین قره‌گول بؤرکو مشهوردو. قره‌گول بؤرکو قوُزو دریسیندن تیکیلیر. احسان تاپشیریب اونا قره‌گول بؤرکی آلیم. بؤرکدن علاوه اعلا پالتولار دا

وار. نیما ایله احسانا، هر بیرینه بیر قره‌گول بؤرک آلیرام. بؤرکچو بازاردا دا بیر چوخ توریستی یئرلر کیمی آل- وئر دوْلارلا انجام تاپیر.

قره‌گول بؤرک‌لری

بؤرکچو بازاردان چیخیب، بخارانین سمبولو ساییلان *پای کلان* مناره‌سینی گؤرمه‌یه گئدیریک. بو محتشم مناره‌نی گؤردوکده،

اینسانین ذهنی نه‌لر یارادا بیلر، دئیه، دوشونورم. بو کرپیجله هؤرولموش میناره برابرینده اؤزومو قاریشقا کیمی حیس ائلیرم. من قاریشقا کیمی یورولمادان چالیشان بیریسی اولسام دا، آنجاق بو احتشامین آیاغیندا اؤزومو چوخ کیچیک گؤرورم. منجه بو عظمته زیبایی‌شناسی بحث‌لری دایره‌سینده «امر زیبا» یئرینه «امر والا» دئمک لاپ دوزگون و یئرلی- یئترلی اولار.

پای کلان میناره‌سی

پای کلان میناره‌سینین محتشم کرپیج هؤرمه‌لری

پای کلان و اونون کناریننداکی مچید

بو میناره ۱۲-جی قرنده بخارا حاکیمی ارسلان خانین امریله تیکیلمیشدی. ۴۷ مئتر هوندورلویو، ۱۰ مئتر بینؤوره‌سی، ۱۴ کمری و هر کمرین اؤزل کرپیج هؤرمه‌سی وار. سمرقندین سمبولو ریگستان مئیدانی (اوچ مدرسه- مچید)، و بخارانین سمبولو *پای کلان* میناره‌سی‌دیر (اؤزبکجه هانسیسا بؤیوک بیر نسنه‌یه *کلان* دئییلیر). بو میناره اؤزللیکله اذان وئرمک اوچون تیکیلمیشدیر. آمما بلدچی‌نین دئدیینه گؤره أسکی زامانلاردا گئجه‌لر میناره‌نین باشیندا اوْد یاندیرارمیشلار کی کروانلار بخارانین یولونو ایتیرمه‌سینلر. اوسته‌لیک، ساواش زامانی گؤزتچیلیک یئرینه ده ایشله‌نیرمیش.

اولوغ بیگ مدرسه‌سی و میرعرب مچیدی *پای کلان*ین کنارینداً یئرله‌شیبلر.

اؤزبکیستاندا منه ماراقلی اولان بودور کی گلین‌لر گلین پالتارلارینی گئیمیش حالدا دینی مکانلارین زیارتینه گلیرلر. سمرقندده، *شاهِ زنده* مجموعه‌سینده، اولوغ بیگ رصدخاناسیندا و دیگر دینی مکانلاردا بو منوالا زیارته گلمیش بیر چوخ گلین گؤردوک.

دینی زیارتچی، اؤزبک گلینی

پای کلانی گؤرندن سونرا ایلمک سالان قیزلارین زیارتینه گئدیریک. بؤیوک بیر سالوندا خالچالار هم یئره دوزولوب، هم ده

دیواردان آسیلیبلار. سالونون آرخاسیندا ایلمکچی قیزلار دویونو دویونه دویونله‌ییب، فرش توخویورلار. بو یئنی‌یئتمه گؤزل-گؤیچک قیزلاری گؤردوکده ذهنیمده‌کی تصوّورلریم ایلمکچی قیزلارا گؤره ده‌ییشیلیر. تصوّور ائتدییم ایلمکچی قیزلارین هامیسینین یاناقلاری سوْلغون، بیر قارنیم آج، بیر قارنیم توْخ، خسته قیزلار ایمیش کی اوشاقلیق چاغلاریندا مدرسه یولو اوسته فرش کرخاناسینین کوچه‌یه آچیلمیش قاپیسیندان اونلاری گؤرردیم. ذهنیمده‌کی فرش کرخانالارینی دخمه‌دن باشقا هئچ نه آدلاندیرماق اولمازدی. تأسّوفله ایندییه‌جن فرش کرخانالارینی یاخیندان گؤرمه‌یه امکانیم اولمامیشدی. تی‌وی ده گؤردوکلریم صحنه‌لر ذهنیمده‌کی تصوّورلریمی قوّوتلندیرمه‌سه ده، آنجاق اونلاری ضعیفلتمه‌میشدیر.

ایلمکچی اؤزبک قیزلاری‌نین چوخو یاشجا ۱۸-دن آشاغی گؤرونورلر. دئمک «ایش اوشاقلاری»دیلار. بونونلا بئله قیزلارین ذاتاً قادینسل داورانیشلاری دا گؤزومدن قاچمیر. اونلار توخودوقلاری فرشلردن اؤنجه، هنرلرینی اؤز خوشا گلیم گئیینیش‌لرینده و ساچلارینین بزه‌یینده گؤستریب، هر بیری هنری بیر اثر کیمی فرش دزگاهلارینین باشیندا اوتوران قیزلاردیلار.

مدرنیزمین تؤرتدیکلری حتی ایلمکچی قیزلاری بئله فرش دزگاهلارینین باشیندا دا اؤزباشینا بوراخماییب، اونلاری دیجیتال محصوللارینی آلماق زوْروندا قویموش. هامیسینین موبایلی وار. کیمیسی موبایلینی دزگاهین بیر کونجونه یاراشدیریب، کیمیسی، بؤیرونده یئره قویوب، بلکه ده سئوگیلیسی یا عایله‌سیندن مئساژ گؤزله‌ییر. قیزلارلا خالچالارین گؤزللییی بیر- بیرلرینی تاماملاییرلار. بو گؤزللیکلردن بهره‌له‌نن آنجاق بیر کرخانا صاحیبلری، بیر ده منیم کیمی گلدی- گئدر توریست‌لر اولور. قیزلارین داورانیشلاریندان بللی‌دیر کی، اونلار دا اؤز گؤزللیکلریندن چوخ دا خبرسیز دئییل‌لر. بونو ساچلارینین بزه‌ییندن، گؤز آلتی باخیشلاریندان، شیرین گولوشلریندن آنلاماق ائله ده چتین ایش دئییل.

خالچا گؤزلدیر یوخسا خالچا توْخویان..؟

ایلمک‌چی قیزلاری گؤرندن سونرا بلدچی بیزی أل ایشلری ساتان بیر بازارا آپاریر. گؤزل سوزن‌دوزی اولونموش چانتالار، میز اؤرتوکلری، دیوارکوبلار، اؤزبکستانین یئرلی پالتارلاری بورادا

ساتیشا قویولوبدور. سوزن‌دوزی ائله‌ین خانیملاردان بیریسی اؤز تیکدییی ایش‌لرینین نئجه تیکیلمه‌سینی منه گؤستریر.

اؤزبک خانیملارینین اَل ایشلری، سوزن‌دوزی

بازاردا اؤزبکیستانین سنّتی پالتارلار تیکن بیر درزی‌خانایا گئدیریک. گول‌تیکن درزی قیزلار مانیکورلو و اوُزون دیرناقلاریلا برابر قوُلاقلارینا هئدسئت تاخیب، هم موسیقی دینله‌ییرلر، هم ده قولاقلارینی درزی چرخینین یوْروجو سسیندن قوْروییورلار.

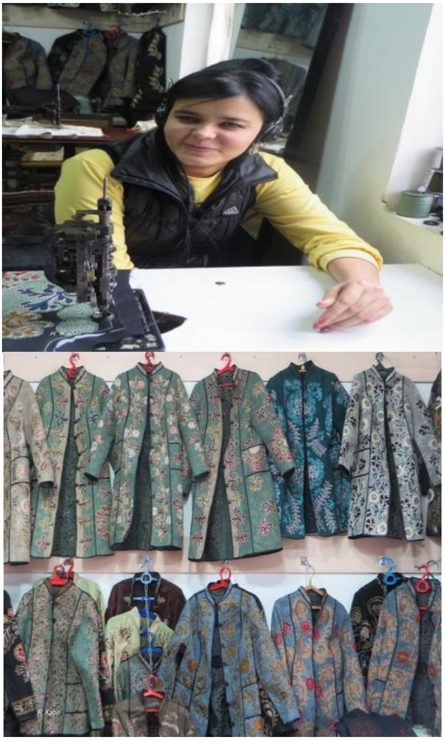

درزی قیز

بازاردان هوْتئله قاییدیب، پاسپورتلاریمیزی آلیب، اوتاقلاریمیزی تحویل وئریریک. سونرا چمدانلاریمیزی ماشینا قویوب، ناهار یئمک اوچون بیر رستورانا گئدیریک. بو ناهار اؤزبکیستاندا سوْن ناهاریمیز اولور. رستورانلاردا آت أتی دئسر کیمی میزلرین اوزرینه قویولور. بورادا جاماعاتین یئمه‌یی‌نین

چوخو أتدن حاضیرلانیر. هر جوره أت رستورانلاردا سئرو اولونور. آنجاق سمرقند و تاشکنده تای بخارادا دا دوغوز أتی سئرو اولونمور. لاکین آت أتینه پیش غذا عنوانیندا هئچ بیر سؤز اولا بیلمز.

طیاره‌نین اوچوش ساعاتینا بئش ساعات قالیر. ناهاردان سونرا یئنی‌دن *لبِ حوض* مکانینا گئدیب، اورادان گزه‌گزه قولچاق دوزلدن بیر فابریکانی گؤرمه‌یه گئدیریک. یول اوسته ۱۶–جی قرندن قالمیش *سیف‌الدین* کروانساراسینا دا باش چکیریک. بو کروانسا اؤزبکیستان استقلالیندان سونرا مرمت اولونوب.

سیف‌الدین کروانساراسی

قولچاق دوزلدن فابریکادا، کاغیذلا قولچاق (اؤزبکجه قوقیرچوق) دوزلتمک مرحله‌لرینی بیزه گؤستریرلر. کاغیذ

خمیرینی قالیبلارا تؤکوب، قالیبلاندیقدان سونرا اونلاری ایسته‌نیلمیش شکیلده بزه‌ییرلر. أل، آیاق، اوز، هر بیری آیریجا قالیبلانیب، سونرا بیر- بیرلرینه سوار اولورلار. همین قولچاقلار اؤزبک ناغیللارینین شخصیت‌لریدیلر. ناغیللاری بو قولچاقلار واسیطه‌سیله تاماشاچی‌لارا نومایش ائتدیریرلر. بو قولچاقلارین ایچینده اوبامایا بنزه‌ر، اوباما آدلی بیر قولچاق هامیمیزی ماراقلاندیریر.

قولچاق قالیبلاری و قولچاقلار

بخارانین هاوا آلانی یئنی تیکیلمیش بیر بینادیر. یوک‌لریمیزی تحویل وئریب، ایچری کئچیریک. بیر آز سونرا مهرین، پوپک و منیم چمدانلاریمیزین ایچلرینده مشکوک نسنه تشخیص وئریلدییی اوچون بیزلری نظارت یئرینه چاغیریب، چمدانلاریمیزی گؤزلریمیز اؤنونده آچیرلار. مشکوک نسنه‌لر

موبایل و کامئرا شارژرلریندن باشقا هئچ نه دئییل. گویا سیم‌لرین بیر– بیرینه دولاشماسی مأمورلارا شوبهه‌لی صحنه دوزلتمیش!

گئجه ۱۲–ده تاشکنده یئتیشیریک. اؤنجه قالدیغیمیز هوْتئلده گئجه‌له‌ییب، سحر ساعات ۶–دا تاشکندین هاوا آلانینا یوْللانیریق. گئنه ده مسافیرلرین همراهلاری اوچون انتظار سالونوندان خبر یوخدور. هاوا آلانینین حیطینده بلدچیمیزله وداعلاشیب، ایچری کئچیریک. چیخیش سالونو، گیریش سالونوندان تمیز گؤرونور. گویا بو سالونو دا یئنی تیکمیشلر. گلدیییمیز کیمی گئنه ده فوْرم دولدوروب، چانتالاریمیزداکی مؤوجود دوْلارلارین مبلغینی یازیب، قالدیغمیز هؤتئللرین وئردییی قبیض‌لرله بیرگه ایچری کئچیریک. کئچمه‌دن اؤنجه باشماقلاریمیزی چیخاتماغا امر اولونور. بو ایشدن کیمسه مستثنا دئییل. هامی باشماغین چیخاردیب، موبایل، کامئرا، قوْل ساعاتی و چانتاسیلا برابر آختاریش سیستئمینین اوستونه قویوب، ایچری کئچمه‌لیدیر. سیستئمدن علاوه مأمورلار شالوار قاتینداکی کئشدن توتدو، ساچیمیزا باغلادیغمیز کئشه‌دک آچیلماغینا امر ائله‌ییب، حتی توک‌لریمیزین آراسینا دا باخیرلار. آز قالیر بیر دفه‌لیک آدامی سوْیوندورب، بدنینین لاپ لوتونو ده گؤرسونلر. سوْنکی مرحله‌ده نؤوبتی حالدا بیر اوتاغا کئچیب، چانتالاریمیزی آختاریش مأمورونا

وئریریک. مأمورلار فوْرملاردا یازدیغیمیز مبلغ‌لرله چانتالاریمیزداکی أرزلری توتوشدوروب، مغایرت گؤرونمه‌دییی شرطیله چیخیش مؤهورو وورماق اوچون بیزی گؤمروک اوتاغینا گؤنده‌ریرلر. پوپک ایله من بیرلیکده آختاریش اوتاغینا کئچیریک. مأمورلارین بیریسی منیم پوللاریمی سانابیب، چانتامی ائشه‌له‌دیکدن سونرا «گئت» فرمانی وئریر. پوپکی آختاران مأمور اونون چانتاسینداکی بوتون قیور- زیوری میز اوسته بوشالدیب، بیربه‌بیر باخیر. بو وضعیّته ناراضی قالماق پوپکین اوزوندن یاغیر. بونونلا بئله او اؤزونو سویوق‌قانلی گؤسترمه‌یه چالیشیرکن، دؤشه‌مه‌نین کاشیلاری اوزرینده آیاغی ایله ریتم توتور. نهایت، پوپک ده آیری همسفرلریمیز کیمی موشکول‌سوز اولاراق گؤمروک کابینینه گلیب و پاسپورتو چیخیش مؤهورو ایله دامغالانیر.

طیاره‌ده اؤزبکیستان سفریندن آلدیغیم تجربه‌لری و گؤروب ائشیتدیکلریمه عاید ذهنمیه چاتان سوْن سؤزلری نوت دفتریمده یازیرام:

«اؤزبکیستان سفری منیم اوچون تاریخه سفر ائتمک کیمی گلیر. سفره چیخمامیشدان دا بئله حیس‌ّلریم وار ایدی. آمما ایندی سفر باشا چاتاندان سونرا، حاقلی ایدیم دئیه، دوشونورم. بو اؤلکه‌ده

هنر ساحه‌سینده بیر اؤلکه فخری سایيلان بوتون وارلیقلار کئچمیش تاریخه، اؤزللیکله تئیموری‌لره عایددیر. گؤردویوموز اوچ شهرده، خصوصیله سمرقند و بخارادا یالنیز کاشی‌لارین و هؤرمه کرپیج‌لرین دانیشماغا سؤزو وار. گؤردوکلریم اساسدا دئمه‌لی‌یم کی اوزون مدت تزارلارین حاکیمیّتی، و سونرا ایسه سوْوئت رژیمیندن آسیلی اولاراق بو اؤلکه صنعت، موسیقی، ادبیات و هنر ساحه‌سینده گلیشمه‌ییب. بلدچی‌نین دئدییی کیمی اؤزبکیستان بؤیوک بیر قازاندیر. بو قازاندا مختلف کولتورلر، مدنیّت‌لر و دیل‌لر بیر- بیرینه قاریشیب، قاینايیب. مدرنیزمین آیاغی هله ده بو اؤلکه‌نین چوخ شهرلرینه چاتماییب، و یا چوخ عئیبه‌جر شکیلده چاتیب. ایللرجه سوْوئت حؤکومتی و «روس سوسیالیزمی»نین اؤیرنتی‌لرینین تأثیری آلتیندا قالسا دا، اؤزبکیستان جاماعاتی اؤز سنّتی کولتور و تاریخی وارلیقلاریندان هله اوزولمه‌ییبلر. خرافه و دینی اینانجلار ائله بیر- بیرلرینه هؤرولوب کی، گاهدان اونلاری ائشیدنده اینسانین قولاقلاری تاققیلداییر. گؤزدن قاچمایان و اؤنملی مسئله دؤولتین بو خرافه و اینانجلاری قوْروماغیدیر. بلکه ده حاکیملرین نفعی ائله همین قوْروماقدا تأمین اولور.

کولتورل بیر قوروپ اولاراق، چوخ کؤنوللویدوک کی گوردویوموز شهرلرین دانشگاهلارینی، کیتاب‌یایین‌ائولرینی، کیتاب‌ساتیجیلارینی، موسیقی سالون‌لارینی و سایر کولتورل مکانلاری یاخیندان گؤرک. آمما تأسّوف‌لر کی مسافرتی شیرکتین برنامه‌لرینده بئله یئرلرین آدی گلمه‌میشدیر.

هر ندن اؤنملی بیر مسئله، قوروپ اؤیه‌لرینین اوْرتاق علاقه‌لریدیر. اؤزللیکله دؤکتور جواد مجابی‌نین وئردییی معلوماتلاردان عمومیّتله هامیمیز فایدالانمیشیق. منسه کیچیک قوروپوموزون اؤیه‌لریندن تک به تک راضی قالیب، خوش خاطیره‌لر و یئنی تجربه‌لرله ائویمه دؤنورم.»

۱۳۹۴/۹/۱۳